

శా॥ శ్రీరత్నంబులు, భారతీ భవవధూ శ్రీలక్ష్మి వారల్ మహా
 ధీరల్ స్వార్థవిదూర లార్య లసుర క్షి మాల్పిదేశార్చనా
 ప్రారంభంబుల నష్టకష్టముల పాలె నార టా బండెయే
 స్వారాజ్యంబట గంజియేయట సుధాప్రాయంబహా వారికి॥

ప॥ కృ॥ మూర్తి.

సంపుట 6
పేజీ 51

శ్రీమతి చుండూరు రత్నమాంబగారు

లే॥ గీ॥ ప్రాణిలోకంబు సంసారపతితమగుట
వసుధపై గిట్టి పుట్టని వారు గలరె ?
వారిజన్మంబు సఫల మెవ్వారివలన !
వంశమధికోన్నతి విహించి వన్నె కెక్కు- ॥

భర్తృహరి.

“ధీరచరిత్రసంపద ల సంఖ్యా త ప్రభా
వోన్నతు”లనియు నాడొగివరుడు, భర్తృ
హరి, చెప్పియున్నాడు గదా! దుర్లభమైన
సరజన్మము నొందినందుకు ధర్మార్థకామ
మోక్షములను పురుషార్థములను సాధించు
టయే ప్రయోజనమని యెరిగి దేశకాలోచిత
ముగ దేహయాత్ర సాగించినవారే ధర్మ్యులు.
అటుగానినాడు “పుట్టలోని చెదలు పుట్టవా
గిట్టవా”యనుకొని నిట్టూరుపు విడువవలసి
నదే! మన యీ యార్యభూమి కెందరో
వచ్చిరి యెందరో పోయిరి. వారిని మనము
తెలియము, తెలిసికొంటుకు బ్రయత్నమును

గూడఁ జేయము. కాని “యసంఖ్యాత
ప్రభావోన్నతములగు ధీరచరిత్ర”లను మా
త్రము ప్రత్యాసక్తులమై తరచుగాఁ దడవు
చున్నాము. మనల నింతవరకు సుజ్ఞేవింపఁ
జేయుచున్న వీ దివ్యచరిత్రలే! ఇట్టివి, లేక
యుండిన మన యార్యజాతీయత యేనాడో
నశించియుండెడిదే. కాని దేవుని ధర్మమా
యని అది యట్లు కాలేదు. “ధర్మగ్లాని”
కలిగినప్పుడు లేమ ప్రాణములనైన బలివెట్టు
ధీరులు, ధర్మమునకు రక్షపెట్టిరి. మనదేశ
మున కిపు డే మాత్రపు జీవకళయున్నను
అధర్మము మూలముననే. కాలవశమున

ఘోరమైన ధర్మసంకటము పుట్టి ఆసేతు హిమాచలపర్వత మార్యావర్తమెల్ల అట్లు డికినట్లుడుకుచుండు. నట్టియెడ నెందరెంద రెటునం టెటువంటి వారెన్నెన్ని కష్టములు పడినారో మనమెరుగమా! వారి ఋణము మన మెట్లు తీర్చగలము? అందుఁ బురుషుల మాట యటుండనిండు: **స్త్రీలు**, అగర్భ శ్రీమంతురాండ్రగువారు, తామరతంపరల వంటి సంసారములు గల యిల్లాండ్రు, సర్వ సంగపరిత్యాగినులై “అప్తకష్టాలా మాల పాలలా” పడివచ్చుట జూడ నెవరి కంట నీరు గారకుండును? న్వరాజ్యము రాసి లేక రాకపోనీ—కాని వారి యుదత్తములు మాత్ర మాచంద్రతారార్కములై ముందుతరముల వారి యుత్తమగతులకుఁ గారణములై యుం డకమానవు.

అట్టి యుత్తమోదత్తములలో నొకటియే యిది. ఇందు తెప్పఁబడనున్న జమీన్దారికి శ్రీమతి చుండూరు రత్న మాంబగారి నాంధ్ర లోక మొక కొంతవర కెరిగియే యున్నది. ఈయమ యార్యవైశ్యకుల సంజాత. తన కులవిభూతులఁగూర్చి యీమె యెంత యభిమానము గలదియో చూడుఁడు:—

“దుర్మార్గుఁడగు విష్ణువర్ధన భూపతి (మన కుల సంజాతయగు) వాసవికన్యకు గాంచి మోహపర పకుండై బలాత్కరముగా తెలపట్ట నెంచెను. దుర్మార్గునిఁ జేపట్టుటకంటె నగ్నిచోత్రమునఁబడి చచ్చుట మేలని తలంచి వాసవికన్య తన దేహమును అగ్నికి సమర్పించెను. (అట్టి) యీమెయే మన కుల దేవత! రాజు దుర్మార్గుఁ డైనప్పుడు ఆనయ యొగమొనరించి, కాత్తముగఁ దనదేహ మర్పించిన

యీమె త్యాగము, స్వధర్మదీక్షయు, మన కాదర్శ ములు.....మన మట్టి కులమున జన్మించితిమి.”

నిజమే! ఒక్క యీమెకేకాదు. ఆంధ్ర దేశమున కంతటికిని గీర్తిదెచ్చినది ఆనాటి యార్యవైశ్యుల మహాత్యాగమే. ఇట్టి విష యమున నాపె కభిమాన ముండుట వింత కాదు. మరియు నట్టి మానినీమణి యెడ మన మభిమాన పడుటయు వింతగాదు.

కాకనాడలోనున్న యార్యవైశ్యకుటుం బికులలో పైడావా రొకరు. వీ రఖండై శ్వగ్యమంతులు. జమీందారులు. కీ॥ శే॥ రామకృష్ణయ్యగారు, కీ॥ శే॥ వీరేశలింగము పంతులుగారికి కుడిభుజమై, చేసియుండిన సహాయము, నాంధ్రలోక మెన్నటికిని మరువ జాలదు. అట్టివారి కుమారులే రా॥ బ॥ వెంకటచలపతిగారు. సర్వవిధముల తండ్రిని మించిన కుమారు డనిపించుకొని యీవ దాన్య చక్రవర్తి, కీర్తికాయముతో తెనుంగు నీమల విహరించుచుండును.

ఇట్టి మహనీయుని తనయయే మన యీ సోదరీమణి, శ్రీమతి రత్న మాంబగారు. ఈమె జననము సం॥ 1893 రమున. నాగరకతావిశిష్ట మైనయిట్టి కుటుంబమున జన్మించుటవలననే యీమెకు చదువును, సంగీతమును, సం స్కరణాభిలాషయు, ధర్మకర్మాచరక్రియు, జాతీయతాభావయుక్తియు, దేశారాధనా శక్తియు నుగ్గుపాలతో పట్టబడినవి. ఇట్టి కన్యకామణికి అనురూపగుణవంతుడగు భర్త లభించుట పూర్వపుణ్యవిశేషమేకాని మరి యొకటికాదు. శ్రీయుత చుండూరు శ్రీ

రాములు శ్రేష్ఠిగా రీ కన్యకామణిని సం॥ 1901 రమునఁ బెండ్లియాడిరి. వీరి తాత తండ్రులు దేవాలయములను గట్టించి సత్రములను బెట్టించినవారే. శ్రీరాములుగారు ఏకేశ్వరీపాసనాసక్తిపరులై యుండుట యొక విశేషాంశమే యనవచ్చును. దీనికి గారణ మప్పటి వీరేశలింగపండిత మత బోధ లీ యునకుని చెవి సోకియుండుటయే యన వచ్చును. సంసారయాత్రయందు బడి తన చేదుపునకును తన మహాశయములకును తిలోదకములీయక యీ యిల్లా లుత్సాహ వతియై హిందీ సంస్కృత భాషలయందు మంచి పరిజ్ఞానము సంపాదించగలిగెను. ఆంధ్ర భాష యందు ప్రశంసాపాత్రమైన వక్తృతాశక్తి గడించి, బెజవాడ, రాజమండ్రి మొనలగు పెద్ద పెద్ద పట్టణములయందు జరిగిన మహిళామండల వార్షికోత్సవములయందు దగ్గ్రాసన ములంకరించెను. ఈయమె యుపన్యాసములు కేవల వాగాడంబరభూయిష్టములు గాక మంచి మంచి విషయములతో నిండియుండును. ఇవి శ్రీలేగాక పురుషులును చదువదగియున్నవి. ఈమె వేదికపై నిలచి యుపన్యసించుచున్న పురుషు చూడగలుగుట యొకభాగ్యము. మరియు,

“మన ఆంధ్రదేశములో విద్యావ్యాప్తికొరకు కొన్ని జాతీయవిద్యాలయములున్నను, అందు కారదానికేతనము, వైశ్యసేవానదనము అగ్రస్థానము నలంకరించినవి. మొదటిది జాతి మత కుల భేదములకు తావీయక ఉదారచిత్తములమీద నిర్వహించుటచున్నది. సంకుచితభావముల కిందు తావులేదు.

దేశకాలపరిస్థితుల ననుసరించి జాతీయపద్ధతులపై కారదానికేతనమును ప్రశంసనీయముగ నడుపుచున్నాడు. మనవాడలలోను, గ్రామాదులలోను పట్టణవాసములలోను మన సంఘములలోను, ఉద్యోగములలోను, పదవులలోను, స్థానిక సంస్థలలోను, కులభేదవికావము తలచిరియబోవీకొని యధేచ్ఛగా వృత్త్యులు నేయుచున్నది. శిక్షణనతిగృహము, కాపువనతిగృహము, కమ్యువనతిగృహము, వైశ్య వనతిగృహము, నియోగిఫండు, వైదికఫండు అను పేర్లు పెట్టి కులములరీత్యా మనము వేరైనట్లే, విద్యాసంస్థలలోగూడ ఈ కులభేదమునెడి వేరుపురుగును మన వాశనముకొరకు పోషించుచున్నాము. మన జాతీయదర్శములకు కులము లద్దుతగులగూడదని నావిన్నపము.

ఈ మహాప్రతిష్ఠాపన నెలకొల్పిన దానకర్ణులగు శ్రీవాళం రామలింగయ్య శ్రేష్ఠిగారికిని, దీనిని నిర్వహించుచున్న విద్యాకా బత్తుల కామాక్షమ్మగారికిని నా వినయకపూర్వకనందనములతో ఈ సంగతులు మనవి చేయుచున్నాను. మనము కులకక్షులకోటను జయించవలెను. జాతి మత కుల వివక్షతలేక యెల్ల మానవులు సరస్వతీదేవి నుపాసించుట కనకాశము నీయవలెనని మనవి చేయుచున్నాను.”

అను నీవాక్యములు మన యీ సోదరీమణి, రాజమహేంద్రనరమున వెలయు వైశ్యసేవానదన వార్షికోత్సవమున సగ్రహీతము నలంకరించినపుడు చెప్పబడినవి. ఇందు చేయబడిన సూచనలవలన, నీసంస్థయందు దెంతయో మార్పుగలిగినది; అది యటుండ నివి, యామె హృదయధర్మమును, అద్దము ముఖమునువలె, ప్రతిఫలింప జేయుచున్నవి. ఇట్టి యభేదబుద్ధియు నిట్టి ఋజువర్తనమే స్వరాజ్యసంపాదనమునకు ముఖ్యసాధనములు. శ్రీమతి కమలానాథ ఫటోసాధ్యాయిగారు ఏలూరు

నకు వచ్చియుండినపు డీ యిల్లా లామెను తనయింట నతిథిగా గ్రహించి యామెను గౌరవించుటకై యొక కాస్మాపాలిటన్ విందునుజేసెను. అనేక వితంశూ ద్వాహముల కీమె కారకురాలై యున్నది.

మనుమలనెత్తిన యీమెవచ్చియు స్వదేశీ యుద్యమమునబడి యారునెలలు చెరనుండి వచ్చుటయే యీమెకుగల దేశారాధనాతత్పరతకు ప్రబల నిదర్శనము. “నా కులదేవత యగు కన్యకాపరమేశ్వరియే నా జీవితమున కాదర్శము” అని యీమె యింటను బయటను న్యాయస్థానములయందును బల్కుచున్న మాట నేతీవీరకాయ కాదు. 1931 వ సంవత్సరమున వచ్చియుండిన కొల్లేటి పరదలకు బాల్పడిన దీనుల నుద్ధరించుటకై ఈమె వందలకొలది యిచ్చుటయే గాక యింటింటి కినిబోయి బియ్యము, పప్పు, ఉప్పు, మొదలగు పదార్థములను దండి, తెచ్చిపెట్టెను.

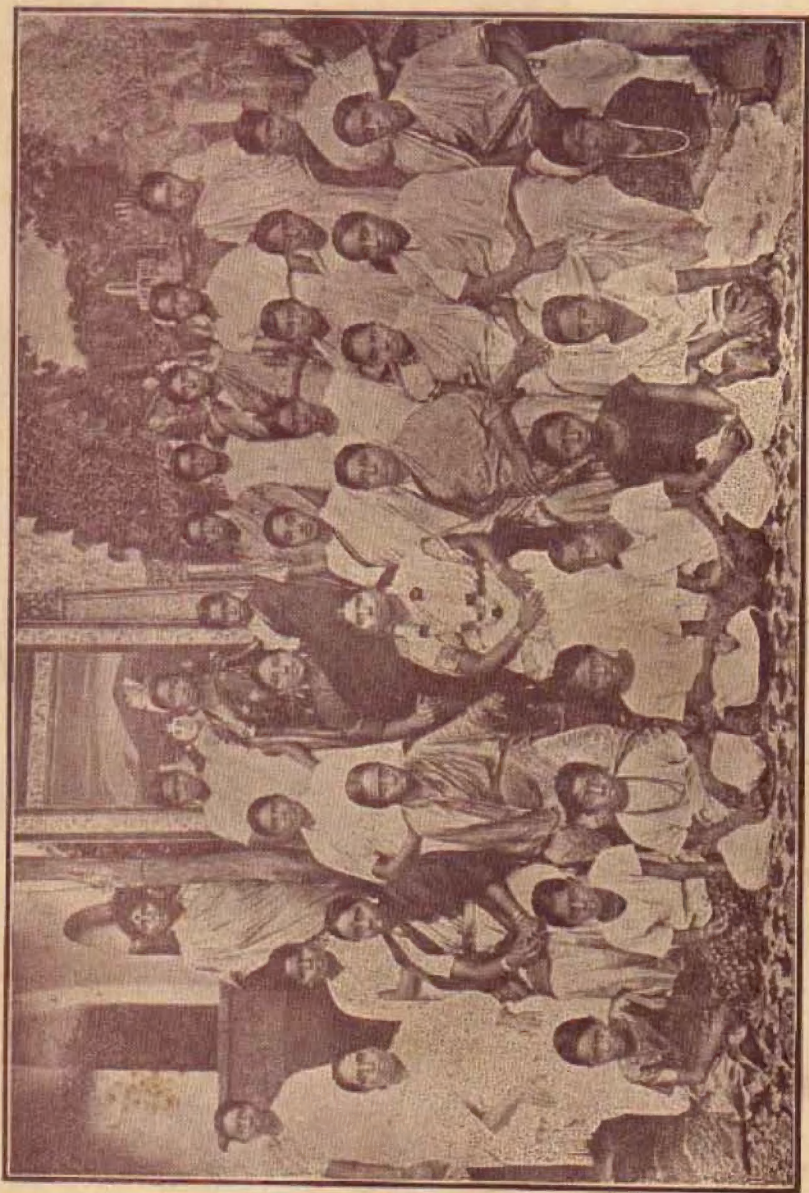
“మనము నేర్చు వదువులు, మనము సంపాదించు ధనము, మనము చేయు పూజాపురస్కారములు భజనలు చాలవరకు స్వార్థమునకే వినియోగించుచున్నాము కాని విశ్వకల్యాణమునకై వినియోగించుట లేదు”

అని యీ సాధ్వీ తన హృదయవేదనను పలుచోట్ల బహిరంగముగ వెలిబుచ్చుచు సంతనో తృప్తిసొందియుండక సాధ్యమైనంత వర కా లోపము సనరించుకొనబూని తన బుద్ధిబలమును దేశీయులకై వినియోగించుచుండు ననుట యధార్థము. దేశమున కుపయోగకరమగు నే ధర్మసంస్థయైనను ఈ

శ్రీమంతురాలిచేతి భూరివిరాళమునుబొందక యుండలేదు. సత్రములు నెలకొల్పబడినవి. చావములు స్థాపింపబడినవి. ఒక పెద్దవుస్త్రక భాండాగారముతో నొక యువతీజనవతనాల యమును, క్లబ్బును అచిరకాలమున నేలూరు పట్టణమునందు నెలకొల్పబడనున్నవి. భారత ఖండమునగల సమస్త తీర్థయాత్రలను సేవించి సర్వ ముఖ్యపట్టణములను దర్శించి సంపాదించిన జ్ఞానానుభవములను తన దేశస్థుల కొరకై వినియోగింప నేంచి యీ విడుమణి దేశమున జరుగుచుండు సభలకుబోయి మహాపన్యాసములను గావించి తన సోదర సోదరీచుఱుల నలరించును.

ఇంత యుండియు నీమె యావంతయైన గర్వము నొందకుండుట దేశీయుల యదృష్టము. ఎంతటి పేదవాని నైన ప్రియమార “అన్నగారూ” యని పిలిచి నవ్వుచు మాటాడుట, యీ యజమానురాలిక స్వభావ సిద్ధమగు గుణము. ఆశంబర మనుఁది యావంతయు లేక యీ యాగర్భ శ్రీమంతురాలొక పేద ముత్తైదువవలె నుండును. ఈ సౌభాగ్యవతి, ప్రజల కర్తవ్యము—అనగా తనవంటి శ్రీమంతులగు ప్రజల కర్తవ్యము—గూర్చి చేయుచున్న యుపదేశవాక్యముల నిట దెల్పుట యప్రస్తుతము కాదు. చూడుడు:—

“భారతీయు లేబది సంవత్సరములవరకు దైవమును స్మరించుట కట్టిపెట్టవలయునని స్వామీ విశేషానందులనాడు చెప్పిరి. ప్రతియూరను దేవాలయముల సేకములుండ ప్రతి పట్టణవాసుమునను అనేక సత్రములు నిర్మింపబడియుండ, ముఖ్యముగా మన వైశ్య

ఆంధ్రయవతి సంస్కృతికళాశాల వాటి కోర్సు పాఠ్యకు గారు
 శ్రీమతి నుండూరు రత్నమ్మగారు
 రాజమండ్రి. 30-3-33.

శ్రీ|| శ్రీ|| శ్రీమతి విఠలదేవుని లక్ష్మమ్మగారు
 ఈయమ జీవితసంగ్రహ మిందు బొందుపరుపబడియున్నది.

లలోను ఇతర కులములలోను దేవాలయ ప్రతిష్ఠాపనా సక్రమిర్మాణముల పిచ్చి మనవారి కింకమ వదలలేదు. ఈ దేవాలయములను సక్రమమున కవలభిక్షులకును సోమరులకును నిలయము లగుచున్నవి. ప్రస్తుతము ఈ పనులు కట్టిపెట్టి భారతచారీయ నిర్మాణమునకు పూనుడని భూస్వాములను శ్రీమంతులను మన సర్వక సంఘములను ప్రార్థించుచున్నాను. మన యాంధ్రులు కార్యకూన్యులు. కుష్కప్రియులు. దేశములో చెప్పదగిన ఒక్క ప్రతిష్ఠాపనకూడ బాతీయచిహ్నముగ గాన్పించుట లేదని విచారముతో మనవి చేయుచున్నాను."

ఈ మాటలు పరమసత్యములు. తన వారి లోపమును చక్కబరచుటయందు ఈ యమకు పట్టుదలమెందు. ఈ యుపదేశములు సవ్యముగా గ్రహింపబడునేని కొలది కాలములోనే దేశమొత్తయో బాగుపడుననుటకు సందేహములేదు.

"మన దేశమునందు స్త్రీలను పురుషు లంతగా గౌరవించుటలేదు. ఇట్లని పురుషుల నిందపరచుట కాదు. కాని భగవద్దృష్టిలో మభయులును సమానులే యని తెలుపుటయే నా యాశయము."

అని యీమె చెప్పుటయే కాక ఆంధ్ర రత్న యువజనసంఘమునకు సభ్యత్వమురాలై వీరవనిత యని యెంతయు కొనియాడబడుచున్నది. పతిసేవ, దైవభక్తి, మొదలగు సుగుణము లెన్నియో యీ సతీమణికి పెట్టని నగలు. విజయవాడలోనున్న యువతీజన ప్రార్థనాసమాజపు వార్షికోత్సవమున కధ్యక్షురాలై యీమె యిచ్చిన యుపన్యాసమును ఇంక నితరములగు నుపన్యాసములును సత్య సంశోభితములై జ్ఞానదాయకములై

మార్గదర్శకములై యున్నవి. మరియు సంగీతము కుట్టుపని, పాటలు పద్యము లల్లుట, వంట మొదలగు పనులయందును గూడ మంచి సమర్థతకలిగి, బద్ధకమునునది లేక సర్వదా పాటుపడుచు మనుషుల తల్లియై యున్న యీ యత్తమకుటుంబిని, పుట్టిన యింటికిని మెట్టిన యింటికీ కాక ఆంధ్రదేశమునకును ఆర్యవైశ్యకులమునకును వన్నె దెచ్చుచు జీవితమును సార్థకపరచుకొనుచున్నది. భర్తనుబట్టి యీమె యథార్థ సీతారత్న మనబడుచున్నదియో లేక యీమెనుబట్టి భర్త యథార్థ శ్రీరాములై యొప్పెనో చెప్పలేము గాని యీ దాంపత్యము మాత్రము సీతారామ దాంపత్యమని లోకముచే కొనియాడబడుచున్నది. వీరికిరువురు పుత్తులుగలరు. వారడయూరులో దివ్యజ్ఞానసమాజ పాఠశాలయందు విద్యాభ్యాసమొనరించి ప్రశంసా పాత్రమగు లలిత కళాభినివేశమును గడించియున్నారు.

సార్థకగృహలక్ష్మీయగు మన సోదరీ రత్నమాంబగారు పలుతావులయందు "కారే రాజులు! రాజ్యములే గలుగవే" యను భాగవతపద్యమును జదువుచుండుట వట్టి యార్భాటము కాదు. "యశః కామ"యై యీశ్వరదత్తముగు సర్థమును సద్వినియోగము చేయుటయందీ శ్రీమతి యగ్రగణ్య యనబడుచున్నది. సర్వతోముఖప్రశస్తిగల యీ శిష్టకుటుంబిని యీశ్వరానుగ్రహము వలన సంతతసుమంగలియై యిట్లే పెద్దయుం బ్రొద్దు మనుగాత!!! (పా. కృ. మూ. ౩).

మాతృ వందనము

[శ్రీ శేషాద్రి రమణకవులు]

పుత్రులకనయి యెన్నెన్నో భూములరిగి
 మ్రొక్కరానట్టివేల్పుల మ్రొక్కి-మ్రొక్కి-
 యేగఁగారాని భూముల కేగియేగి
 తల్లి నీవొందినశ్రమంబు దలఁచికొన్న
 హృదయము ద్రవించు, నెట్లు భరించితివు!
 నేను గర్భంబునం బడ్డ నిమసుమాది
 ఘోరతరమైన వేవిల్లఁగుంది కుంది
 త్రాణ చాడ వాడి వగ్గయి తాపమొంది
 అన్నమును నీరు విడనాడి యలసి సాలసి
 పుత్రుసందర్శనము గోరి పోవనీక
 బ్రాణముల నిల్పుకొన నెంత బాధపడితొ!
 కుష్మిలోనున్నతటి వెతల్ గుడిచి కుడిచి
 పిండమవియునో యను పెద్దభీతితోడ
 వ్యాధులకు నోర్చి మందుల వదలివేసి
 అమ్మ! నీవొందిన శ్రమంబులరసి నెంత
 నిలుపు నీరగుచుందును నిశ్చయముగ.
 గర్భమున నున్నతటి పదాఘాతములును
 విరివిగ నొనర్చి నిను శ్రమపెట్టినాడ,
 నెలలు నిండిన కొలఁది నీ నిఖలరక్త
 సారమును బీల్చి నిన్ను నిస్సారజేసి
 పెరిగిన కొలంది నిను శ్రమపెట్టినాడ.
 జనని! దుర్బల వీణెట్లు సైచినావు
 గర్భ విస్తృతి నన్యులు గాంచిరేని

దృష్టి సోకునో యను చింత దిటపు పజిది
 గడప కదలక గర్భరక్షణ మొనర్చి
 వ్యాధితోనుండి పిండ మేమానోయంచు
 నాశయంబున వగచి యహర్నిశములు
 అతులిత దరిద్రతాదోష మలమిగోనఁగ
 కఱపుచే లేమి యింటిలోఁ గ్రమ్మికొనఁగ
 నన్నుఁ గనుటకు నెన్ని బన్నములుఁ బడితొ!
 ప్రసవ వేదనమున కెట్లు బ్రతికినావు
 వ్యాధి బాధల కేరితి వగచినావు
 ప్రతిఫలాపేక్షయును బూర్వ పరిచయంబు
 లేనియ వ్యాజకరుణా నిధానవైన
 నీకు నెట్లు కృతజ్ఞతనే వచింతు!
 సౌఖ్యములకయి పడితిని జరరమందు
 నేను, శ్రమలకుఁ గంటివి నీవు నన్ను.
 ఎన్ని జన్మంబు లింకముం దీశ్వరుండు
 ఎన్నిగతులఁ బ్రసాదింప నున్నవాడో
 అన్నిటను నీవు నాకు ముందమ్మవగుమ
 కొడుకునై నీకు జనియింపఁ గోరుకొందు
 ఈనిరర్థకజీవి నాకేల యంచుఁ
 గరుణ విడనాడఁ బోకమ్మ కన్నతల్లి
 హృదయపూర్వకముగను నర్పింతునిన్ను
 నిరలము స్మరింతు నీపాద నీరజములు
 వందేమాతరమ్.

విశ్వరూపగృహలక్ష్మి

శ్రీమతి వోరుగంటి శ్యామల గారు

శ్యామల:—అమ్మా! గృహలక్ష్మి అక్కయ్య రాత్రివచ్చి నా మంచమీద కూర్చుని నాతో మాట్లాడిందే.

పార్వతమ్మ:—యేం చెప్పిందమ్మా?

శ్యామల:—“చెల్లాయ్! చూశావ్! నీవు నన్ను ప్రేమతో నెల్లప్పుడు తలుస్తున్నావు గనుక నేను మళ్ళీ నీ వద్దకు వచ్చాను. నే నెవరినో బాగా తెలుసుకోవా లనుకుంటున్నావు గాన చెప్తాను విను. నేను ఆదిశక్తిని, దుష్టులను శిక్షించుట, శిష్టులను రక్షించుటయే నాపని. నా కంటి కగపడని దేదీ లేదు. నేను చేయలేని దేదీ లేదు. బ్రహ్మకు సృష్టించుటలో తోడు సీడ నై సదానను నేను. విష్ణువుకు రక్షించుటలో చేయూత నిచ్చెడుదానను నేను. ఈశ్వరునకు అర్థాంగి నై చంపుటలో సహాయము చేయుదానను నేను. ప్రత్యక్షమే నిజము గాని పరోక్షము “అదేమో” అను పాశ్చాత్య సిద్ధాంతము ననుసరించి ‘రామునకు కోతులు సహాయమా’ అన్న చర్చ భారతదేశములో కూడా ప్రబలిన వద్దనుంచీ, నా ప్రభావము చూపుటకు అనేకవేల యకరముల భూమి ఆక్రమించి, నిస్సారవంతముగా జేసిన బ్రహ్మాండమయిన బ్రహ్మ

చెముడును, రావణ తలలవలె యెన్ని మార్లు నరికినా తిరిగి మొలిచెడు బ్రహ్మ చెముడును, దిగంత విఖ్యాతిజెందిన ఆంగ్ల ప్రభుత్వము ధనవ్రయముతో నిర్మూలము చేయలేని బ్రహ్మ చెముడును, చోరులకు, దుష్టజంతువులకు ఆటవట్టయిన బ్రహ్మ చెముడును అణుమాత్రము లయిన పురుగులతో నిర్ధామ ధామముచేసి రామాయణమే గాక భారత గాధలన్నియు నిజమని నిరారణ చేసినదానను నేను. “ఏదేశం తప్పత్రోవలో బడితే ఆ దేశాన్ని వుద్ధరించడమే నా పని. కొన్ని సంవత్సరాల క్రిందట వంగదేశీయులు, వారి స్వశక్తిని కోలుపోయి, (బారాబంగాలీ మిల్కే- బకిరీకా ఖాన్ నహికాల్ని సఖా) “వండ్రెండుగురు బంగాలీయువకులు కలసి వక మేకచెవిని కోయలేక పోయిర”న్న అపఖ్యాతికి గోబడ్డారు. పాశ్చాత్య నాగరికతా మహత్వముచే వంగమాతను మరచిపోయారు. వారి అవస్థను జూచి నహించలేక అక్కడ “కాళీమాయ”నై వారిని నిరంతర కాళీపూజా ధురంధరులుగాను, సహజ ధైర్యవంతులుగాను, స్వశక్తివంతమైన వస్తుధారణప్రియులుగాను, దేశభక్తి పరాయణులుగాను

చేశాను. సరస్వతీ రూపముతో అమృతమును చేబట్టి “అమృత బహు”ని పేరుతో యెన్నో సంస్థానముల నుద్ధరించాను. ఇంకా అక్కడ సవరించవలసిన వను లనేక మున్నాయ్. కాని, ఆంధ్రులు, తమ స్వశక్తిని మరుచుట; నిత్యపూజలు మానుట; దేశాభిమానము వదలుట; ఆంధ్రులన నెవరో తెలియని వేషములను ధరించుట చూడగా, నా మనస్సు చలించి, వీరిని సరియగు దారిని పెట్టవలె నన్ను ఉద్దేశ్యముతో ఆంధ్రదేశ ప్రచారము చేయుచున్నాను.

శ్యామల:—‘కాళీమాయి’వి కూడా నీవే అయితే, ఆ పుత్రుల తావళం, ఆ యెర్రని రక్తపునోరు, ఆ భీకరాకారం యేవీమరి?

గృహలక్ష్మి:—“అ య్యా! చెల్లాయ్! నేను నా నిజవాహనమును కేసరినక్కినా కుటీరము లో నేవుండి, నిశ్చలత్వముతో నా దృష్టులను దేశమందంతటను ప్రసరింపజేసి, తప్పొప్పులను కనుగొనుచున్నాను. ఆంధ్ర పురుషలోకము నేనెరగనిదికాదు. వారిదివరలో దేశ స్వాతంత్ర్యమునకై పోరాడిన పోరాటములు; కవీశ్వరులకు చేసిన మర్యాదలు; స్త్రీల యందు జూపిన గౌరవము, జాతి, కుల వ్యత్యాసములు లేక, ఆకలిగొన్నవారికి చేసిన అన్నదానములు; వారు చేసిన యజ్ఞాదిక్రతువులు; దేవపూజలు; నేను మరచితి ననుకొన్నావా? లేదు. ఆంధ్ర పురుషులునిరంతరమంత్రదీక్షాపరాయణు

లగుటచే, వారు ఇదివరకే నా శక్తి సామర్థ్యములను కనుగొని యున్నారు. అందుచే వారికి నా నిజస్వరూపము జూప నక్కరలేదు, గాని వీరు ఇప్పుడు తమ స్వశక్తులను కాలిక్ సంబంధముచే మరచిరి. అయినను “మీ రింతటి వారని చెప్పిన మాత్రమున, జరిజనేయునివలె మెటనే వారి నిజశక్తులను జ్ఞాపకమునకు తెచ్చుకొన గలిగినవారు. ఇక ఆంధ్ర స్త్రీలోకనూ—కేవలము ఆ పతిపూజలకు, ఆ లక్ష్మీపూజలకు, ఆ గోపూజలకు, ఆ గృహపూజలకు, ఆ మాతా పితృపూజలకు అలవాటు పడినది. ఆది నుంచీ, నిత్యకల్యాణములతోను, పచ్చతోరణములతోను, అతి సౌందర్యముగా యింటింట ఒక్కొక్క గదిని నాకు యేర్పాటుచేసి, నన్నా గదులలో పెట్టుకొని కలకలలాడుచు నాతో తిరుగుట కలవాటయిన ఆంధ్రస్త్రీలకు నేను ‘గృహలక్ష్మి’గానే కనబడవలెను గాని నా భీకరాకార మైన స్వరూపముతోను, సింహ వాహనముతోను కనబడుట సమంజసమా? కాదు. ఇంతియ గాక, ఆభరణములన్నను, వివిధ రికములగు రంగు బట్టలన్నను, గాజులు మొదలగు వస్తువులన్నను, వీరికి ప్రీతి. ఈ మూలముగా వారు ఆంధ్రలక్ష్మిని, ఆంధ్రదేశ నర్తక వ్యాపారాభివృద్ధికొరకు తచ్చాడనీయక, ఆభరణ రూపకముగా అరికట్టుటగాని, విస్తుప్రేమచే ఇతర దేశములకు పంపుట గాని చేయుచున్నారు. ఇది అసంభవము.

చెల్లాయ్! నన్నొక్కమారు పరికించి చూడు. నా మెడలో మంగళసూత్రములు, పూలమాలిక తప్ప మరేమయిన ఆభరణము లున్నవా? నువ్వాసిసీలక్షణము చూపుకొరకు నాలుగు వ్యదేశీ గాజులుతప్ప, కోట్లకొలది రూపాయలను పాశ్చాత్యదేశముల కంపి, అక్కడనుండి తెప్పించిన గాజులుగాని, పూసలుగాని, క్రమంట్టు పిన్నలుగాని, గిల్లునూలుతో, ఆంధ్రదేశపు పనివారలచే వేయబడిన రంగులతో, ఆంధ్రులచే నేయబడిన చీరగాని. ఇది పాశ్చాత్యదేశములనుండి దిగు

మతి కాబడిన 'సిల్కు' చీరకాదు. ఇవి అన్నీ వ్యయంగా చూపించి, మీరు మీ మీదనే ఆధారపడాలని చెప్పటకే మీలో అక్క చెల్లెలనయి, ఈ రూపముతో తిరుగుచున్నాను. చెల్లాయ్! ఇప్పుడు నే నెవరినో తెలిసిందా? ఈ మా రొచ్చినప్పుడు ఇంకా చెప్తానులే. అది—

శ్యామల:—ఇంతట్లో నేను నిద్రమేల్కొని చూచేసరికి అక్కయ్య కనబడలేదు. ఈ మా రొస్తే, గృహలక్ష్మి అక్కయ్యను మన యింటివద్ద వ్రుండుమనన్, అమ్మా?

తంజావూరు

శ్రీమతి కురుగంటి వెంకటలక్ష్మమ్మగారు

సీ॥ రమ్యమైవెలసెడి రాజసౌధంబులు కళకాంతులనుబాసి కనులబడును।
చుక్కలన్జూచెడి సుందరంబగు గోపురంబులు ధూళిచే రంగుమాసె।
సిరిసంపదలతోడ చెన్నుమీరిన వగ్గకావళి పెద్దమ్మయతిఘటైరి।
ఖ్యాతిజెందిన పూర్వకాల శిల్పంబులు మారు రూపములొంది మాయమయ్యె॥

తే॥ సిరులకాట పట్టందును వెలగిమున్ను

దేశదేశంబులందున వాసిగాంచి

యలమహారాష్ట్ర రాజ్యమై యలరినట్టి

తంజపురమిటు తనశోభ దరిగియుండె॥

సీ॥ మల్లెరొజుపుష్ప మాలతీతీవెల వెలయుతోటలు రూపుపేరుమాసె।
అంగనామణులతో సింగరముగనుండు అంతఃపురంబులు నంతమయ్యె॥
వేదపారాయణవేత్తల భూసురుల్ దీనతజెంది కీడమెవలి।
కౌర్యపంపన్నులు శస్త్రాస్త్రములుదాల్చి కాచుచుండెడికోట కాంతిదరిగె॥

తే॥ నిత్యభోగంబులందుచు నీటుగుల్కు

దేవతానిలయంబులు దీ ప్రిమాసె

అలమహారాష్ట్ర రాజ్యమై యలరినట్టి

తంజపురమిటు తనశోభ దరిగియుండె॥

శ్రీ॥ శే॥ శ్రీమతి విరలదేవుని లక్ష్మమ్మగారు

ఈమె సుప్రసిద్ధ వ్యాయ వాదులగు, విరల దేవుని రాధాకృష్ణయ్యగారి ధర్మపత్ని. 1888-వ సంవత్సరమున, చిత్రాయనందు ఒక బీద కుటుంబమున, భూగర్భమున రత్న ముద్భవించినట్లు, ఈమె జనించెను. ఎనిమిదవ ఏట ఈమెకు వివాహము జరిగెను. లక్ష్మి యను పేరు పార్థకమగునట్లు, ఈమె అడుగు పెట్టినది మొదలు, అంతకుమున్ను చాల బీదస్థితిలో నుండిన ఈమె ధర్మగారి కుటుంబము, దివక్ర మేణ కుక్షవత్తు చంగునివలె వృద్ధి రానారంభించెను. మిగుల చిన్నతనముననే, ఆమెను అత్తవారింటికి తీసికొని వచ్చిరి. వయస్సు అంత చిన్నదైనను, ఆమె అత్త చదివలతోను, కడమ అత్తవారింటి వారితో, తలలో నాలుకవలె మెసలి వారిహద్దు ఆజ్ఞలలో మెలగుచు వారిపేముకు పాఠశాలారామెను. అత్త వారింటికివచ్చినపిదప ఆమె, లేచుగునందు మంచి పాండిత్యమును, సంగీతమునందు మంచి ప్రవీణతయు సంపాదించెను. ఇంగ్లీషుకూడ కొంతవరకు చదివెను. ఈమెకు నుమా రియవది సంవత్సరములప్పుడు స్త్రీ విద్యాభివృద్ధియు మిక్కుటముగ కలిగియుండెను. స్త్రీలు ఇల్లునదలి సభల కేగుట చాల తప్పకని తలచు ఆకాలమున, ఈమె స్త్రీల అభివృద్ధికై ఏర్పడవ బడిన సరస్వతీ సమాజమును సభనిర్మాణమునందు చాల పాటుపడెను. ఆ సభయందు చామె తరచుగా, స్త్రీల హక్కుల విషయమై ఉపన్యాసములిచ్చుచుండెను.

ఇప్పటివలె స్త్రీలు స్వేచ్ఛగా బయటికేగి, సమ కూడుట కనేక సభలులేని కాలమున, హిందూస్త్రీల లక్ష్మిలినాస సభ ఏర్పడుటయడెను. విద్యాగంధముచేక, ఇంట ప్రాద్దుపోక ఎప్పుడును ఇరుగుపొరుగువారి నాక్షేపించుచు ప్రాద్దువుచ్చు స్త్రీలకు, నెలకొక తూరియో, రెండుమారులలో యొక పంఖముగా గూడి ఈ సభయందు జరుగు సర్క్యూల కాలక్షేపములు

వినుట, వారి మనస్సులను, ఆశ్చర్యలకును ఎంతమేలు గూర్చునో, చదువరులే యూహించవచ్చును. శ్రీరామ వనమి యొప్పుడు, పది దినములు రామాయణకథలును మరి యనేక పుణ్యదినములందు పుణ్యకథలు ఈ సభ యందు జరుగును. ఆ కాలమునందు స్త్రీల అభివృద్ధి కనేక విధముల ఈ సభ సహాయముచేసెను. ఈసభలో ఈయను మూడు సంవత్సరములు కార్యదక్షురాలుగా నుండి, సభానిర్మాణ, అభివృద్ధికి ఎంతయో పాటు పడెను. ఆ సభ ఉత్పత్త వశకు వచ్చుటకు పాటుపడిన వారలలో ఈమె ఒక ముఖ్యురాలు అని చెప్పట అతిశయోక్తిగాదు. ఈసభవారు అనేక నాటకములు వేయుచుండిరి. వీటి కామె ఎంతయు సహాయము చుండెడిది.

ఈ కాలమునందు చామె చిత్ర విచిత్రములగు చేతి పనులను చేర్చుకొని, మిక్కిలి నిపుణతతో చేయుచుండెను. పటములకు సరిగపెట్టి కట్టుటయు, ఉల్లుతో తలగడ్డలు కట్టుటయు, గాజు ముక్కలతో పటములు కట్టుటయు, ఆమె నిపుణతతో చేయుగలిగిన పనులలో కొన్ని.

ఆమెకు వయస్సు ఎక్కువయైన కొలది, ధృమిష యులుందు ఆసక్తి మెండుకాజొచ్చెను. బీదలకును, విచ్చగాండ్రకును, స్వగృహమునందే తన చేతులార వాహారమిడుట యన ఆమెకు ప్రీతి. ఎన్నిసారులో ఆమె ఆ ప్రకారముగా చేయుచుండెడిది. ఆమె బయట పోవునపుడంతయును సంచియందు చిల్లరజేసికొని, కనబడు విచ్చగాండ్ర కందరికిని డబ్బిచ్చును. ఈ సంచి తీసుకొనక ఆమె ఇల్లునదలి కదలదు. నగరి వైషమ సమీపమున బుగ్గ దేవాలయమున విశ్వేశ్వరున కీమె రజితవాగాధరణము పను ర్పించెను. తిరుత్తణి సమీపమున కుమారకుప్ప గ్రామముననుండు విష్ణుదేవాలయమున కీమె సవరనులదండన సమర్పించెను. పదరు గ్రామమునందు ధర్మసత్ర నిర్మాణమునను గాను కొంత మూలధనము ఈమె

యొసగెను. ఇంతయేగాక, ఈమె తనవారు పెర వారు అను చేధబుద్ధిలేక ఎల్లరకును తనచేత నైవంశ గనమును భారాళిముగా సహాయముచేసి, వారిని సంతుష్టిపరచి వంపుయండెను. ఈమెను యాదించిన యాచారులు రిక్తపాస్తములతో పోవుట ఎన్నడును జరుగలేదు. ఎంతో విద్యార్థులు ఈమెయొద్ద జీతము లంది ముఖముగా విద్యగ్రహించిరి. ఈమె చాతృత్వ మీమె తన ముగిసినమునందు గూడ గవపరచెను. లోకమునందు తమ ఆస్తివంశయు, ఇతరులకు చిల్లి గవ్వయైనను ఇవ్వక, తమ విద్వంశే యొసగుట నపా జమైయుండ, ఈమె తన విద్వంశేగాక, రక్తస్పర్శగల దగ్గరచుట్టయులకును, రక్తస్పర్శలేని బంధువర్గముల కును, నోక్కొక్కరికి కొన్ని వందల రూప్యముల ధనము చేరునట్లు వ్రాసెను. ఇంతయేగాక, ధర్మ వైద్యులకు కొంత మొత్తమును, అన్నదానసమాజ మునకు కొంత మొత్తమును, కరణకమ్మసభకు కొంత మొత్తమును వ్రాసి యుంచెను. ఈమె ఇంక కొంతకాలము జీవించియుండిన ఇంకను అనేక ధర్మ కార్యములు చేసి యుండుననుటకు సందియములేదు.

ఈమె సర్వ సంపదలతో కులకూగురుండి నవ్వుటి కివి, గర్వమావంతయు లేక, ఎట్టి దరిద్రుడు, తక్కువ

జాతివాడు, వచ్చినను, అతనిని కూర్చుండబెట్టి వాని కష్టముఖములను విచారించును. బంధుజనులం దీమె కపార ప్రేమ. పుట్టినింటివారు అత్తవారింటివారు అను చేధబుద్ధిలేక ఎల్లర నీమె సమానప్రేమతో యాయుండెను. ఈమెకు, తన వదినగారియందు, తన తల్లియందుకూడ లేని అసమానప్రేమయు, నపార ధర్మీయు కలిగి యుండెను. వీరి మైత్రి లోకమున ఎల్లదిక్కును ఆదర్శకమై యుండెననుట అతిశయోక్తి గాదు. ఈమె ఎల్లవిధముల భర్త ఇష్టానుసారముగ ప్రవర్తించిన పరివ్రతా కిశోరుని. ఇట్టి, సాధ్వీమణి ఎల్లర దురదృష్టముచే, ఆరు మాసములు వ్యాధిగ్రస్తు రాలై, గొప్పవైద్యులాయం దుంచబడినకూడ, ఫలము లేక 1933 సంవత్సరము, డిసెంబరు నెల 26-వ తేది, మంగళవారము, సాయంత్ర మైదు ఘంటలకు, స్వస్థహమున వీరల మొర, నిరాకరించి పరలోక వాసివియైన దని తెలుపుట కంతయు చింతిల్లుచున్న రావను. దయా హృదయుండగు సర్వేశ్వరుం దీమె యాత్మకు కాంతి యొసగుగాక !

ఇట్లు తత్పూరిత
సరస్వతి.

—:0:—

నా భాగ్యము

నానాధు డేనాడు

ననునీడి పోడు

నన్నంటి యుంటాడు

నాభాగ్య మేమొ !

ఏను మరచిచిగాని

యేమరచి పోడమ్మ

కనురెప్పవోలె న

న్గాచుకొని యుంటాడు. నానాధు

వలపు హృదయములోన

నిలుపుకొమ్మంటాడు

కడముట్ట యాత్రంత

కలియుదామంటాడు, నానాధు

కందుకూరి రామభద్రరావుగారు

అడవిదారులవెంట

అడలబోకంటాడు

కటికిచీకటివెంట

కొమ్ముడేనంటాడు.

నానాధు

నత్యదీపికచూచి

జరిగిరమ్మంటాడు

మీది భారంబంత

నాడె పొమ్మంటాడు.

నానాధు

ఇంతవలపులభర్త

కాంతకున్నట్లైన

స్వగ్రమనగావేత

జగతిలో గలడె ?

భాష, వ్యాకరణము శ్రీమతి 'కృష్ణకుమారి' ఆంధ్రయువతీకళాశాలావిద్యార్థిని.

[ఇటీవల రాజమండ్రిలో జరిగిన కవిసంఘోదయలోఁ జదువఁబడి బహుళాకరణముఁబడినది.]

“నిరంకుశాః కవయః” అన్నారు. ఇలా అన్నంతమాత్రాన కవికి కావలసినంత నేర్వచ్చు దొరకిందని మన మెప్పుడూ అనుకోకూడదు. ఏమంటే, ఒక ప్రక్క నిరంకుశత్వము చెప్తూన్నా, వ్యాకరణము, ఛందస్సూ అనే లక్షణాంకుశాలు అడుగడుక్కి కవిని ఆశు గమనాన్నుండి వారిస్తూనే ఉన్నాయి. కవికి దైవవశాత్తూ పారపాలు చేతెక్కడన్నా చిన్నయతి తప్పిందంటే “నాకడుపు చెఱవ బుట్టావురా నాయనా, నన్నెంత బాధపెట్టు తున్నావోయి నాబాబూ” అని ఛందోమ తల్లి ఏడుస్తుందట! ఇక ఎక్కడన్నా వ్యాకరణాని కసాధ్యమైన రూపం ఒక్కటి వున్న కంలో కవబద్ధదంటే చాలు. “ఇంతవఱకూ నావంశంలో ఎవరూ నామాట జవదాటి ఎఱుగరు. ఈకాలానికి నీవు బయలుదేరి నాశాసనాన్ని ధిఃక్కరిస్తున్నావు. తండ్రిమాట తప్పిననీకు గతులులేవు. నీవు నామాట విని తీరవలసిందే” అని కజ్జి పుచ్చుకొని బెదిరి స్తుందట వ్యాకరణము—ఇన్నాటంకాలుండగా, కవికి నేర్వచ్చు విషయంలో కడుపు నిండిందని ఎలా చెప్తాం!

పోనీ—వ్యాకరణ మూరికే కవులను, భాషను బెదిరించడమేనా! లేక కవుల కీమైనా సాయంచేస్తూ, భాష నీమైనా తగురీతిగా కాసిస్తూందా? అంటే:—ఇప్పటికున్న బాల, ప్రాథ వ్యాకరణాలవల్ల భాషంతా ఇమడటం లేదు. ఎల్లా ఇముడుతుంది లెండి! పఠంజలి

చెప్పాడూ: “బ్రహ్మస్పశిశ్చ వక్తా, ఇంద్రశ్చ అధ్యేతా దివ్యంవర్షసహస్రం అధ్యయనకాలః నచాస్తం జగము కిం పునరద్యత్వే” అని. అటువంటిభాషను ఉన్ననాలుగువ్యాకరణాల్లోనూ ఇమిడ్చేద్దామంటే ఎలాగుదురుతుందీ! అందుచేతనే వ్యాకరణాని కసాధ్యాలైన రూపాలు మన వ్యవహారంలో చాలా మిగిలి పోయాయి. ‘కాబట్టి’ ‘అటువంటి’ మొదలైన పదాలు చిన్నామనే ఇత్యాదిగ్రంథాల చేత కూడ సాధ్యంకాలేదు. ఏవ్యాకరణం చూచినా “అట్టి, ఇట్టి, ఎట్టి” అనే రూపాలనే విధిస్తుంది కాని ‘అటువంటి’ అనే రూపాన్ని సాధించదు. కనుక వ్యాకరణాని కసాధ్యాలైన పదప్రయోగ మంతా అపభ్రంశ మనడం అన్యాయం. “ప్రయోగ మూలమ్ వ్యాకరణమ్” అనేవారే. సర్వజన సమాదరణీయమైన ప్రయోగాన్ని వ్యాకరణానికి కుదుర దని చెప్పి ఎలా త్రోసివేస్తారో తెలియదు.

చిన్నామణిలో నన్నయగారు “సంస్కారాల్లో నియమః” అనుటవలన తనకాలమునాటికి వ్యవహారంలో ఉన్న భాషను తీసుకొని మెఱుగుపెట్టున్నాడు అనే అంతరార్థం గోచరిస్తుంది. ఈసూత్రంచేతనే ఇప్పటిభాషను కూడ క్రొత్తనియమాల్లో పెట్టుకోవచ్చునే! క్రొత్తనియమాలు లేకుండా ఉన్న వ్యాకరణాల్లోనే సదుక్తమైనదం ఎలా ఉండంటే:—మూడునెలలనాడు చేయించిన పట్టెడ మెడ

పేక్సీయరు కమిషన్రుకు వర్ణించిన
మానవుని యేడు వయోవస్థలను తెలుపు చిత్రము.

కుముద్వతి తనయల్లుడగు సోమదేవరాజును, కూతురగు కుముదవల్లిని

తలవని తలంపుగ గనుంగొని విభ్రాంతి నొందుట.

కుముద్వతి తొట్టుపాటుతో "ఏమి యాశానియు !

ఒత్తుకుపోయి చచ్చినా సరే ముప్పై ఏళ్ల నాడు కూడ పెట్టుకొమ్మన్నట్లుంటుంది. ఎప్పుడో పెద్దవాళ్లు చేయించింది కదా! అది తీసివేయడ మొదలుకు? అనే ఆశ ఉంటే ఇంకొంత బంగారం వేసి మళ్లీ చేయించుకో నైనా చేయించుకోవాలి, లేదా అసలు తీసి వేయనన్నా తీసివేయాలి. అలాగే భాషాదే విని కూడ అవయవాలన్నీ సుకుచిత్రం చేసి కొని మేము కట్టినకట్టల్లోనే ఉండి ఒకమూల పడుండ మనడం కేవలం అన్యాయం. పైగా అది భాషాదేవికి చాల బాధకరమైన విషయం. ఉన్న వ్యాకరణ మనే గట్టచేత భాషాప్రవాహం అపబడగలిగితేనే, ఆ గట్టుం చాలి కాని, గట్టను దాటి ప్రవాహం దొర్లి పోతూన్నప్పుడే గట్టుండుకు?

ఉన్న వ్యాకరణాలచేత భాష కట్టుబడలే దనడానికి ఒకటి రెండు నిదర్శనాలు. పర వస్తు చిన్నయనుసారిగా రెలాగో కష్టపడో, అనుకరించో, అనువదించో భాషను సాధిద్దా మనే ఉద్దేశంతోనే వ్యాకరణం వ్రాశారు. కాని వెంటనే ఎప్పుడైతే సీతారామాచార్యులుగారి 'త్రిలింగరత్నశేషం' బయలుదేరి తిందో అప్పుడే సూరిగా రనుకొన్నంతగా భాష సాధింపబడలేదని తెలుస్తూంది. కాని ఆచారిగారు కూడ పప్పులోనే కాలువేశారు. ఆయన వ్రాసిన సూత్రాలు 294. అందులో 60, 70 సూత్రాలు "కానంబడడి, చూప ట్టడి, కనంబడదు, చూపట్టదు" అనే ఉన్నాయి. ఆచారిగారి వ్యాకరణం ప్రామాణిక గ్రంథోదాహరణం. బాలవ్యాకరణంలో "ముత్తయ శబ్దంబున మాత్ర మిత్వ

లోపంబు" అని వ్రాసి ఉంటే, ప్రాథ వ్యాకరణంలో "ముత్తయ శబ్దేతరమలకు నిత్యతోపము కానం బడియెడిన్" అని చెప్పారు. ఈ కానంబడియెడిన్ అనుటవలన కవిప్రయోగాల్లో ఇలా వ్యాకరణ విరుద్ధ రూపా టున్నాయి, కాని అవన్నీ వారిమీది గౌరవంచేత ఉత్తవ్యాసై నాయి కాని, మీరు మాత్ర మట్టివి ప్రయోగించవద్దనే చెప్పడం. పూర్వకపుట ననుసరించి కవిత్వం చెప్పమనే మహానుభావులే పైయర్థం భవించే సూత్రాలను వ్రాస్తే అన్వయవిరుద్ధాలైన ఈసూత్రాల నెలా సమన్వయం చెయ్యాలో తెలియడం లేదు. ఇది కేవలం బాల ప్రాథవ్యాకరణాలకర్తలకే కాదు. చిన్నామణికర్త కూడా ఇదే అలవాటు. చిన్నామణిలో సంధిపరిచ్ఛేదంలో "నలడాదే రంత దుతశ్చ" అని సూత్రం వ్రాసి, ఆసూత్రానికి కట్టుబడని ప్రయోగాల్ని "అన్యేషాంచ ప్రయోగమహితానాం" అనే సూత్రంలో త్రోసివేశారు. ఇలా నన్నయగారు వేసిన ఒక్కకప్పగంతులో ఎన్నో ప్రయోగాలు రక్షితాలైనాయి. దీని వ్యాఖ్యానంలోనే అహంబలుడు "అయంవిధి రితి నియంత్రం నశక్యతే" అని భాషయొక్క అచారత్వాన్ని తెలియచేశాడు. చాలా స్థలాల్లో నన్నయగారి సభర్షలుడు లాక్ష్యంగా దిద్దుకూనే ఉంటాడు. ఈవరసంతా చూస్తే "తప్పులు బప్పులే తమనోభుల కడ్డ ముండమిన్" అనేవాక్యం నిజమని తోస్తూంది. వ్యాకరణకర్తలు చేసిన గమత్తు లింకా ఉన్నాయి. ఏదైనా ఒక రూపాన్ని సాధిస్తూ 'బహుళంబుగా నగు,

ప్రాయశ్చిక్షలు, అకృత్యములు, ఇత్యాదులూహ్యములు' అని కప్పదాట్లు చాటుతుంటారు. ఈదాట్లుచేత తమవ్యాకరణానికి భాష లొంగలే దని పూర్తిగా తెలుస్తోంది. సూరిగారికి, ఆచారిగారికి దేవుడొక్కడైనా, ఇద్దఱు పెట్టేదీ నామాలే అయినా, మళ్లీ మతం (ఇష్టం, ఉద్దేశం)లో పూర్తిగా భేదం. సూరిగా రొనంటే, ఆచారిగారు కాదంటారు. ఇద్దఱూ కత్తికి కత్తి, దెబ్బకు దెబ్బ అనే భేదం. మచ్చున కొక్కసూత్రం. సూరిగారు “విశ్వకర్మాదులకు స్త్రీత్వంబగు” నని వ్రాస్తే, ప్రాథవ్యాకరణకర్త “విశ్వకర్మః దవియు, రూపంబు” అని సాగదీసి సవరిస్తాడు. వ్యాకరణంలో “వైయాకరణః ఖసూచిః” అని ఒకపరిభాష ఉంది. అది వ్యాకరణజ్ఞుల పట్ల నిజమైనా కాకపోయినా, వ్యాకరణం చదువుకునే మాబోంట్లపట్ల నిజమాతుంది. పై చెప్పిన విరుద్ధసూత్రాలు, విరుద్ధపు క్రియలూ చూచి మనస్సు కలతపడిపోయి బాలవ్యాకరణం చెప్పినట్లు ప్రయోగించాలో, ప్రాథవ్యాకరణం చెప్పినట్లు ప్రయోగించాలో తెలియక కొట్టుమిట్టాడిపోయి, ఏవారిరా భగవంతుడా! అని పైపరిభాష ప్రకారం ఆకాశం చూస్తూ కూచుంటారు. ఇదిమాత్రం తప్పదు.

ఈ ఆసాధ్యాలూ, అసందర్భాలు అన్ని చూచి ఏ శాస్త్రీకి దగ్గరకో వెళ్లి సమాధానం అడుగుతే, ఒకనిమిషం ధ్యానం అభినయించి, కొంతసేపు పైకి నొణిగి, తల వంచి, మనకు తెలియని భాషలో ఏదో సర్ది చెప్పేస్తారు. కాస్త కోపంవున్న చుసలి

వండితుడి దగ్గరకు వెళితే, అక్కడ జరిగే కథేమిటంటే:—ఒక పట్టెడుపొడుం ససాళం అంటేట్లు వీల్చి ఘాటెక్కినతర్వాత “పెద్దవాళ్లు వ్రాసిన పుస్తకాల్లో తప్పులుపడతావు! అలా తప్పులు పట్టడానికి నీ వెంతటి దానవు! నీ అంతరం, వాళ్లంతరం తెలుసుకోకుండా మాట్లాడుతున్నావు. వాళ్లు చెప్పిన దక్షరాలా విని తీరవలసిందే. అమ్మయ్యా! దాని తెదురుతిరగడమే! జాగ్రత్త” అని గుండె బాదుకుని ఇవతలవాళ్లను చీవాట్లువేసి మూడు చెఱువులనీళ్లు తాగి నంతవనీ చేసి సమాధానం చెప్పకుండానే గడపదాటిస్తాడు. కాస్త మూఢపండితుడి దగ్గరికి వెళితే అక్కడ జరిగేంతంతు: (ఆయనకు ప్రాథవ్యాకరణం అంటే గిట్టదు లేండి) ఆయన సదుపాదెదుపా లేకుండానే మూఢవ్యాకరణం ఒకవ్యాకరణ మే నటయ్యా! చచ్చు వ్యాకరణం. ప్రాథవ్యాకరణంలోని ప్రక్రియా పుష్పాలన్నిటినీ బాలవ్యాకరణంలోని సూత్రాలకే గుచ్చేస్తాడు. అని తన అభిమానాన్ని వెళ్లబోసుకుంటాడు. ఇలాగ వాళ్లలో వాళ్లే ఒకదారిని నిలువదు. పైగా ఇతరులని అర్థంలేకుండా శాసిస్తారు.

శాస్త్రీగారిగొడ వెతుకోగానే, నాలో చిన్నగాథ జ్ఞాపకం వచ్చింది. ఒకప్పుడొక శాస్త్రీగారింట్లో లిద్దినవచ్చింది. పోనీ కదా అని తనశిష్యు లిద్దరికి నావేళ భోజనానికి పిలిచాడాయన; శిష్యు లిద్దరూ గురువుగారింటికి వెళుతూ దారిలో ఇలా అనుకోన్నారట.

1.వవాడు:—“ఒరే! ఇవాళ గురువుగా పింట్లో నంటకా లేమైయుంటుంటావు!

2.వవాడు:—ఏ మనకాని కేముంది! ఇత్యర్థాలు ఇగురూనూ. ఇతిభావాలు పులు సూనూ! పండేస్తాడు” అన్నట్టు.

అంటే వారింట్లో అంత ఛాందసు ఉండన్నమాట.

ఇంక ఫక్తు వ్యాకరణయుక్తంగా మాట్లాడుతూ మనువాళ్ళలో కొందరి సంభాషణ బాత్తుగా అసభ్యంగా ఉంటుంది. వెనకటికి ఒకవక్త ఉపన్యాసం ఇస్తూ, ‘ము’ వర్ణం వచ్చినపుడల్లా ‘ంబు’లు పెట్టి, ‘మనంబు, ఘనంబు, ధనంబు, వనంబు’ అంటూ గంభీరంగా మహాపన్యాసం ఇస్తూ ఉన్నాడట. ఇంతలో అధ్యక్షుడు ‘టైము’ అయిపోయిందని తెలియజేసాడట. దానితో ఆవక్త తన యెప్పటి అలవాటు చొప్పున, సభ్యులతో “అధ్యక్షులవారు ‘టైంబు’ అయిపోవరి హెచ్చరించుచున్నవారు, కావున సత్వరం బుగ విరంబించుచున్నవాడ” అని చివాలున స్టేజి దిగాడట. దిగిదిగడంతోటే అతని కాలు అక్కడ పాకుతూవున్న ఒక పాము మీద పడిందట. వెంటనే అతడు కంగారు పడి, ‘అమ్మబాబో! ‘పాంబురో’ అని మూడు పిల్లిమంతరాలు వేసి అవతలికి ఉరి కాడట. చూచారా! వ్యాకరణయుక్తమైన సంభాషణ అంటే ఇలా ఉంటుంది.

అప్పకవి చెప్పిన లక్షణాలన్నీ పెట్టి వ్రాసిన కవిత్యం మడికట్టుకొని కూర్చున్న వైదికపిల్లలాగ ‘నన్ను ముట్టుకొను నా మాలకాకీ’ అంటుంది. అటువంటి కవిత్యం అంటూ ముట్టరాని అగ్రహారం అవుతుంది.

రసోదంచితమైన రచనకు లక్షణాలతో అవసరంలేదు. తెలిసిన లక్ష్యప్రణాళికనుండి లక్షణాల నేర్పడదారే కాని, లక్షణాలనుండి లక్ష్యాల నేరుకోలే దెవరూనూ. నిర్భక్తమైన కవిత్యం, వ్యాకరణయుక్తంగాను ఛందోయుక్తంగానూ ఉన్నా, దాని ముఖానికి తిట్లుతప్పవు. రసవంతమైన కవితా విహంగానికి ఛందోవ్యాకరణాలను గురిపెట్టి కొట్టి విమర్శకీరాతులున్నా “అయ్యో పక్షి పడిపోతుందేమో” నని దుఃఖించి, ఆవేగం పొందే సహృదయులు ఉన్నారు. మృదుమధురకవితాపుష్పం పుట్టి పుట్టగానే దాని పరిమళాన్ని మరందాన్నీ పుత్తనోవ్వ కుండా ఆస్వాదించి, ఆనందించే రసికులూ ఉన్నారు.

అట్లని నియమవిరహితమగు భాష సార్వజనీనము కాదు. సార్వజనీనం కాని భాష పైకిరాదు. నియమవిరహితమైన భాష ఎలా ఉంటుందంటే:—వెనకటి కోరిల్పాయి అమరం అంతా డుడ్డంగా చదివేశాడు. అమరంలో “యస్యజ్ఞానదయాసింధూ” అని మొదలిస్తే “సామాన్యసాక్షి ఏన సమర్థితః” అని చివరివరకు నిద్రలోనైన పాల్లు పోకుండా అప్పజెప్పగల సమర్థత కలవాడే. అయితేనేం పాపం సహజపాండిత్యం అవడం వల్ల పదచ్ఛేదా లనీ తెలియవు. కాని “అమరం అంతా చదివేశాను కదా, ఇంక కవిత్యం చెప్పుదామనుకొన్నాడు. చెప్పాడు కూడాను. “ఇత్యపుల్ కూయంగ, కోనంగు డేయంగ, పునపునక మెక్కి అప్యేకదం తుం డాడసాగె” అని. పాప మాలబ్బాయి

ఉద్దేశం అభూటకబ్రహ్మచారి ఐన వినాయకుణ్ణి మదనసంతప్తుణ్ణి చేశాడామని కాని దారిలో దోహ లాలబ్ధియికి తెలియలేదు. అసలు అమరంలో కోకిలపేర్లు “.....పిక ఇత్యపి” అనిన్నీ, మన్మథుని పేర్లు “.....దర్పకోసంగం” అనిన్నీ, “.....గణాధిపాః అప్యేకదస్త” అనిన్నీ వ్రాసి ఉన్నది. అప్రత్యయాలూ అవకాశ వాళ్లకు చేర్లే అనుకొని పైలాగ కవిత్వం చేశాడు. ఇలాగే ఉంటాయి నియమరా హిత్య మైన రచనలు.

కనుక ఇప్పటి యీనూత్న భాషకు సరియైన వ్యాకరణము చేయవచ్చు, దానిప్రకారం నడచుకోవచ్చు. “విశ్వశ్రేయః కావ్యమ్” అనుటచేత విశ్వజనీనత్వము కూడ ఆసూత్రంలో ధ్వనిస్తుంది. కనుక పండిత సామరంజకంగా సహృదయ హృదయాహ్లాదకరంగా వ్యావహారిక భాషలో కైత నల్లవచ్చును. కాని ఒకటి రెండు విషయాలుమాత్రం ముఖ్యంగా గమనించాలి. “గుత్తాన్ని చేయబోతే, గాడ్డై నట్లు పట్టు పట్టి, పుతానికి వ్యాహహారిక భాషను వాడ దామని గ్రామ్యభాష నుపయోగించుట చాడి కాదు. తర్వాత మనం చేసే రచన మనకు,

ఇతరులకు కూడ అర్థమయ్యేటట్లు చెయ్యాలి. భాషకవిత్వం పేరుపెట్టి తన రచనకొన్నాళ్లకు తనకే అర్థం కానట్లు చేస్తే చాల చిక్కున్నది. చదివేవాళ్లు తమ కర్థం కాక గడబిడపడతారు.

అతినిమనునిబద్ధ మైన భాషారచన ఎప్పుటికిని సార్వజనీనము కాదు. విశ్వజనీనము కాకపోవడమే కాక, గోనెసంచిలో కాళ్లు కట్టసి మనిషిని నాట్యంచేయమంటే అవ్యక్తి ఏలాగ తైత్తక్కలాడి క్రింద పోర్ల పడతాడో ఆలాగే కవిత్వాన్ని కూడ శాస్త్ర మనే గోనెలో వ్యాకరణం, ఛందస్సు అనే సంకల్పను తిగిలించినట్లైతే, ఇటూ వెల్లలేక అటూ వెల్లలేక ఎగిరెగిరి క్రింద పడుతుంది.

కనుక అర్థవంతము, రసవంతము నైన భాషారచనలే విశ్వజనీనము, విశ్వశ్రేయస్సు, విశ్వకళ్యాణము, విశ్వసౌభాగ్యము సౌతాయి. వానికి వ్యాకరణాలతో పని లేదు.

(ఇది 29-12-33-వ దినమున రాజమహేంద్రవరంలో జరిగిన మహారాజశ్రీ గిడుగు రామమూర్తిపంతులుగారి జెబ్బుదవ జర్మిడినోత్సవ సందర్భమున జరుపబడిన అభినవాంధ్ర కవిపండిత సమావేశంలో చదునబడ్డది.)

దామెర రాజగోపాలరావుగారు

న వో ద య ము

చీకటివాటికడ నిలబడి
వేకువ తనకాంచువిపంచి
నలలితగతి—పలికించెన్!

తీయనితేనియ సోనలాని
హాయిగ భ్రమరాంగనతన

నీరవగళమును—సవరించెన్!

ఏయెలమామిడిచివురులు వడి
మేయుచు కోయిలవనిత తన
మోహనరాగము—వినిపించెన్!

మేడపై కిటికీమీద పుస్తకంపెట్టుకొని సవిలాసంగా చిరువత్సరం చూస్తూన్నాది లక్ష్మి. ఆ పుస్తకమింతాను మూర్ఛకరణాలు ఆ ఆమ్మయి నుకుమారమూర్తిమీద ప్రసరిస్తున్నాయి. ఆ యింటిచుట్టూ ఉన్న పూలమొక్కలూ, వైగా శనచూపుమేర శాద్యలసలాలూ, మూర్ఛకరణప్రవాహంలో మునిగి బంగారురంగు పూసినట్లు మనోహరంగా మెరుస్తున్నాయి. పిల్లగారిచేత పూలమొక్కలన్ని తలబూపుకున్నాయి. అయింటికి తిన్నగా కొంచెం దూరంలో నిర్మలజలంతో ప్రవహిస్తున్నది గోదావరీనది. మారుత పోతయలను తరంగపాల్పాలతో యీ తీరాన్ని చేరుస్తున్నది నదీమతల్లి. కొంతసే పట్టూ పుస్తకంచూస్తూ బోమలు ముడిచి దీరాలలోచ నేదో చేస్తున్నది లక్ష్మి.

సుమా రిరవైయేండ్లుంటా యామెకు. ముగ్గున పతి; రూపువతీని; పోసిన బంగారుబొమ్మ. ఆమె నిల్చుంటే ఎవడో అనమానుడైన కల్పితకృష్ణుని విగ్రహంలాగుంటుంది. ఆమె కదలేటప్పు డట్లా, మలయమారుతో చులితమైన లేదీగలాగ విలాసాలాలుకుతూంటాయి. అముఖంలోని ప్రసన్నత, కళ్ళల్లోని గాంభీర్యమూ, పెదవులపై నాట్యమానే చెన్నులాత్మ, ఎ.తమండిని ముగ్ధుల్ని చేసేయో అని ఆలోచన కలగుతుంది. ఆమె పల్లెటూరిల్ల. క్రొత్త 'ఫేష' 'ఫేష'మీలేకపోయినా పురుగడిగిన ముక్కలలాగ స్వచ్ఛంగాను, అందంగాను ఉంటుంది. మంచి తెలివితేటలు కలదే. కాని, సిగ్గుచేత కాబోలు ఆధికంగా ప్రసంగించదు. చాళ్ల తండ్రి మంచి పండితుడు. చిన్నతనంలోనే ఈమెకు కావ్యాలు అవి చెప్పేడు. చాలా శ్రమంగా అపగా పాఠచేసుకుంటూ చదువుగా చదువుతుండేది. ఇంచుమించుగా కావ్యజ్ఞానం బాగానే సంపాదించింది. ఇంతలో పాపం ఆమె తల్లిడి కాలంచేశాడు.

ఆపుటికే వన్నెందేండ్లుంటాయి లక్ష్మికి. కొంచెం బలిష్ఠంగాను పొడవుగానూ ఉండేది. వన్నెందేండ్లే ఉన్నా పన్నులుగళ్ల వానిలాగ కనిపించేది. ఎలాగైనా యీ సంవత్సరం పెళ్లిచేయక తీరదనుకున్నార తల్లివాళ్లు.

పెండ్లి అయినదగ్గరనుంచి ఆ తల్లివారింట నుండడం చేత అణకువ, అనురాగం, భయభక్తులూ, అలపడ్డా యామెకు. ఏవిధంగా భర్తృప్రేమ సంపాదించాలో తెలుసుకున్నది. పల్లె తెరురాదేనికారు పెనిమిటిమాటకు. ప్రసంగవకాత్తు మాటల్లో కొన్ని అసందర్భాలు కనిపించినా, ఉరుగొనేది, సమాధానం చెప్పకుండా. తనత్రారింటి కెళ్లెవరికింకా పెనిమిటి చదువు పూర్తికాలేదు. కొన్నాళ్లు రాజమండ్రిలో చదువుకుంటూంటే తనుకూడా అక్కడే ఉండేది పెనిమిటితో. భర్త అప్పుడప్పుడు ఇంగ్లీషు చెప్తూండేవాడు. కాని పాపం అతనుకూడా విద్యార్థి. అనుకున్నంత చెప్పలేకపోయినా, కొద్దో, గొప్పో, తెప్తూండేవా డాకాలంలోనే ఆసకాశం చూచుకొని. ఇతని ఉద్దేశం కనిపెట్టి, పూర్వం 'ఫేషమ్మ' విడిచిపెట్టి కొత్తపద్ధతుల నవలంబిస్తుండేది లక్ష్మి. తరచుగా దేశీయవిషయాలు, పాంథికకవియాలన్నూ ఆయ నెప్పుడైనా చర్చించాడంటే, మాటిని బాగా 'క్రాప్'చేసి తెలుసుకొనేది. తనుకూడా బాగా విమర్శిస్తుండేది మంచి చెడ్డల్ని. ఇట్లా క్రమంగా చాలా లోకజ్ఞానాన్ని సంపాదించింది లక్ష్మి. తెలిమిటి మూలం కెళ్లిపోయేదంటే, వ్యర్థంగా కాలయాపన చెయ్యకుండా, గృహకృత్యాకేవో చూచుకొని, ఏ నవలలో, ఏ నాటకాలో, ఏ వార్తాపత్రికలో చూసుకుంటూ కాలంగడిచేది. చిన్నతనంలో ఒక సంస్కృతమే అభ్యసించినా ఇప్పుడు నాలుగింటిలోను కాస్త విజ్ఞానం సంపాదించింది. కొద్దో

గొప్ప ఇంగ్లీషు, కాస్త్రపుస్తకాలు చదివి అర్థం చేసుకొనేపాటి హిందీ, తెలుగులో కాస్త్రవిజ్ఞానమున్నా కూర్చుంటి. సంస్కృతంమాట వేరే చెప్పక్కర్లేదు కదా! మొట్టమొదట భర్తనించిందే అది. ఇన్ని ఉండేటప్పుడూ పాటిలోకజ్ఞానముండకపోవడం. ఇన్ని తన దగ్గరున్నాయన్న గర్వం రసంకున్నా భయం చేత ఎదురాడలేకపోయ్యేది పెనిమిటికి.

నా దాదివారం. సాయంత్రం 5 గంటలయింది. చల్లగాలికోసం గోదావరిగట్టుకే మైరెళ్లేడు కృష్ణన్. గోదావరి తిరంగాలమీంచి చల్లగాలి వీస్తుంటే మధ్యాహ్నం తాపమంతాపోయి హాయిగాఉండేది. ఆకాశంలోవజ్రంలాగ గోదావరిలో పడవ తెగురుతు నాయి. విహారంకోసం కొంతమంది చదవలకు తెచ్చేసు కొని ఆవలకు చేరుకున్నారు. కొందరు యువకులు కూచిరాగాలు తీసుకుంటూ, సవిలాసంగా తిరుగుతున్నారు. కొంతనే చట్లాతిరిగి ఒక్కచోట నిశ్చలంగా కూచోని వ్రాసుకుంటున్నా దేవో కృష్ణన్. ఈయన తిన్నకవి. ముద్దు ముద్దుగా చిన్నపద్యాలల్లుతూంటాడు. ఎక్కువ పరిశ్రమచేసి మంచి 'ఆర్టికిల్స్' వ్రాసి బాగా పేరు ప్రతిష్ఠలు సంపాదించాలని ఉండేది. కాని అవకాశంలేకపోయ్యేది. ఎప్పుడైనా మిత్రులతో ఏదైనా చర్చించాడంటే తుదకు తన మాటే నిల్చేది. చాలాపట్టుదలతో పని చేసేవాడు. రెస్టూలరయిన మనిషి. కాలాన్ని వ్యయపరచకుండా విద్యావ్యాసంగంతో బెళ్లబుచ్చుకుండేవాడు. కాస్త్ర అవకాశం దొరికిందంటే, ఏ "పెన్నిస"కో ఏ "బాట్ మింటన్"కో చెళ్లడమంటే తలకాయోప్పి కృష్ణన్ కి. ఎంతసేపూ నిశ్చలంగా ఉన్న ప్రదేశంలో ఒక్కమా కూర్చోవడమంటే బ్రహ్మానందం.

ఇంచుమించుగా 30 ఏండ్లుంటాయి క్రిష్ణన్ కి. చామనవాయ. చల్లగా పొడవుగానుంటాడు. చిన్నవీరసం. చాలా నెమ్మదైనవాడు. కొంతమూ, సాజన్యమాను ఆముఖంలో ప్రతిఫలిస్తుంటాయి.

ఈయన చిన్నతనంలోనే తిల్లి తండ్రులు పోయారు పాపం. విజయనగరంలో "ఇంటర్" చదువుకుండాగా పెండ్లయింది. అప్పటికి 20 యేండ్లుంటాయి కృష్ణన్ కి. పల్లెటూర్లు ప్రాకృతజనము అంటే కొంత వ్యగ్రంగా ఉంటాడు కృష్ణన్. అయినా, పిల్ల బాగుండనో, లేక వస్తూన్న సంబంధాలన్నీ తీపు న్నూంటే బాధంలేదని తోచిందో, కాక కొత్తపద్ధతులు, వాదగర్హింపే 1, 2 యేళ్లలో నేర్పలేనా అనుకున్నాడో, కాని తనమమన్న శిష్యశ్రేమిలేక పోయినా లక్ష్మిని పెళ్లాడాని కిష్టపడ్డాడు. వెంటనే తనతో తీసుకుపోవాలనుకున్నాడు లక్ష్మిని. కాని సాగదని కావో లూరుకున్నాడు. అప్పుడప్పుడు పెలవల్లో తనతో "కింపులు" తీసుకెళ్లకుండేవా డెక్కడికైనా.

రాజమండ్రిలో బి.యె. చదువుకుండగా కావరాని కొచ్చింది భార్య. కొన్నాళ్లు తనొక్కడూ ఉన్నా, తర్వాత తీసుకెళ్లేడు లక్ష్మిని. అప్పటికింకా వాగాబోలే దామెకు పల్లెటూరివాసన. ఒక సారి తనకొచ్చే ఇంగ్లీషంతా చెప్పి వీరసానిలాగ తయారుచేదామని ఉండేది క్రిష్ణన్ కి. లక్ష్మి కూడా ఆతని ఉద్దేశాని కనుగుండానే నడుస్తూండేది. కోడూ సాయంత్రం పులికల్లోని దేశీయవిషయాల్ని వినిపిస్తుండేవాడు లక్ష్మికి. ఏదైనా లక్ష్మితో చర్చించాడంటే, తనదగ్గర భయంచేత నిమ్మరసగా మాటాడేవాడు కాని తగిన తెలివితేటలూ బామెదగ్గరున్నాయనుమాత్రం గ్రహించేవాడు కృష్ణన్. కొంత చదువుకలిగితే స్వాధీప్రాయాన్ని నిర్భయంగా చెప్తుండేదా అని అనురాగంతో బుజ్జగించేవాడు లక్ష్మిని.

వనత్సరం కావచ్చింది క్రిష్ణన్ ఉద్యోగంలో ప్రవేశించి. ఉద్యోగంలోనున్నప్పుడు మునపటంతో పాదావడుండడుగా. కావలసినంత అవకాశం. ఆ టైములో యేమేనా రారామా అనుకో నేవాడు కాని కొంతసేపు కచేరీలో 'సర్కు'చేసి యింటికొచ్చిన

తరవాత నైనా, బుద్ధి కామాత్రం విశ్రాంతిలేకపోలే
ఎట్లా? కచేరీమంది లాగానే ఒక్కసా రింటికొచ్చి
కాస్త కాఫీ, ఫ్రుయ్స్ కొని బయల్దేరేవాడు “క్లబ్బు”
లో “ఫేకాటూ”.

సంతోషంతో అయిందంటే స్త్రీ సమస్త హక్కు
లను సహజంగా పొందుదామనుకుంటుంది పురుషు
డుతో. మనపటికింటే స్వేచ్ఛ యెక్కువవుతుంది.
మగాళ్లలో ఉండే లోపాలను సవరించడానికి తగిన
సాహసంపోడ కలుగుతుంది. అప్పటి కొక కొడుకు,
కూతురూను లక్ష్మికి. కొడుకు 5, 6 ఏండ్లవాడు.

తాగి 9½ గంటలయింది; యింకా క్లబ్బుకుంచి
రాలేదందుచేతనా అనుకొని కొంఠపరచి పిల్లవాన్ని
కోగొడుగువాది లక్ష్మి. దగ్గరగా కూచోని ‘లాంపు’
పెట్టి చదువుకునాడు మర్రాడు.

“అబ్బాయి! తలుపెవరో తట్టుకున్నారు,
వాన్న గారుకాబోలు; చూడమూ” అన్నదిలక్ష్మి
చండుకొని మర్రాడితో. అబ్బాయి చదుగత్తివెళ్ళి
తలుపుతొకాడు. “ఇవాళ చాలా ఆలస్యమయిందను
కుంటూ గదిలోకళ్ళి, కోటుగీటుతీసి శోభకొచ్చాడు
కృష్ణన్.

“లక్ష్మీ! ఇవాళ మీపల్లెటూరి భోజనాగే మనవి,
10 గంటలకు” అన్నాడు కృష్ణన్ హాస్యంగా.

“ఇప్పుడు భోజనానికి పల్లెటూరివాళ్ళమే
అయినా, తెల్లవాడితే వాగరికులమేగా తానుడికి”
అన్నదిలక్ష్మి చిరునవ్వుతో.

“అంటే” —

“వేగం భోజనాన్ని లేపండి, తరవాత మట్లాడ
వచ్చు” నన్నది లక్ష్మి. ఇదివరకు లక్ష్మిఅంటే మంచి
ఆభిప్రాయమే ఉన్నా, కృష్ణన్ చదువుకున్నవాడి
నన్న గర్వంచేత కాబోలు, తను వ్రాసేకథలూ,
అనిన, చూపించేవాడు కాదు లక్ష్మికి, ఆడవాళ్ళకు
చూపించట మెందుకాఅని. అవి “వల్లిమ్” అయిన

తరవాత నైనా చూచి అందులో మంచిచెడ్డలు ఆయ
నతో విమర్శిస్తూండేది లక్ష్మి. ఆయనమ్మదా అభి
ప్రాయం మారింది క్రమంగా. “లక్ష్మీ చాలా
లాగా విమర్శిస్తువాది గదా! ఈమె కంచేత
చూపెట్టకూడదు “ఆర్టికెల్స్” ముందుగా?” అను
కున్నాడు కృష్ణన్. “ఇదివరకు అంటే చినువు తక్కు
వగా ఉండడంచేతనూ, భయంచేతనూ స్వేచ్ఛగా
మాటాడేదికాదు. ఇప్పుడలాంటి చికాకేమీలేదుగా.
ఎంతసేపూ నన్నెదిర్చి వాదిద్దామా అని ఉద్దేశపడు
కునాది. సరే, చూదా” మనుకున్నాడు కృష్ణన్.

“లక్ష్మీ! ఇల్లా ఒక్కసారిరా! మళ్ళీ వెళ్ళిపోదు
గాని” అన్నాడు కృష్ణన్ అశీను రూములోంచి.

“అమ్మయిని ఊరుల్లో పరుండేవాను. అదింకా
నిద్రపోలేదు. వేగం చెప్పండి” నన్నది లక్ష్మి దగ్గర
కొచ్చి. “కూచో చెప్తా”నని చెయిపట్టుకొని
మర్నీలో కూచోపెట్టి —

“లక్ష్మీ! ఇదుగో చూచేవా, గమత్తుగా క్రొత్త
“ఫేషన్సు”తో కథలువ్రాస్తునాను. ఇలాంటివి మన
“ఇండియన్ రిటరేషన్”లో లేవు. పాశ్చాత్య వద్ద
కుల నమనరించి వ్రాశాను. చూడు. చదువుతాను.
సాంత్వికా విని నీఆభిప్రాయం చెప్పాలి తుదిని”
అన్నాడు కృష్ణన్, చెయ్యిపట్టుకొని లక్ష్మిముఖం
కేసిచూస్తూ.

“నాకు విమర్శించేటాటి కత్తుందా? మీరు వ్రాసే
దాన్ని” అన్నది లక్ష్మి సవిలాసంగా చిరునవ్వుతో.

“కాదు. ఒక్కొక్కరి బుద్ధిలో ఒక్కొక్క
విశేషమంటుంది. ఇదేమో నీకు తెలిసిభాషకాదుగా”
అన్నాడు.

“ఏవో క్రొత్తగా ఇంగ్లీషుపద్యముల్లో వ్రాస్తునా
నున్నారు. నాకు తెలికనో, నచ్చకనో, కానరా
దంటే వ్రాయడం మానేస్తారా మరి? అదీకాక
ఇదింకా వ్రాస్తునానుగా. పూర్తికానీండి. తొంద
రెందుకు? నగం విన్నతర్వాత మీముఖోద్వేగం

తెరిక నే బాగులేదంటే మరి కొనముపైనుంచేమో?" అన్నది లక్ష్మి కళ్ళతో నవ్వుతూ—

"హానీ నేను పూర్తిగా వ్రాసిన పుస్తకం ఇంకా బుంది. అది చదవనా? ఏదైతే నేను నీ ఆర్థిప్రాయం తెలుసుకుందికి. అదీ ఇల్లాంటిదే. పాఠం గా వింటానంటే చదువుతాను. ఇదిగో"—అన్నాడు కృష్ణన్ పేజీలు తిప్పుతూ—

"ఓహో! ఈ పుస్తకమా, నిన్ను నేను చదివేను మీటేబిల్లోంచి తీసి. ఇప్పుడు మరెందుకు అది చదవడమో?" అన్నది పెదవి విరుస్తూ—

"నేను లేనుగా, నువ్వు చదివేటప్పుడు." అన్నాడు కృష్ణన్. "మీరు లేకపోతే ఆ పుస్తకం చదవలేరా? లేక చదవకుండా? "పబ్లిష్" చేస్తే అందరి దగ్గర కూడా చదివిస్తారా ఏమీ" అన్నది లక్ష్మి.

"అయితే సరే, నిర్మోగమాటంగా నీయాశయ మేదో చెప్పు. ఖచ్చితంగా చెప్పవలసిన విషయ మంటే భయపడకు. పుస్తకంలో నీ కెక్కడైనా తెలిసి విషయమున్నా, సందేహాలున్నా, అడుగు చెప్తాను.—కానీ—" అన్నాడు కృష్ణన్ చెయ్యివట్టు కొని ఆడిస్తూ,—

"ఏమి చెప్పమంటారు. మొదటనుంచి కొనడాక మేము చెప్పేదంతా మీరు వ్యతిరేకంగానే కనిపిస్తుందనుకుంటాను. మీరు వ్రాసింది బాగులేదంటే మీ కాగ్రహంపైనుంది.—సలవీయండి నిద్దరోస్తునా" అన్నది లక్ష్మి నిలబడి.

"నిన్ను చెప్పమన్నానుగా, నేను. నీ ఉద్దేశ మెట్లాఉంటే అదే చెప్పు. దానికి సందేహమెందుకు? నిద్దరోస్తునాదనా! నేను మాత్రం నిద్రపోనా," అన్నాడు కృష్ణన్.

"సరే అని పుస్తకం చేత్తో పట్టుకొని పేజీలు తిరగేస్తూ..... ఏదైనా వ్రాసినదాన్నీ విమర్శించడ మంటే అందరూ పెద్దలే, కాని వ్రాయడమంటే మాత్రం ఉంటాడో ఉండడో చెయ్యకొకడైనా!

పద్యరచనకంటే గద్యరచనే కష్టమనుకుంటాను. ఎంచాతనంటే యితప్రాసలతో నీరసంగా ఒక తడిక నల్లినా కవిత్వమనుకొని సంతోషించేవాళ్లు కొంద రుంటారు. కాని, కల్పవాచైదిత్రి, భావనాశక్తి, లేదీ గద్యరచనకు సంతోషించేవాళ్ళరిది. అదీకాక కేవలపద్యరచనే కవిత్వమనుకొనేవాళ్లు కొందరుంటారు. కాని.....

కవిత్వమంటే సుందరమైన పద్యరచనేకాదు. సుందరమైన ప్రతిపద్యపులోనూ ఉండికవిత్వం. ఆ పద్యపును చూచేటప్పు డల్లా ఆవిర్భవిస్తూంటుంది. అదీకాక కవిత్వప్రీతి అసహ్యముయిన పదార్థమంటూ ఉండవనుకుంటాను. ప్రతిది వానిదృష్టికి సుందరం గానూ, మనోహరంగానూ, కనిపిస్తూంటుంది. కవి అనేవాడికి గోచరించని పదార్థమంటూ ఉండదు. కనక నే మనకు తెలిసి యెన్నోవిషయాలు, చాలా వికాలంగానూ, మనోహరంగానూ, మనకు చూపెడతారు. వారి శక్తి అద్భుతం. శ్రీకావ్యాన్నివా దివ్యభవనం చెయ్యగలరు. చెక్కలు లేకపోయినా అంతరిక్షంలో పరుగెత్తగలరు. వారిది కామగమనం. వారికగమ్యమెక్కడా ఉండదు. వారిభావనాశక్తి అశ్రవ్యంగా ఉంటుంది. స్వల్పమైనదాన్నినా, అధికంగా చెయ్యగలరు. ఇంత ప్రతిభాకారిలయినా, ఇంత నిరంకుశప్రభావం కలవాడైనా, కవి, లోకాన్ని చూస్తూంటాడు ఏమంటున్నాడా అని. ఇదంతా లోకంమీద ఆధారపడి ఉందనుకుంటాడు. ఆత్మానందంకొరకు లోకంమీద ఆధారపడడమెందుకా, అంటే "అపరితోషాద్విమమనసాధుమగ్యే." అంటాడు సత్కవి. నిజంకూడఅంతే. తనచేసింది మంచిపని అనుకొని సంతోషించుకూర్చు స్థితిలో తనలాంటివార్యు సంతోషించడాని కింకావున్నారంటే అధికమవుతుందిగా, సంతోషం. అంచేతనే, కొన్నివిషయాల్లో స్వతంత్రించినా, కవి, ప్రయోజనాన్ని మాత్రం గమనిస్తూంటాడు. ఎంత తీవ్రపద్యపును లక్ష్యంగాచేసినా, అందులో కొన్ని సదుపదేశాలుండకపోవు. అందులో కొన్ని ఆదర్శాలుండక

స్వాగతము

శ్రీమతి కమలాదేవి ఫటోపాధ్యాయగారికి- శ్రీమతి చు మారు నర్తకవృద్ధులగు, పిల్లలు.

హరిజనులు—నీటికొలాయి

మిస్. మోనికాదత్తు బి. ఎ., బి. టి. గారు

ఈమె, కంగరవయ్యిరి మిస్. తోరూదత్తుగారి మేనకోడలు, కలకత్తాలో విద్యాభ్యాసముచేసి అభిల ధారతమహిళావిద్యాసంఘమువారి ఉపకారవేతనముతో కేంద్రబిడ్డివెల్లి పై పరీక్ష పాస్యినది. ఈమె ఇంగ్లాండులోనే గొప్ప సంగీత పరీక్షలు శరీరవ్యాయామ పరీక్షలు పాస్యినది. దత్తు కుటుంబములో నీమె యే ప్రథమ పట్టభద్ర. విజ్ఞోరియా బాలికా ఉన్నతి పాఠశాలలో ఉపాధ్యాయిని.

మిస్. సదోదినీ మాతాజ్

అమృతవరవాస్తవ్యులు ప్రాధానము మానోహర లాల్ గారి పుత్రిక. వయస్సు ఆరు సంవత్సరములు. తన నృత్యకళానికేషమువలన అనేకపరిమళము ర జింపజేయుచున్నది.

పోతు. ఇంకోసంగతి. స్వచరిత్రలను కూడా కావ్యం గా సంఘటించేవాళ్ళు లేకపోలేదు. ఉన్నా సామాన్యంగా "కావ్యంయో నే... ఉచితోయతే" అన్నట్లు ఇందుకు లోకం ఉంటుంది కొంతవరకు. ఒక గ్రంథాన్ని వ్రాశాడంటే, కవి, స్వానుభవాన్ని కొంతవరకు మేళవిస్తునే ఉంటాడు. అంతేకాదు వారి గ్రంథాలను బట్టి కొంతవరకు ఆకృతుల అనుభవాన్ని తెలుసుకోవచ్చునంటారు విమర్శకులు. కోప్పగకండేం. మీరు నిర్భయంగా చెప్పవచ్చును కాబట్టి వాటిని అలాగే మనవి చేస్తున్నాను. —

ఏకో అల్లివిల్లిగా ఒకతడిక నల్లినంతమాత్రాన ప్రశంసాదూ, కవి అవుతాడా? అలాంటి ప్రాపంచకజ్ఞానం ప్రతిఫలించాలి. సంవిధానం సంసంగా ముందాలి. కథలపుస్తకమయినా, కల్పనానైదితి కనిపించాలి. ఆకథలకు ప్రత్యేకంపేరు రమణీయంగాఉన్నా మొత్తంమీద నామకరణమాత్రం గ్రంథానికి సమిష్టిగామందాలి. చూడండి—కవీంద్రుని కథానాచ్యం. నాల్గయిదు కథల్లోను ఒక కథపే రాగ్రంథానికి నామకరణంచేస్తే, ఇంత మనోహరంగా ఉంటుందా? నరే—యీసంగతిట్లా ఉండనీంది. గ్రంథంలో స్వానుభవం ఎక్కువగా ఉండాలనడంచేత కాబోలు ఈపుస్తకంలో మీరు ఉదయం మొదల్కొని తెల్లవారేవరకు చేసేదంతా వ్రాశారు. ఎక్కడచూచినా మీగంధీరాదార్యవద్దనలేనా పేటి తిచ్చేసరికల్లా? "చెంపటచారడేసి కల్లా, అణిమత్తాల్లాంటి వళ్ళూ, మందనంవంటి ఒళ్ళూ," అంటూ మీ వాళ్ళను వర్ణించుకోలేక లోలో మురిసిపోతుండడమేనా? మీదాంపత్య సుఖంలో సౌష్ఠవముంటే ఉండుగాక. అందులో లోకానికి ఆదర్శప్రాయమేమో లేదుగద. అపూర్వ విషయాలు సదుపదేకాలూకూడ అంతేగదా? అట్టి సీతిలో. రాత్రింబవళ్ళు విచారించవలసిన సీతిలో— ఇంతకంటే తెలివితక్కువలేదని పరిశీలించవలసిన సీతిలో, ఎంతో, గొప్పగా, గమ్యత్తుగా వ్రాశాడని సంతోషించడంకూడావా? —

ఇంకోసంగతి—ఎక్కడచూచినా వంకపాపిటలు, వాల్లడలు, వాయిల్లకల్లు, లేనుచీరలు, 'కేడియట్' రిఫ్టవాచీలున్న. ఇంతేగా మనసాభాగ్యం! మాడ్గర కూడా ఇట్లాంటి మందరరీతి విగ్రహాలున్నాయని ఎవ్వరంటే మెంటూ లోకానికి? మీ వాల్లడలలోనూ, మీవంకపాపిటలలోనే మీరు సంతోషిస్తూ, ఈనూతనజేమాన్నే ఆభివందిస్తూ, మచ్చకృత చాలని పంచ, ఒంటినిండా పసుపు, ముదుట దబ్బంత పంకుమ, చాలీచాలని ముదుగురవిక, మధ్యపాపిట, అంచెలు, మట్టెలు, మెట్లో చిటికినేల్లావు బంగారు తాగు నీటిలో అమాయకంగాను అజాగరకంగాను కనిపించే పుణ్యసువాసినీల జేమాన్నీ నిందిస్తున్నారు. కాని అందులోనున్న— నిర్మలమైన—పరిశ్రమైన— గభీరాకయాన్ని తెలుసుకోలేక పోయేయగదా! అదీ కాక—ఈకొప్పపిన్నులు గొత్తగామాళాళా? ఈ వాల్లడలు ముందుగా మీరే పోలేయారా? ఈ లేనుచీరలు మొట్టమొదట మీరే చూసారా? లేదే. అయినా ఆప్య దెక్కడో ఉన్న జేషం ఇప్పుడెప్పుడగా తిరుగుతున్నా దన్నమాట. ఎలాగైనా మందర జేషంలో చూపరహృదయాన్ని చూరగొందామన్న ఉద్దేశం లేకపోవడంచేత వాళ్ల కీజేషం రుచించక పోవచ్చు. అంతేకాదు కాబోలు మీకళ్ళ కనస్థానంగా కనిపిస్తున్నారు.

నరే—ఇంకోవిషయాన్ని చూదాం. చాలాచోట్ల స్త్రీసంఘానికి తోడ్పాటుగా కొన్ని సదుపదేకాలు ప్రారంభించారు. మీరుకూడ సంఘసంగ్కర్త నని పించుకుందామనా? "ప్రతీసంస్థలోనూ స్త్రీలకు ప్రత్యేక ప్రాతినిధ్యంకావాలి. పురుషులలో సమానంగా సమస్తవిషయాల్లోనూ స్వతంత్రం ఉండాలి. బహిరంగంగా స్త్రీలకూడ సాంఘికవిషయాల్లో పాల్గొనాలి." అంటూండడమే కాని వ్యవధియంతో మాత్రం పనికిరాదు. మీరు కచేరీకల్లాక, ఏవురుపుడి లోనో, ఏస్త్రీలోనో, కాస్తవీడన్నా మాటాడే మంటే—సిద్ధం చెయ్యవచ్చుకొని, ఎకరాజ్ఞపై బెల్లా పడుకుంటూ. ఇంటిదగ్గర మమ్మలను దానీలగాతలించి,

చాపాస్థులపంచంలో సంబంధంకలిగితే మీమాసాన్ని తెలుసుకుంటామన్న దురుద్దేశం చేత మమ్ములను ఉన్నతస్థితికి రానియ్యకుండా, —వైశిష్ట్య శ్రీరంగ నీతులు గంభీరంగా చెప్పడానికైవా వెనుదియ్యదు గదా! జపించేవి మంత్రాలు, దూచేవి సుడికలున్నట్లు. ఆశయాశేషా మంచివే. కాని, ఆచార మాత్రం సున్న. కాకపోతే—భేదవృత్తి ఉండకూడదన్న మహామహులంతా—తప్పక ప్రాముఖ్యం ఉండాలన్న ప్రతిభాకాలుగంతా—వ్యక్తిత్వంకానలన్న బుద్ధిమంతులందరూ—వాళ్ళులేని సంస్థలకు ప్రాధాన్య ముండకూడదన్న వక్తలంతా—తాము చెప్పినట్లే స్వవిషయంలో ఆచరించినట్లయితే, మనదేశానికి—సంఘానికిన్ని, ఇట్టి దుర్లభ—ఇంత నీచస్థితి—ఈ కానిసతనము—మన్నింత పీడిస్తుందా? మీమహాత్రం తెలికపోదు, చూడండి—దేశాంతరాల్లో కూడా పురుషులు ఇట్లాంటి శ్రీరంగనీతులు పలికేవాలే అయితే, శ్రీలింతఉన్నతస్థితికివచ్చి దేశోపకారంలో యుఖ్యపాపాన్ని పొందగలరా?—రక్ష్య, యూరపు, ఆమెరికా, మొదలైన దేశాల్లో మహాసంగ్రామనీతిలో కూడ శ్రీలు తగిన ధైర్యపాపాసాలు చూపించారంటే—ఎంతటి?—సంతూర వ్యక్తిత్వమేగా?—అంతేత ఆచరించేని వ్రాతలే?

ఇంకోసంగతి—“శ్రీలు ఏ విషయంలోనైనా మంచిధైర్య పాపాసాలుపయోగించి, తగిన త్యాగాన్ని చూపించగలరు. వారిబుద్ధి చాలా మాత్మమయినది కాబట్టి దాన్ని వినియోగించి మంచిగౌరవాన్ని సంపాదించగలరోరని మీరు ప్రేక్షకపోయినా, మీ ఆ.త రాళ్ళకు దృఢంగాతెలిసే ఉంటుంది. అంతేతనే మామూలంగా మీరు గౌరవం సంపాదించడానికి ప్రయత్నిస్తున్నారు. అట్లాగే తనభార్య గొప్పదనుకుంటే తనకు గౌరవముగదా, అని కాబోలు చాలా చోట్ల—లేకపోయినా, నేననకపోయినా, నాఉద్దేశాలు భిన్నంగాఉన్నా, నామఖంగా మీరే మాట్లాడుతూ నన్ను పెద్ద ప్రాధాన్యంగా వ్రాస్తూవున్నారు. మాకు తగిన పురుషారం చేదామనుకొని, లేనిపోనివి నాయంచాకోపించి, మాఅశయాలు భిన్నంగాఉన్నా మధ్యపరచి మీభావంలో అయిక్రందేస్తూ మావ్యక్తిత్వాన్ని నశింపచేస్తున్నారు. కాని మమ్ములను గౌర

వించడం కాదది. ముప్పైయేళ్ళు పామునేర్చి ముసలి దాన్ని యెదుర్కున్నట్లు యెంతో.—మీ తీక్షణ భావ వరంపరలు, మేమంటే చాలావేగంగా బయల్దేరుతాయి. ఎక దీనిమాటకేం. ఇట్లాంటిగ్రంథాలను వ్రాసి కొందరికి తెచ్చినా, అందరికీ తెచ్చినా అన్నట్లు మామని ఒకమాటనుంచి అవుతున్నా ఆత్మగౌరవానికిమాదా హానిచెచ్చుకుంటున్నాను. కొన్నిచోట్ల హృదయసంకోపంకూడా వెల్లడౌతుంటుంది. రవీంద్రునికథలు చూడండి కవివికాళహృదయాన్ని ఎట్లా చూపెడుతున్నాయో! చిన్నచిన్నకథలైనా మంచిముద్దుగా ఉదారంగానూ, గంభీరంగానూ, ఉంటా యాకయాలు. అందుచేతనే కవిదృష్టికి ప్రతీది గంభీరంగానే కనిపిస్తుందంటారు. గ్రంథాలల్లా కవి హృదయంకూడ తెలుస్తూంటుంది లోకాన్ని. కాబట్టి ఇట్లాంటి సంపదితభావాలను ప్రకటనచేసి హృదయవైకాళ్యాన్ని తగ్గించుకున్నకంటే వేరేవైకాళ్యమంది” అన్నది లక్ష్మి. పాపం చాలానేపటినుంచి మాట్లాడడంచేత చిన్న ఆయామకలిగించామెను. చిన్ననిట్టూర్చుచెడిది, “మిరించండి! పట్టుదలచేత కాదు. నిమ్మపక్షి కంగా చెప్పమన్నారు కాబట్టి నాఉద్దేశం తెలియజేసే” నన్నది లక్ష్మి చిరువత్సవో.

లక్ష్మి ఇట్లా చెప్తుండనుకోలేదు కృష్ణ. నేను విద్యావంతుడ ననేగర్వం నాక్కొంచెం ఉందనీ, ఏమన్నా కాలేంగా ఊరుకుంటానన్నీతలచి ఇట్లా మాట్లాడిందేమో అనుకున్నాడు. కాని, మళ్ళీ లక్ష్మిచెప్పినదాంట్లో నిజంలేకపోలేదు. నేను చెప్పమని బలవంతించెయ్యడంచేత స్వాగ్ధిపాయాన్ని నిర్భయంగా చెప్పిఉంటుందిట్లా. అంతేకాని నాదగ్గర పాక్షికంగా మాట్లాడుకుందా లక్ష్మి యెప్పుడైనా, అనుకున్నాడు కృష్ణ.

“లక్ష్మి! చాలాదాగానే మాట్లాడావు. అయితే ఏంలేకపోయినా నిన్ను ప్రాధాన్యంగా వ్రాసేనన్నా నేమి మరి?” అన్నాడు కృష్ణ.

ఇంతలో ఊయల్లోపిల్ల ఏడుపు ప్రారంభించింది. “ఇంక చాలిపోకే. చాలారాత్రి అయింది. నిద్రకూడా వస్తూంది.” అంటూ చెల్లిపోయింది లక్ష్మి పిల్లను తీయడానికి.

చిట్టి

శ్రీమతి కనుపర్తి వరలక్ష్మమ్మగారు

అది బొమ్మల నోముకు ఆరంభాదివం. వన్నెవన్నెలచీని చీనాంబరాలూ రకరకాల వస్త్రాభరణాలూధరించి స్త్రీలూ బాలి గలూ మేళతాళాలతో సావిత్రిగారు వెంట ఉండేగుతున్నారు. చిట్టి ఆడుత్సవం చూచింది. తానూ వారిలో ఒకతై ఉత్సవంతో వెళ్లితే ఎంతబాగుంటుంది అనుకున్నది. మనస్సు సంతోషంతో నిండిపోయింది. తనువు ఉత్సాహంతో పొంగిపోయింది. ఆపుకోలేక పోయింది. ఒక్కగంతుతో అమ్మదగ్గరకు పోయింది. దొడ్లో నిర్దిష్టప్రతిమలాగ వాళ్ళమ్మ యేదో పనిచేసుకుంటున్నది. మేళ తాళాలు ఆమెకు విసబడుతునే ఉన్నవి. కాని ఎందుకో ఆమెకు చూచే ఉత్సాహంలేదు. చిట్టికి ఆతల్లి దైవ్యంగు ర్తించే యీడు కాదు. “అమ్మా! చూచావూ” అన్నది సంతోషంతో. “ఏమిటమ్మా” అన్నది తల్లి. “వాళ్ళంతా సావిత్రిగారు నోమునోచుకో దానికి వెళ్లుతున్నారే, నేనూ నోచుకోవద్దూ” అన్నది ముద్దుగా చిట్టి. తల్లి ముఖమింకా వాడిపోయింది. కనుకొలుగులు నీళ్లతో నిండినాయి. “ఏమేటమ్మా! నాకుగూడా ఆనోము పట్టించవూ” అన్నది మళ్ళీ చిట్టి మారాముచేస్తూ. జబాబీయక తప్పలేదు తల్లికి “వాళ్ళంతా పెండ్లెనవా”ళ్ళన్నది తల్లి. “అయితే నాకూ అయిందిగా, నేనెందుకు పట్టగూడదు నోమూ” అన్నది చిట్టి మెళ్ళో మంగళనూత్రం చూపిస్తూ. తల్లి కండ్ల వెంట నీళ్ళు జొట జొటవచ్చి చెక్కిళ్ళమీద జారినవి. చిట్టితెల్లబోయింది. శారదా ఆత్మరాజోద్యోటపుడు తనకు మూడోయేటనే పెండ్లెందనీ, ఆ ముటుసటేడే తనభర్తపోయినాడనీ తానిప్పుడు విధనవనీ, తా నేనోములూ వ్రతాలూ పట్టరాదనీ ఆ బాలకేమి తెలుసు?

ఆమె కిప్పుడు యేడెండ్రేగా పాపము!

సెంట్ హెలీనాను చరిత్ర తెలియనివారుండరు.

సెంట్ హెలీనాను ప్రతిభ, అసమానకౌర్యము, దూరదృష్టి, తెగింపు—ఆ దరికి తెలిసిన విషయములే. రాజ్యతంత్రంలో కూడా ప్రఖ్యాతి సంపాదించాడు, యూరపు ఖండాన్ని నిద్రనుంచి మేల్కొల్పి, ఒక విదలింపు విధించాడు. పరానుదేశముయొక్క అంతర్జాతీయ ప్రతిభ నిలపెట్టాడు. ఇరవయ్యింటివేల రాలు యూరపుని పాలించాడు. పరానుదేశమే తనకన్న ఎక్కువగా భావించి, తాను రాజుగానున్న యెడల దేశకాంతికి భంగముకలుగునని ఎంచి, తన పదవిని వదిలిపెట్టిన మహాయోధుడు. కాలపకాన్ని 1815 సంవత్సరములో, “వాటర్లు” అనే ప్రదేశంలో, యూరపు, ఆంగ్లేయుల సేనలు, ఆయన్ని ఓడించాయి. చరిత్రకారులు వ్రాసినట్లు “వెల్లింగటన్ గెలుపేదు. సెంట్ హెలీనాను ఓడిపోయినాడు.” ఆయన ఓడిపోవటానికి కారణాలు ఆయనే చెప్పాడు. “మిత్ర శ్రోహం—నా సేనావాయకులే నన్ను మోసపుచ్చారు.” “నాదునితికి నేనేకారణం.....” అవును సెంట్ హెలీనానునీ, సెంట్ హెలీనానే పక్షతోయాలి. యాదృశమయింది. ఎక్కడను పోదామా అని ఆలోచన.

సేనాని:—యింగ్లీషువారు పట్టుకుంటే.

సెంట్ హెలీనాను:—తెగించాలి—ప్రభుత్వము మంచిది కాదు. కాని గొప్పదేశం—వారు ఉదారస్వభావులు. ఇంగ్లీషువారు నన్ను తనురీతి చూస్తారు. కాని వెల్లింగటన్ చేరచిక్కి రాజకీయ బందివలె లండన్ పురపీఠంబు త్రిప్పబడుటకు ఒప్పుకొందునా—పూర్వపు కింగ్ జాన్ వలె? యితర స్థలములకు పోవలెను.

సేనాని:—రాజుగారు! మీరు పలాయనం చేస్తారా!

సెంట్ హెలీనాను:—పలాయనమా! నీవేమి మాట్లాడుకున్నావో తెలుసునా?

సేనాని:—యింగ్లీషువారు మీకోసము కాపలాచేసివుంటారు. మీ...అంతం...తనురీతిని వుండాలి.

సెంట్ హెలీనాను:—అత్యుపాతాళ! హానిదాల్ వలె. అది

మరిగిమితం లేనివారు చేసేపని. కర్మజరుగవలెను. గాని ‘నా’ చేతులతో బ్రతుకవలసిన కోరికను తగ్గించను.”

చివరకు ఇంగ్లీషువారి ఆధీనములో వుండవలసికొని ఒకపుత్తరం వ్రాపాడు.

“నాయొక్క రాజకీయ జీవితం సమాప్తిచెందినది—ధైర్యస్థానము జీవితమువలె. మీమర్యాదకు లోనయ్యెదను. ఇంగ్లీషు ‘లా’ రక్షణలో నుండెదను. శత్రువులలో పరమశత్రువయి, పట్టుదలగల శత్రువులను మీరక్షణలో వుండుటకు ఏర్పరచుకొన్నాను— ఇట్లు, సెంట్ హెలీనాన్.”

ఈవిధంగా ప్రిన్సు రీజంటునకు వ్రాసి ఇంగ్లీషు నాకాయగు ‘చేల్ ఫో’ వంశిని “సెంట్ హెలీనాను, ఆంగ్లేయులపద్ధతి ఉచితమయిన గౌరవమును పొందుతాడు” అని చెప్పాడు. పరమ శత్రువులయిన ఆంగ్లేయుల శరణుచొచ్చి—వారి ఆదరణలో, వారి గౌరవములో వారికి రీతి ఎంతనమ్మకం వుంచాడు!

సెంట్ హెలీనాన్ వ్రాసిన పుత్తరానికి, ఆంగ్లేయుల ప్రత్యుత్తరం “అంతర్జాతీయ కాంతికి హానికలుగజేయుదునని మాకు నమ్మకముకాదు కావున నిన్ను ‘సెంట్ హెలీనా’ అను బంకలో రాజకీయ బందిగా వుండుటకు నిశ్చయించినాము” అని.

ఎంత నమ్మకం వుంచాడో అంత ఆశ్చర్యం, ఆవేశంకలిసింది “నేను రాజకీయ బందినికాను. ఇట్టేపడి మీనాకకు పచ్చాను. మీ రక్షణకు లోబడి పచ్చాను.—మీ మర్యాదలలో నమ్మకంవుండే. లేనియెడల నాజాతీయ చతాకం ఎగురుచున్న ‘రాక్ ఫో’ వను పొయ్యేవాడిని. లేక సాధారణపు మనిషివలె నావ్యవసంతో వుండేవాణ్ణి. నేను మామూలు మనిషివలె పచ్చాను. మీ నాకావాయకుణ్ణి అడిగి పచ్చాను ప్రభుత్వపు అజ్ఞప్తమిది చెప్పాడు, నేను

మోసపోయినయెడల మీ ప్రభుత్వం, చాలా అక్రమంగా ప్రవర్తించినట్లు లభిస్తుంది. మీ జాతీయ చర్యకమునకు అనుకూలమైన దేవుడైన వారప్రభువు. సెంట హెలీనా నన్ను గెండునెలలో చంపుతుంది. రోజుకు గెండువందల మైళ్లు స్వారిచేసే అభ్యాసముంది. ఈవిన్నలంకమీద స్వారిచేయుటకు ఏమి వీలవుతుంది? మీ ప్రభుత్వము నన్ను చంపవలదుకొన్నయెడల—ఆపని యిక్కడనే చేయకూడదా! రాచగౌరవమునకుకనిగిట్టు ప్రవర్తించుటకు మీ ప్రభువునకు అవకాశము కలిగినది. మీ చేరమునకు గర్భకృతువుని. అటువంటివారి రక్షణలోనికి స్వయముగా నమ్మి చెప్పుటే ఒకగొప్పసంగతి. ఇప్పుడు చేయవలదుకొన్నది—యింగ్లీషువారికి మరలరాని అవకాశమిచ్చినది.

(౨) సెంట హెలీనా

అలంక చరిత్ర ఏమి! అగ్నిచక్రవర్తి నృప్తి. లంక అంతయు రాతినట్టలే. అలంకలో సౌర్యభాముడు, కాలపెట్టగానే వెలుగుగింది. సౌర్యభామసెపోలియన్న ఆహ్వానిస్తోంది మరణదేవత! అలంక అట్లాంటికు మహాసముద్రంలో వుంది. దానికి అంగ్లేయు ఫీరంగుల కాపలా, అలంకలో వుండుజనం—సంపత్నరానికి ఒక నెలలోజాలు వ్యాపారం నిమిత్తం వుండే అయిదువందల 'తెల్ల' యజమానుల సేవకొరకు—చన్నెండువందల చైనా, సిగ్గో రానినలు.

శీతోష్ణాధి దుర్భరం. ఎండ వానలు మెండు. అలంక ఈశ్వరుడు దగ్గరగావుండుటచేత, ఓర్వజాలని ఎండ—ఉక్క—కాస్తలో వాన. ఆ లంకలో సేవలను నిలకడగా వుంచాలని అంగ్లేయులు ప్రయత్నిస్తే, సహించుంది గతించారు. ఆ లంకలో, ఒక ఎత్తైన గుట్టమీద, 'లాంకువుడ్డు' అనే ప్రదేశంలో (ఆ లంకలో రానినలు ఆస్తరాన్నే 'దెడ్డువుడ్డు' అంటారు) ఒక విభిన్న సంపత్నరాలుగావున్న ఒక గుట్టుపైకాలను బాగుచేయించి ఆయనకు భవనం ఏర్పరచారు. అదే ఆయన మరణస్థానం అయింది

చివరకు. సెపోలియన్తో వచ్చిన సాంతనాథులు గాక ఆయనకు పరిచారములు ఎవరు? ఎన్నార్ల నందో ఆ గుట్టుపైకాలలో నివసిస్తున్న బలిసిన మూసీకాలు.

ఆ లంకకు గవర్నరుగా 'సర్ హెన్రీ లో' గారిని నియమించారు. 'లో' ప్రభువు సెపోలియను జీవితాన్ని దుర్భరంచేశాడు. లేనిపోని నిర్బంధాలు పెట్టాడు. ఎప్పుడు సెపోలియను పారిపోతాడో అని భయం. నిరంతరంకాపలా! రోజుకు గెండు వందల మైళ్లు స్వారిచేయు సెపోలియను ఎరిమిది, తొమ్మిది మైళ్లకంటే స్వారిచేయకూడదు. ఆదయివా వంటరిగా చెళ్లకూడదు. అంగ్లేయు యువోగి వెంటడించాలి. వినుతున్నది వచ్చింది. సెపోలియను యిది భరించలేకపోయాడు. అసలు స్వారియే చాలించాడు. శరీర దౌర్బల్యం ఎక్కువయింది. దీనికి తోడు మంచినీళ్లు, మంచినీళ్లు కరువయ్యాయి. వస్తువులు తాకట్టు పట్టికొనేవాట్లు తాకట్టు తీసుకొనకూడదని కాకించాడు ఆ 'లో' ప్రభువు. ఎన్నివిధాల నిరసనచెయ్యాలో చేస్తుండేవాడు. క్రొత్తవిధాలు ఆలోచిస్తూవుండేవాడు. దాక్షయ ఓమెరా అను అంగ్లేయుని తీసివేశాడు, సెపోలియను దేహస్థితి ఆ లంకలో వుండుటవల్ల చెడిపోతున్నదని యింగ్లాండులో చెప్పాడు కాబట్టి. రహస్యపత్రేదయలతో నింపాడు ఆ లంక ఆంతాను.

ఒకలోజాన 'లో' ప్రభువు సెపోలియనుని కలసుకొని "నీవు కర్చు ఎక్కువ పెడుతున్నావు. కర్చు తగ్గించు" అన్నాడు. సెపోలియనుకు అగ్రహం వచ్చింది. "ఈవిషయం నాతో మాట్లాడుటకావచ్చింది! నీవు ఒక జైలరువి. నీవు బందిపోటు, నాయకుడవు. పేరుపొందిన ప్రతిఅంగ్లేయు సేనా నాయకుడును నాకు తెలుసుకు. ఎప్పుడయినా నిజమయిన సిపాయిలకు నాయకుడవుగావున్నావా! అటువంటి సిపాయిలతో విందాంగింఛటానికి ఒప్పుకొంటా.

నా దేహాన్ని కష్టపెడుతావు నీవు. నా హృదయాన్ని చలింపజేయలేవు. యూరపుఖండమంతా నా ఆజ్ఞకు కవిపెట్టుకొని వ్రుండగా నా హృదయంలో ఎంత పొరుషము వ్రుండేదో—యిప్పుడు ఈ లంకమీద అంతో—“లా” భయకంపితమయి, గుడ్డాన్ని చాచు ఎత్తించాడు.

ఇంకోకోణాన నెపోలియను యిట్టో వ్రున్నాడో లేదో అని ఆయన్ని చూడాలనుకొన్నాడు “లా” శ్రుభువు. కలురు పంపాడు వాటిట్టోమంచుని. “లా” శ్రుభువునకు వినుపించిన మాటలు యివి “యిష్టమయితే గవర్నరుతో తలాడిగొడ్డలి తీసుకునిరమ్మని చెప్పు. నా గదికి రావాలంటే నా కనంమీద రావలసిందే.” మరల ఆ చాయలరాలేదు ఆ గవర్నరు.

“నీ కష్టముల సంగతి యూరపుగా చెప్తాను” అని ఆయన్ని చూడటానికి వచ్చినవారు అంటే, “మీ యిష్టమయితే చెప్పుకొండి. నేను చెప్పుకొనను. నేను ఆజ్ఞాపిస్తాను. లేకపోతే వ్రుంకేవుంటాను. (I command or else I hold my peace) అని చెప్పాడు ఆ యోధుడు. రెండుపార్లు ఆయన్ని ఆ ఖయిదు తప్పించాలని పహాయంపస్తే నిరాకరించాడు.

ఏప్రిల్ 21-1921. ఆంగ్లేయ దాక్షర్ణి పిలపించాడు తన సేనాని రెక్కట్రాండుచేత. “రెక్కట్రాండు, దగ్గరకురా! నే చెప్పేది ప్రతిముక్క తరుమా చేసి ఆదాక్షరుకు చెప్పు. నా ఆకాలమరణానికి ఎవరు కారణమో వారికి అపకీర్తి వస్తుంది. ఆంగ్లేయుల స్వాధీనంలోనికి వ్యయంగా వెళ్ళాను

ఆదరణ, మర్యాద చూపిస్తారని, అంతర్జాతీయ మర్యాదలను ఉల్లంఘించి నాకు సంకల్పకేళారు. యూరపుఖండరాజులను ద్రోహ్యులంచేళారు. నాలుగు దేశములు కలసి ఒక నామితవృద్ధాయి. ఎంత నీడంగా చూశారు ఈ గుట్టమీద? వన్ను చిత్రవధ చేసి చావునణి తీసుకొనివచ్చారు. నా ఆకాలమరణంపల్ల వచ్చే అవమానం, ఆంగ్లేయరాజవంశానికి వదలిపెడుతాను.”

మరణం ఆనన్నమయింది. తన సేనానాయకులను పిలస్తున్నాడు. “డిసేమాక్సు—మెసేనా! జయం మనది తొందరగా వైనపడండి—చిక్కారు” చివరమాటలు “ప్రాంస్సు ఆఫ్—టి డి—ఆర్మీ కోసమైన.”

దాక్షర్ణు చీకీంచారు—కవాన్ని. పోస్తుమార్లంచేళారు. అందులో ఒకదాక్షర్ణు “లితరు చూచారా! పెంటుపెరినా నీతోష్ట సిరియే కారణం. అదియే సార్వభౌముని అకాలమరణానికి కారణం.” అందరు దాక్షర్ణు ఒప్పుకోలేదు. వోటు తీసుకొన్నారు. “లితరు సరిగ్గావుంది” అని దాక్షర్ణు రిపోర్టు.

నెపోలియను తల్లియగు ‘లెటిలా’ తన రెండవ పుత్రుని అకాలమరణానికి దుఃఖిస్తున్నది. కర్ణు గ్రుడ్డి నయ్యాయి. కొన్ని పంపకీయాలకి నెపోలియను కొలా విగ్రహం స్వాధీనునగరంలో నిలపెట్టారు. ‘లెటిలా’ను తీసుకొనివచ్చి చూపించారు.

“తిరిగి సార్వభౌముడు స్వాధీను నగరంలోనికి వచ్చాడు” అని కాగలియకొని దుఃఖాశ్రువులుచే దీరింది—రెండవకుమారుణ్ణి.

‘నిశావార్త’

తుమ్మలవల్లి వేంకటరత్నము సంతులుగారు

శ్రీరాయశర్మగారు

అయ్యెయిపడియున్న మామకమనోరామాంఘ్రిపద్మద్వయా
భూయః సాతిపరాగపూగమస్మదేభూతస్వరూపప్రభా

తాయీ నేకొకపువ్వునై, హృదయమారందాతి సీరంధ్రవాః

సీయాపంబునఁ బాద్యమిత్తుననినావే! జ్ఞాపకంబున్నదా? 1

వడిగాఁగూసెనుపాలపిట్ట కలవాఁడై హాసాహ్లాదియై

పడుకోఁబోయెడునప్పు; శోభనకలాపై శున్యధన్యంబులొ

నుడులకఁగిన్నెరలొల్క; దత్తులమిదందోరంతరప్రాప్యలొ

గడదాపొటని, సాగెనాదునుదిలో గంధర్వహూహూకృతుల్. 2

గంటల్తొమ్మిదిమ్రోసె మామకఘటికారంబునన్—మన్మనో

ఘంటావర్తము సీరవంబులయి నిష్కంపంబులయ్యెన్; తుఢా

లుంటాకోద్యదశోకనై కటికభూలుప్తేంద్రియన్ నన్ను, నీ

వంటియంటకమాయమైతివి, ననై లావణికోల్లాసివీ! 3

నిన్ను నన్నెడనేయగా నధుమనెన్నే లేవు పెన్దొండో, రె

న్నెన్నేనేలులేవు? కాటవలెన్నే లేవు? నిర్భీతిమై

నన్నీదాటియుఁబాదచారినయి, యియ్యర్థపావేళ, నా

మన్నింపకజనుడెంచి, తక్షణమెటో మాయంబుకానేటికో? 4

చుక్కలలోనిచందురునిజూచి సహింపగలేను: పెంటికిన్

ముక్కునఁజెట్టికెచ్చి ఫలములేతినివించుపులుంగుఁజూచి, ఇం

కెక్కడనేదిచూచిన సహింపగలే, నిటసివులేనినా

కెక్కడిగాంతి, మానసనికేతనతోరణ సాలధంజకా! 5

పూటకుపూటకెంతయు, నపూవఁపుఁజక్కెరజెట్టి సీవయిన్

బొటలునేర్పినాను, పారపాటది, నాకడనేర్పి, నాకె, ఆ

పాటలనొప్పుఁజెప్పుచు వివాసనశోకశిఖరగుల్పు, నీ

మాటలప్రోగుచిల్కవెడమాట లలింధనసామిధేన్యముల్. 6

ముక్కును దొండపండుపయిమోపిన చిల్కనుఁజూచి, యీసునక,

ప్రాక్తివడెన్ మనంబు—శుకపోతముఁ బ్రాప్తఫలానుభూతికిన్

తక్కఁగఁజేసినకలుగు ధన్యతయేమని యెంచకేసితిన్

తెక్కలమీద,—ధాతనయించునె? యిట్టి పృథాపరాధునిన్. 7

(దాన ధర్మాలగురించి)

మీదూబరాకూ, మీ అవ్వలకూ తోడు మీన
దానాలాధర్మాలూ కూడానా? మీకేలేదు గదా
మీ లోకశృతి దానాలా ధర్మాలూ చేసేవూకింటే
ఇక మన సంసారము అడుక్కినిలిస్తే ఉంటుంది.
గుంటలు చుండుగకి నుడ్డలో అని యేడుస్తూ ఉంటే
వాళ్ళకి లేదులేదనిచెప్పేసి ఈ దానమేమిటి చెప్పం
దీ! పోనీ యేం మహాపాత్రదానమై పోయింది గనుక
మీరు గొప్పపుణ్యం సంపాదించినా రనుకొందికి!
నోరు పెట్టుకొని బతుక్కిని వస్తూయన్న అదిల్లు
వాడికి దానమేమిటి? పోనీ వాడే నెమ్మదిగా బ్రతి
మాలి అడుగుతాడా! అలాంటిదేమిలేదు. ఇంటిపన్ను
వాళ్ళువచ్చి అడిగినట్లే వాడు అడగడం! ఇచ్చేరని
మెచ్చాలేను! మీ ముందర యితరులనీ యితరుల
ముందర మిమ్ములినీ తిడుతూ ఉంటాడు. అటువంటి
వాడికి దానమేమిటి? ఇకవాడు చేయించాచి పుచ్చు
కుంటూఉన్నా మనకేదో అనుగ్రహము చూపించి
నట్లేగదా వాడికివి? ఏటేటా వాడికి యిదో అల
వాటై పోయింది. మీ మెత్తదనంచూచి మరీసవారీ
అయిపోతూవుంటాడు. ముట్టికి అలవాటుపడ్డవాడు
అనసరమున్నా లేకపోయినా అలవాటు బలంచేక
చెయ్యిలాచకమానడు పోదుం అలవాటున్న వాడి
లాగు. వీడికి యిప్పుడు యీముష్టి అనసరమేమిటి
చెప్పండి? కొడుకుల చదువులు పూర్తిఅయిపోయి
ఏదో వాళ్ళుపాట్లు వాళ్ళుపోషించుకొంటున్నార.
వీడు వాళ్ళని కనిపెట్టుకొని ఉన్నాడు గదా, వీడికి
జేరేముప్పైత్రపలసిన అగత్యమేమిటి? మీ పింతండ్రి
పెళ్ళానికి ఏదోదూరపు చుట్టునుని చెప్పుకోవడం
తప్ప మీకేందగ్గర బంధుత్వముగాని మొగమాటము
గాని లేదుగదా! మీ పింతండ్రి ఏమిటి యిచ్చేస్తు
న్నాడు వాడికి? మీపింతండ్రి పేరుచెబితే వీడికి పద
చెందుచేత? అతడు ఒకకాడీఅయినా యివ్వడు

వీడికి-అంతేత అతడి పాదఅంటే వాడికిట్టుగు. మీ
పింతండ్రి యేంలేనివాడా? మంచినితమరుదు, రండు
చేతులాగడించాడు. అతడు ఒకకాడీఅయినా వాడికి
దానం యివ్వడని వాడు అతనిగురించి యేమిటంటూ
వుంటాడో మీరే యెన్నోపాట్లు విన్నారగదా!
వాడు యెంగిలి చేత్తో కాకినైవా కొట్టడని వాడు
ఉష్టం యెరువిమ్మున్నా యివ్వడని వాడిమొగం
చూస్తే మరి ఆలోచన యెక్కడా అన్నంపుట్టడని
యిలాగు మీపింతండ్రిని గురించి అనడం మీముందర
ఏన్నోపాట్లు జరిగిందిగదా! యివ్వకపోతే మిమ్ములినీ
కూడా అలాగు అనవలసినవాడేనా? అటువంటివాడికి
దానమేమిటి చెప్పండి?

“అటువంటివాడు గనుకనే వాడి నోటికి జడిసి
దానంచేయడం”

అది బాగుంది! నోటికి జడిసి దానాలూ, తిట్లు
జడిసి తీర్థాలూ, చేస్తే మరి సంసారాలు ఎందుకూ?
అలాగైతే ప్రతివాడూ తిడుతునే ఉంటాడు! నా
పాపమేమి! నేనుకూడా తిడతాను, నాకు ఇన్ని
బట్టలూ నగలూ కొనిపెట్టండి! తిడతాడనిచెప్పి పది
రూపాయీలు ఒక్కయారు దానంచేసేదమా! “పది
రూపాయీ” అని యెవరుచెప్పేరా? వాడే చెప్పేడు!
మీదగ్గర అయిపోయిన తయవారే లోతులకువచ్చి నన్ను
కూడా ఏమైనా యిమ్ముని అడిగేను. ‘నేనేం యివ్వ
గలను! పంతులుగారు యివ్వలేరా?’ అని అన్నాను.
‘ఇచ్చేయగాని’ అని అంటూఉంటే ‘ఎంతిచ్చేయ’ అని
అడిగేను. ‘పదిరూపాయీ లిచ్చేయగాని—అయ్యో!
యెవళ్ళుచేసిన పుణ్యంవాళ్ళదే! ధర్మరాజుతో ద్రావడి
అయినా రథమెక్కి చెళ్ళగలిగిందా స్వర్గానికి?’ అని
అన్నాడు. అంటే నాకు ఒళ్ళుమండింది. ‘పంతులుగారు
ధర్మరాజులాగు స్వర్గానికి చెల్లినప్పుడు నేనుచెల్ల

వెళ్ళేను లేకపోతే మానేసుకొని నువ్వుమాత్రం ధర్మ రాజు వెంటవెళ్ళిన నల్లకుక్కలాగు తప్పవు కాబోలు, అన్నాను. అనేసరికి వాడికి కోపంవచ్చింది కాని అప్పుడే పదిరూపాయలు మీదల్లముట్టి ఉండడం చేత మరేమీ మాట్లాడకుండా గిరునతిరిగి వెళ్ళి పోయాడు. అంతేత పదిరూపాయలు దానం యివ్వ లేదని మీరు మీ అబద్ధపు స్థిరీవాదం వాస్తవమేనీ లాభంలేదు. ఇంతమరుమగా ముందువెనకలు చూడ కుండా యిటునుంటి దానాలు చేసేవూకుంటే కొం పలు యెంతట్లో కూలిపోవడమే? ప్రాణంపోయినా మేప్పరుగాని మరియే ఉద్యోగముధ్ధుగాని అంతసొమ్ము ఒక్కమారు ఒక్కడికి దానం చేస్తామా? అసలు మేప్పరుడగ్గరకు వెళ్ళేవాడెవడు? వాడే ఏముప్పవాడి లాగో కలబడుతూ ఉంటాడు! మనయింటివెనకాతల కాలేజీ పెద్దమేప్పరు ఉన్నాడు ఎరుగుదురా? నేనడిగితే అతని పెళ్ళాం చెప్పింది. రైలు ప్రయాణమైతే అర్థజాడమ్మిడిలుకప్ప వాళ్ళకి నిత్యకృత్య మలో దానాలూ ధర్మాలూ చందాలు వీటికింద ఖర్చులేదంది. మీరుమిక్కిలి అంటుంది “మావారేం ప్లీడరాయేమిటి? పెండుచేతులావోచీడానికి దానాలూ ధర్మాలూ చేసేదానికి. ఏవోతీతపురాళ్ళు కడిగేసినవి నాలుగునస్తే వాటిలోనే యిమిడి కాలక్షేపము చెయ్యాలి! మాకు మీలాగు వియ్యమ్మలించడానికి ఎలాగు జరుగుతుందమ్మా!” అని అన్నది. దాని మొగుడికి మాటలొంట్లెయ్యెడు తీతం మనకు రాబడి మూరై వా నిఖరంగాఉన్నవో లేవో? దీనిలో గుమాస్తాలు, ఇళ్ళదైలు, బళ్ళదైలు, బంట్రోతులు, వాళ్ళ క్రింద సగం; మన దానాలూ ధర్మాలూ తక్కిన దానిలో సగం; మిగిలిన దానిలో మనము చచ్చిచెడి అప్పులపారైపోయి తీసయాత్ర! అహ! దీనిలో ఉన్నా లేకపోయినా దీనిలో పాలిస్తున్నాము మనము కాస్త్రవిధిని—ధర్మార్థకామమోక్షాలలో ధర్మంక్రింద నాలుగోవంతు ఖర్చుపెట్టడం మూలంగా, పదిరూపాయల దానమా ఒక్కమారు! ఒకరూపాయో రెండురూపాయలలో యిస్తారుగాని ఒక్కమారు

పదిరూపాయలూ! ఏమని బూకరించి చెప్పేడు అంత పెద్ద భారీదానానికి అగత్యము? శతకాలపు కాలవ కోసమా!

అహ! ఏమి తెలివితేటలు! ఈకాలంలో కాల వకు పదిరూపాయి లెందుకు? అంత విధిలేకపోతే మీరే కొనియిచ్చి వేయలేకపోయినారా? అయిదు రూపాయలకు ఏకాలవో ఏకంబళియో దొరక్క పోవునా? లేకపోతే కుండలాలకి కాలవకూడా కాంక్షనులేని ఆ పదిరూపాయలు యిచ్చేరా? మీ కశక్తరూ మున్నూ అయినా ఇంతేనీ దానాలు చేస్తారా? అసలు మనసబంతు యేఅరవవాడో ఏ నాయడో ఎరగని దేశంనుండి వస్తాడు. పైకి రాకుండా యింటిలోపలనే గల్పిలంలాగు కూచోని రెండు మాడేళ్లు కాగానే మరొక్కటికి పోతూ ఉంటారు! అంతేత వారికి యీ దానసౌతులకి సం బంధంవుండదు. ఇకను మేస్త్రీటుగారి యింట్లో నిత్యమూ బంట్రోతులు ఉంటారు. మేస్త్రీటుగారు బైదులో పెట్టిం చేస్తారేమో అన్న భయం. అంతేత వారి యింటికి వెళ్ళరు. ఇక కలెక్టరు, జడ్జిలు వాళ్లు సర్వపాధారణంగా ధోరలు అయిఉంటారు. మన యాచకులు ధోరలవైపు తేరిచూడలేరు. బంగాళాలో ఆడుగుపడితే శుపాకోపెట్టి దొంగొప్పేస్తాడని భయం. పోలీసువాళ్లు మనవాడైనా, వాళ్ల యింటికి బొత్తిగావెళ్ళరు! వెళితే ఏ ఆచోకి తెలియని శేసులోనైనా ముద్దాయాగా ఎరెప్పుచేసి ప్రాణాలు పుచ్చుకొంటారేమానని అపరిమితమైన హడలు కాని యేజంకూ గొంతులేకుండా, ఏ నడురూ బెదురూ లేకుండా, లోపలకు తొరబడివచ్చి, మర్రిలమీద కూర్చోని తారెగారి సొమ్ము దాచబెట్టి నట్లు ముప్పి అడిగిలాగేది మీ ప్లీడర్ల కొంపలలోనే గదూ! పాట్రివాడు కాబోలని మీరు మర్యాదచేసి కూర్చోపెట్టడం! వాడు పాట్రికాక ముప్పిలోనికి దిగడం! ఇలాంటి పరాధవాలు మీప్లీడర్లకి అనేకం జరుగుతూ ఉంటాయిగదూ! అటునుండి యిటు

కూడా మోసపోతువుంటారు అప్పటప్పట! అంతే దుకు! మీపింతండ్రి యెవ్వరైనా యెరగనివాళ్ళయింటికి వెళితే తప్పకుండా యేదానమో భగ్నమో అడగడానికివచ్చిన బాపడని అనుకోకమానరు! అవునుగాని మీపింతండ్రి అంత పిసకేమిటండీ! ఒకనాడైనా రైలునుండి కూలివాడిని మాట్లాడడు గదా! ఎప్పుడూ పెట్టె చేత్తోపట్టుకొని యెంతదూరమైనా బెజవాడ యెండలోకూడా నడిచేస్తాడు! ఇప్పుడిప్పుడు నూరుకట్టుకుందికి బట్టలు చెప్పుకుంటున్నాడుగాని ఇదివరకు అవికూడా ఎవరింట అతడు దిగితే వారు సప్లయ చేయవలసివచ్చేగదా! మీ పింతండ్రిదేగదా వారంతోజాలు కమానుచేసి పట్టుకొనిన సొమ్ములో పాపలామర్రం ఖర్చుపెట్టేసుకొని వెళ్ళిపోవచ్చేడు? అలాంటివాళ్ళదగ్గర కాకపోతే మీలాంటివాళ్ళదగ్గర దబ్బు ఉంటుంది? అతడికే యాదానం సంగతి తెలిస్తే మీమ్మలిని బ్రతక నిస్తామా?

‘బ్రతకనియ్యక ఏంటేస్తాడు? వాడేం నన్ను పోషిస్తున్నాడా యేమిటి?’

అథార్వీ చెలాయించడానికి పోషించానీ? మీ అమ్మగారు నన్నే పోషి పోషించేస్తున్నారు? ‘పెట్టేసేరని విధుడు కోపింప పెద్ద’ అన్నమాట మీపింతండ్రిలాంటివాళ్ళను గురించిచెప్పినదే! మీరు అనాదుగా చెరిమొగంపెట్టుకొని వాడిని ఆక్రయించుకొని తిరిగివట్టు కనిపిస్తూ ఉంటారు గనుకే మీమీద వాడు అధికారం చెలాయిస్తాడు? పోనీయండి, ఇన్ని బాబులెందుకు? అతనితో యాదానం సంగతి చెప్పడానికి సెలవిద్దురూ చూద్దాము మీదైర్యము! పదిరూపాయలంటే అతని కోక యేడాదిరైలు ఖర్చులకీ వైఖర్సులకీ సరిపోతాయి! ఆయినా, మీప్లీడర్లకు దబ్బు విలవతెలియదు! నులభంగా, అన్యాయంగా, వచ్చేదబ్బు గనుక మీకు లక్ష్యమూఉండదు, ఉన్నా ఆఖరికి అది దక్కనూడక్కదు! ఈజుల్లో ఎందరు ప్లీడర్లు పనిచేసి గతించేరు? అప్పుచెయ్యనిదే కనము యింట్లోనింది పల్లించా? తాము మామూలుగా

ఉన్నప్పుడు సెలకు వందలకొద్దీ ఖర్చుపెట్టిన వంతుళ్ళవారు అఖరు దళవచ్చేసరికి వానాయుబుండులూ పడిపోయి అప్పులలో మునిగిపోయి కాళ్ళూ చేతులూఅడక కాలంచేసుడం రి వా నా ఆయిపోయింది. ప్లీడరు పోయినతరువాత వచ్చగాఉన్న ప్లీడరుకొడుకు ఒకడు కనబడడుగదా! ఎంత పాపిష్టి సొమ్ముగాని ఒకతరములోనే కానీ ఆయినా నిలవకుండా గంగలో కలిసిపోతుంది! మన పెద్దబ్బాయి వదువుకొంటూఉన్న ప్రయమరీ మేష్టరుట-ముసెలివాడు-మొన్న పోయేడు—అయిదుసేలరూపాయాలు ఖంగోరాలు కూడబెట్టేకుట!

‘ఎక్కడైనా ఎత్తుకొచ్చాడా యేమిటి?’

మేష్టరుమండవాడు ఎక్కడనుంచి యెత్తుకురాగలడు? ప్లీడర్ల లేగమా ఎత్తుకురావడమో, తత్తుల్యమైన పనిచేయడమో జర్జించేదనుకొంటి! ఏదో ప్రయివేల్లు చెప్పకొని, తీతం మిగుల్చుకొని, పడ్డీలకు యిచ్చుకొని, చీమూనెత్తురూ కూడబెట్టినట్లు కూడబెట్టేడు! మీప్లీడర్లలో ఒకడినిచెప్పండి అలాగు పోయిగా దబ్బు నిలవచేసి అమాయకంగా కాలంచేసినవాడిని! “కాయెళ్ళ భాష్కరరావో?”

చెప్పేదేమిటి! మీపిసకండ్రిని వాడినీతలచుకొంటే అకోజాన మరీ అన్నంనున్నే! కూనీకేసులలో గడించిన సొమ్మున్నాదే, అది కూనీలమీదనేగాని పోదు! వచ్చు వచ్చుగా తెలియకుండా జారిపోయేది మీచిల్లర పకీళ్ళదే! అంతేత కాయెళ్ళ వాడిసంగతి చెప్పకండి! అసలు సొమ్మే పాపిష్టి! దానికి తప్పకుండా ఏదో విధంగా గాలిరాకమావదు!

“అంతేతనే ముందుగా దానాలుచేపేస్తే కొంత పుణ్యమైనా ఉంటుందని నేను భారీగా యిచ్చేస్తున్నాను.”

చెప్పేదేమిటి మీదానగుణము, కలియుగకర్ము! దిబ్బివాడి నోటికిబడిసియిచ్చింది దానమా! కళ్ళూ కాళ్ళూలేక పూటండికిలేక కట్టుకుందికి కప్పుకుందికి లేక తలదాచుకుందికిలేక కాధపడుతూ వున్నవాళ్ళు

అనేకులందఱు వాళ్ళకు యేదో తృణమో కణమో మనకు శక్తిగలిగినప్పుడు యిట్లుండూనేనీ, యింత వినలైనా విశ్వాసము లేనివాడికి, తృప్తిలేనివాడికి, దుక్కలాటివాడికి, పదిరూపాయలు పోనీస్తే మీకు పుణ్యంమూట వెల్లిపోవస్తుంది! మీవృత్తిలో యేపాటి పుణ్యమో యిట్టి దానములవల్ల కూడా అట్టి పుణ్యమే! ఏటేటా ఋతువులైనా తప్పిపోతాయనిగాని యీ దిబ్బవాడు రాకమానడుగరా తన వార్షికాని! వార్షికమేమిటి? మీరేం విక్రమచేసవచ్చు మహారాజులుంగారా? లేక పూసపోటి ఆనందగజపతిరాజు మహారాజులుంగారా? కాఫీహోటలువాడికి బాకీపెట్టేసి వాడిని మాడుతెలలనుండీ తిప్పుతూ వీడికి పదిరూపాయలు వార్షికమా! ఇలాచేస్తే కొద్దికాలంలో మీరే వార్షికాలకీ బయలుదేరవలసి వస్తుంది! కాబట్టి ఇక చాలించండి యీత్యాగాలూ దావాలూ! ఇటుపైని యిలాంటివి జరిగేయంటే మీ ఆత్మతో చెప్పేస్తాను. ఆవిడ ఒక్కమాటు మీమీద చేటులు చెప్పేస్తే యీ

వాత్సర్యము కట్టిపోతుంది! మీ ఆత్మకి వాడంటే పడదన్న సంగతి మీకు తెలుసుకుందా! 'ఆడవాళ్ళలో' ఆవిడ, మగవాళ్ళలో మీపింతండి, వీర్విద్యనూ తెలుసుకులాగు ధనంమూటలమీద కూర్చోపెప్పుద్దానికి వెళ్లిపోతాను' అని వాడు అందరితోనూ యెగతాళి చేస్తూఉంటాడని ఆమెకు తెలిసింది. అందుచేత వాడిపడ అంటే నిప్పుపెట్టేస్తుంది మీఆత్మ. వాడికి యిలాగు తమ పుత్రకర్తనంగాను భారీగా వార్షికం కాంక్షనుచేయించేరని ఆమెకు పోదేస్తే ఆమె కోరి గెంతినట్లు గెంతి మీకు తిప్పుతొండి ఒంటపట్టకుండా బుర్రవాచిపోయేటట్లు చీవాట్లుపెట్టి మరెప్పుడూ దానమివ్వకుండా చిచ్చుపెట్టేస్తుంది! ఈమాటుకు ఉడుకుంటాను! ఇటుపైని మాత్రం యిలాంటి తెలివి తక్కువ దావాలుచెయ్యకండి! చేస్తే తిప్పుకుండా వీడికి మీరిచ్చిన వార్షికంసంగతి నేను మీ ఆత్మతో చెప్పడం, ఆమెవల్ల మీకు కీతాబులురావడం తప్ప వనికొంది! జ్ఞాపకం ఉంచుకొండి!

బాల ప్రబోధము

౧. అమృత సమములు

సద్గుణాధ్యరాలి సతిగఁ జేకొనుటయు,
ముద్దుబిడ్డలాడు ముద్దుపల్కు,
యుక్తభోజనంబు, నువ్వీశుగౌరవం
బమృతసమములందు రవని బాల!

౨. వ్యర్థములు

తల్లిలేనిచో వ్యర్థంబు పిల్లబ్రతుకు,
నాథుఁడుండని వ్యర్థంబు నాతివయసు,
శాంతిలేనిచో వ్యర్థంబు జపము తపము,
ఆమెహీనపుఁగూ డరుచ్యంబు బాల!

వాసకడలియందుఁ గురియ ఫలములేదు,
భాగ్యవంతునకిడుకుని ఫలములేదు,
నయనువలనను బేదకు ఫలములేదు,
అన్నమిడవృధ యుత్తులేకున్న బాల!

మల్కాల వేంకట శేషగిరిరావుగారు.

గుణములేనట్టి నూర్గురు కొమరులేలే!
సుగుణుడొకఁడున్న జాలఁడెనుఖముఁగూర్చు,
వేయితారకలేల పెన్నెలుఁగునిచ్చు
చంద్రుఁడొక్కఁడె సుఖమిడఁజాలు, బాల!

శాంతమతిలేని జపతపస్సంధ్యలేలే!
సద్గురునిశిక్ష లేనట్టిచదువులేలే!
శిష్టరక్షణసలువని సిరులవేలే!
ఈశుఁ గీర్తింపని బ్రదుకులేలే! బాల!

౩. అశ్వమేధ సమములు

కడుదరిద్రునకిడు ఘనమగుదానంబు,
పూజలేనిగుడికిఁ బూజులిడుట,
పేదలకునుజేయు ప్రేతసంస్కరణంబు,
నశ్వమేధసమములంద్రు బాల!

ప్రతాపసింగ్ యను నొకసంస్థానాధీశ్వరుని సైనికదళములో వీరాగ్రేవరులని పేరెన్నికగాంచిన వారలు విజయసింహా విక్రమసింహులు. తోబుట్టువులు గాకున్నను, విభాత వారల రూపరేఖాదులందు వ్యత్యస్తముల నంతగా పాటించవలెనను చూపఱుల కేకగర్భజనితులట్లే గాన్పించుచుండిరి. వారిరువుర ముఘ్య రహస్యగోపనమునునది లేకమేని గాన్పించకుండెడిది. బాల్యమాదిగా దృఢ స్నేహపాత్రబద్ధములాహృదయములు. ఆహార విహార శయ్యాసనాదులందు నొంకొరుల వీడక ఛాయవోలె నొకరినొకరు యనునర్తించుచుండిరి.

యౌవనాంకురమగుటతోడనే విక్రమసింహుని హృదయావరణమున ప్రణయాంకురములును బోజసూపసాగెను. ప్రతాపుని ఏకపుత్రియగు ప్రపన్నకుమారిదెన కాతని డెంద మాకర్ణింపబడదొడంగెను. నాటికాలపు వీరులతో సగ్రగణ్యుడెవ్వడో నాతనికి తన తనుమానముల సర్పింప నిశ్చయించుకొనిన యాసుందరిని బడయునిమిత్తము యనేక వీరులు సాధించినేరని యొకానొక దుష్కర కార్యనిర్వాహణమున కాతడు బూనుకొనెను.

ప్రతాపసింగ్ యొక్క సంస్థానసరిహద్దుల కనతిదూరమున అజయసింహుడను సార్థక నామధేయు డొకడు నిషిద్ధదీవికి నాయకుడుగానుండి మానవమాత్రులనెల్లరిచి తన యమానుషబలముచే పరాజితులనుగా చేసి

వారల నిహతుల గావించుచుండెను. అసంఖ్యాకులగు శూరు లాతనిచే యోడింపబడి ప్రాణములతో స్వస్థానములకు తేరుకొనగలిగినను తమ పరాభవస్మృతి చిహ్నముగా తమ దక్షిణహస్తపు చిటికెవ్రేలి నాతనికడ నుంచి పోవలసివచ్చుచుండుట యాచారముగా నుండెను. ఈ ఘోరసమాచారము నెల్ల నామూలాగ్రముగా నెఱిగియుండియు విక్రమసింహుడు తన ప్రణయదేవతకు ఈ యపూర్వవిజయమును అరణముగా నీయదలచి రహస్యముగా యాదీవిమార్గముబట్టి చనెను.

ఒక భీకరారణ్యమున కావలనున్న నిషిద్ధదీవి నాయకునకు యీ సూతన ప్రతిపక్షి యాగమనవార యథాకాలమున నివేదింపబడెను. ఘోరాతిఘోర సంగ్రామములను క్రీడా సమానముగా భావించు ఆనాయకుడు శౌర్యరసముట్టివడ ఎఱ్ఱని కవచము, డాలు, శిరస్త్రాణము మున్నగు పరికరములతో ద్వంద్వయుద్ధమునకు సన్నద్ధుడయ్యెను. అవలీలగా విక్రమసింహుని గుఱ్ఱముపై నుండి పతితుని గావించెను. క్రుద్ధుడై విక్రమసింహుడొక్క యుదుటున కరవాలమును దూసి యాతనిపై లంఘించి సంతతభారగా ఖడ్గాఘాత వృష్టి గురిపించెను గాని యేమి లాభము! ఆ కత్తిపోటు లాదృఢ కవచమును భేదింపజాలవయ్యె. అజయుని ప్రతిదెబ్బకును తనకనవము లోంగిపోవుచుండ, యాక్షత బహిర్గత రక్త ప్రవణముచే శక్తి సన్నగిల్ల,

ముఖముమీదుగా ప్రవించుచున్న రక్తము దృష్టి నాటంకపఱుప శత్రుపాదములచెంత యా నిర్భాగ్య యువకుడు మూర్ఛితుడయ్యెను.

పునః స్మృతివచ్చి చూచుకొను సరికి యానిబిడారణ్య మధ్యమున తన మృతాశ్వము చెంత తా నొంటరియై బడియుండెను. సమీపపు నీటిపట్టుకడకు ప్రాకికొనుచుబోయి కాలునేతుల శుభ్రపఱచుకొని తనగాయముల పరిశీలించుకొనుచుండ తనకుడిచేతి చిటికెనవ్రేలు గాన్పింపదయ్యె. “ఇస్తీ”! యని యొక్క నిట్టూర్పుబుచ్చి అజయుడు నిర్దయుడు గనుకనే తన్ను సంహరించక యిట్టి పరాధవ క్షేళాన్ని కీలలచే దహింప దలచెననియాయతని నిందించుచుండ తనప్రక్కనే యిట్టి యదృష్టమును బడసి దీర్ఘనిద్ర బోవుచున్న యొక వీరుని, ఆప్రక్కనే మేయచు నిలుచున్న యాయతని ఒక్కగుఱ్ఱమును చూడగలిగెను. అతిప్రయాసతో దానినధిరోహించి యావిక్రమసింహుడు స్వగృహాభిముఖుడాయెను.

నిరాశాచితుడై తన దురదృష్టమునకు పలవించుచు యాదినమెల్ల ప్రయాణమొనర్చి సూర్యాస్తమయ వేళకు సరిగా యొకనందనోద్యాన మధ్యమున నొక గొప్ప భవనమును గని యట విశ్రమింప నుద్యుక్తుడగుచుండ మనోహరాలంకారిణి యగు నొక విశ్వమోహిని సాక్షాత్కరించి మంజులస్వనంబున నిట్లనియె.

“ఆర్యా! నా పితృగృహాద్వారము వీరు

లకు స్వాగతమిచ్చుటకై సదా తెరువబడియే యుండును. పరిచర్య లందుకొను దుస్థితిలో నున్న నీవు కటికనేలపై శయనింపబాలవు.”

“దయామతీ! నేనును కడుబడలిన నా గుఱ్ఱమును విశ్రాంతి నభిలషించవలసిన సమయమిది. అయినను, నావంటి చౌర్యాగ్య శాలి నీపితృగృహమున యతిథిగా నాదరింపబడ దగడేమో యని యనుమానించుచున్నాను.

ఆమె నిరుత్తరయాయెను, ఒక్కక్షణ మూరకుండి తనదాసీల బిలచి అనుజ్ఞల నొసగెను. ఒకతె గుఱ్ఱమును గొనిపోయెను. వేరీర్వురు విక్రముని లోనికి గొంపోయి, కడు నిపుణతతో గాయముల శుభ్రముజేసి, కట్టుగట్టి, భోజనాదుల నిడి, మెత్తని పాన్పుపై శయనింపజేసిరి. వీరమతి-యాగృహాధికారి కొమరిత-యేతెంచి యాయతని కుడిహస్తవీక్షణ మాత్రమున సర్వము గ్రహించి, యొక్క దీర్ఘనిశ్వాసము విడిచి, ఆతడు నిదురించు వరకును వీణానాదముతో తన కోమలకంఠ స్వరము నై క్యముజేసి పాడ దొడంగెను. నిషిద్ధదీప్తినుండి మగిడి వచ్చు అనేకవీరు లామె సవర్యలనంది యాయనువమగానమాధుర్య రసాస్వాదనముచే ధన్యులమైతిమని తలచి హాయిగా ఆరేయి సుఖనిద్దురజెందిన వారలే.

మఱునాటి యుదయమున ఆ మృదు మనస్కు తిరిగి యాయతని గాయములకు చికిత్స గావించి త్వరలో బైలుదేర నాతొరవడుచున్న యాయతని దక్షిణహస్తమునకు తనపట్టు

చేతిగుడ్డనుజాట్టి నూతన శక్తిని ప్రసాదించు సంజీవినివంటి యాషఢమును ద్రావనిచ్చి సాగనంపెను. అహంకారయు క్షయగు ప్రసన్న కుమారిసుందరమూర్తి నే హృదయమున ప్రతిష్ఠించుకొనిన యా యువకుడు తనకిట్టి మహోపకారమొనర్చిన సుగుణరాశి నామ మేయక్షరములచే నలంకరింపబడుచుండెనో తెలిసికొన నచేక్షించక కృతఘ్నుని భంగి పెడలిపోయెను.

ప్రతాపసింగ్ కోటద్వారమును సమీపించునరికి గాయములనుండి తిరిగి రక్తము ప్రవహింప నారంభించెను. మనోవేదనచే శరీర మొకను అవశేషముగచుండ ఆతడు గుఱ్ఱమునుండి భూమిపై సూలెను. గుఱ్ఱ మాలని విడిచి చనెను. కొంతతడవునకు నేత్రముల్పొచ్చి చూచి తన నిస్సహాయస్థితికి వగచుచు ఆ సంధ్యా చీకటిలో ఒరులు తన్ను గుర్తింపకనే కార్లొద్దకునుచు తనగది తేరుకొనగలిగెను. ఆకస్మికముగా లోచన గోచరమైన తన ప్రాణస్నేహితుని అట్టి విషమస్థితియందు జూచి విజయసింహు డాశ్చర్యవిహద సంభ్రమములు ముప్పిరి గొన నేవేగ మాలని పరుండజేసి విశ్రమించిన పిదప ఖండఖండములుగా ఆతని కథనెల్ల తెలిసికొన గలిగెను.

“గౌరవ సంపాదనార్థము బయల్పెడలిన నేను శాశ్వత అపయశస్సును కొనిరాగలిగి తిని” యని యాతడు వాపోవు చుండెను.

“నీ వింతగా విలపింపవలసిన -యావశ్య కత లేదు. అజయునిచే విజిత్తులై నవారలు

శౌర్యహీను లనబడరు, యాతని పరాక్ర మము సాటిలేనిది. అయితే ముఖ్యసంగతి యొకటి గలదు. నీవాలనిచే యోధింపబడి నటుల ప్రసన్న కుమారి చెవిని బడరాదు” అని విజయసింహుడనుచుండ ద్వారమున కవలిల ఎవ్వరిదో పడధ్వని విసవయ్యె. వెల్లి చూచునరికి గర్వితయు అభిమానవతి యు నగు ప్రసన్న కుమారి వీరి సంభాషణము నాలకించి తిరిగి పోవుచున్నటుల గ్రహింప గలిగెను. మిత్రుని మనస్సంకట మధికమగు నను తలంపుచే, ఇవ్వోషయమును దాచి యుంచి కుక్కవలన గలిగిన నవ్వడిగాని మరేమి లేదని యాతని యనుమాన విశాచ ముచు పాటద్రోలెను.

విక్రమసింహుని గాయముల పరీక్షించిన రాచవైద్యులు తలలూపిరి. తొమ్మిది దినము లాలడు మృత్యువన్నీ ధానమున బడియుండ ప్రసన్న కుమారి దక్క తదితరు లెల్లరు నాలనినిమిత్తము కంటనీరు జెట్టుచుండిరి. తన యాత్మప్రీత్యర్థ మిట్టి ఘోరాపాయమున బడవలసి వచ్చిన యా ప్రేమమూర్తిని గాంచుటకు కఠిన హృదయయగు నా ప్రసన్న కుమారి యిచ్చగింపలేదు సరిగచా పైగా శూలములవంటి పరుషవాక్కుల నాలని యొక ప్రయోగించుచుండ వానినెల్ల తన మిత్రుని చెవిని బడకుండ మిగుల జాగ్రత్తతో విజయుడు దివారాత్రము లాలని పర్యంకము దగ్గరనే కనిపెట్టుకొనియుండెను. ఒకనా డాతడు ప్రసన్న కుమారిని సమీపించి యా మెతో నిట్లనెను. “నీకొట్టకై తిరిగి అజయు నితో యుద్ధమొనర్చుటకు నామిత్రు డిష్ట

వకుచున్నాడు; గనుక ఆతనియెడల కనికరము బూని, యా సాహసోద్దేశము నుండి యాతని మరల్పుము.”

“ఆతని ఇష్టమునకు నావ్యతిరేకమేమియు నుండదు. ఆతని విజయములగాంచి ముగ్ధుడై ఆతనికన్న శ్రేష్ఠు లెందరినో నేను నిరసించి తిని, ఇప్పుడై లేనో ఆతని నాజ్ఞాపించుటకుగా చిత్త మంగీకరించుటలేదు.”

ఇట్టి ప్రత్యుత్తరమును విని విజయుడు కోపోద్దేశముతో తన మిత్రున కామె య విశ్వాసమును వెల్లడించెను; ఆమె తిరస్కరణమునకు హేతువును గ్రహింపగలిగిన విక్రమసింహుడు ఆ కళంకమును దుడిచి వేసికొనవలెనని తలచి యాభావోద్దేశజనిత బలమువలన క్రమముగా నారోగ్యదశకు రాదొడంగెను.

న్నే హితుని యుత్తేజమునకు మనస్సు గరగ విజయు డాతనితో “మిత్రుడా! నా సలహా నంగీకరింతువేని యాగర్విత నొక్క మానములోగా పరిణయ మాడగలవు” యనెను.

“అజ్ఞెట్లు?”

“కొన్ని దినముల పర్యంతము ఇతరుల కగుపడక నేనే అన్వేషుడనై యున్నటుల వర్తింపనిమ్ము. నా సోదరుడు జగత్సింహుడు నీకడనుండును. నీనామమునుదాల్చి, నీవేషమును ధరించి అజయుని జయించుటకు గాని, కానిపక్షమున నాయునువుల నచ్చట బొయుటకుగాని నాకు సెలవిచ్చి పంపుము.” “అటుల కాజాలదు. నే నీరీతిగా యేడు

మానములు బడియుండవలసి వచ్చినను నారే గాని నాకార్యమును మరొకడు ముగించరాదు. పగదీర్చుకొనవలసిన వాడను నేను.”

విజయుని సలహాయెడ నింత విముఖుల గనుపటచిన విక్రమసింహుని వీరులకు ప్రసన్నకుమారి వివాహ సన్నాహములు జరుగుచున్న కళోరవార్త విసవయ్యెను. ఆతని పట్టుదల తగ్గ నారంభించెను. విజయుని ప్రార్థనల మన్నింపదొడంగెను. తుట్టతుదకు తనకు మారుగా తనప్రాణతుల్యుడగు విజయుని అజయునిపైకి బంపుట కియ్యకొనెను. తనకు దయతో పరిచర్య గావించిన యోగ్యురాలిని దర్శించి రావలసినదని వేడి ఆమె తనకిడిప పట్టు గుడ్డను విజయునకిచ్చి బంపెను.

కడు నేర్పుతో కొనసాగింప బడినందున యీ మోసము బయల్పడలేదు. విజయుడు జబ్బుగా నున్నటులను విక్రమసింహుడు పూర్వస్థితిలో అటునిటు తిరుగులాడుచున్నటులను ప్రత్యక్షముగా చూపగలిగినందున యెల్లరును విక్రమసింహుడే నిష్ఠాధీవికి తిరిగి వెల్లినటుల విశ్వసించిరి. నియమితదినమున విక్రమసింహుడు ఆయుధములబూని ప్రతివారి సెలవుబడసెను. అందరును ఆశీర్వాదించిరి. ఇంత దుర్బలుడవుగా నున్న నీవు శత్రువు నెటు లెదుర్కొనగలుగుదువని కొందరు జాలిబూని ప్రశ్నించిరి. ప్రసన్నకుమారితో “వెల్లుచున్నాను, దివ్యసుందరీ!” యనగా, యామె ఆలయ్యముతో “పూర్వముకంటెను అధికకీర్తి బడసెదవుగాక” యని మాత్రము నుడివి చివాలున అటనుండి వెడలిపోయెను.

తన గుఱ్ఱమును దెచ్చులోగా విక్రమ సింహుడు గదిలోనికివెళ్లి విజయుని శయ్య నాక్రమించుకొనెను. విజయుడు మిత్రుని దుస్తుల నొక్క ఊణములో దొడిగి కవచ ధారియై గుఱ్ఱమునెక్కి యందరును చూచు చుండగనే వెడలిపోయెను.

2

వీరమతి సంగ్రామసింహుని కొమరిత. అజయుడు వారల కుటుంబమునకు గర్భ శత్రువు. త్రోవపొడుగునను గ్రామవాసు లావిజయుని సంకల్పమును విని యానంద జాష్యముల గురిపించుచు ఆతని పలువిధముల దీవించుచుండిరి. అజయసింహుడు సంగ్రామ సింహుని పుత్తుని, కాబోవు బామాలను కడుక్రూరముగా వధించెనని చెప్పదొడంగిరి. గనుకనే కాబోలు! వారి గృహము అజయు నిపైకి యుద్ధమునకు వెడలు ప్రతి వీరునకు స్వాగత మొసంగుచుండెను.

ఉన్నత ప్రాకార పరివేష్టితమైన యాగృ హోద్యానమున దాసీజన పరివృత్తయైయున్న వీరమతిం గాంచి, వీక్షణ మాత్రముననే యనమానరూప లావణ్యాదులచే విస్మయ ముండెను. విక్రమసింహుని పాత్రసభిసయించు చుండుటం బట్టి, విషయముతో ఆమెకు నమస్కరించి నిలచెను.

“సాహసిక యువకుడా! నీవు నాకపరి చితుడవు” అనుచు ఆతనివైపు దృష్టి సారించి, తానిచ్చిన చేతిగుడ్డను గుర్తించి మందస్మితయయ్యెను. విజయుడు ఆమెకు కృతజ్ఞతా పురస్కరముగా వెలలేని మాణిక్య

ములను విలువగల యాభరణములను సమర్పించెను. వీరమతి పోల్చుకొనజాలక పోయెను. విజయుని విక్రమసింహునిగా భావించి త్నేమమరయ దొడగెను. విజయు డామె ప్రేమాలాపములచే పరవశుడై సహజప్రేమ స్వరూపిణియగు నామెయెడ దృఢానురాగ బద్ధుడయ్యెను. మరియు, మైమరచి తన దక్షిణహస్త కవచమును దీసివేసెను. వెంటనే వీరమతి “ఆర్యా! నేర్పరుడగు వైద్యుడెవ్వ డేనియు ఖండితాంగుభీయమును తెచ్చిపెట్ట జాలడు. ఇదెట్టి పరిహాసము! నన్ను వంచి చుటకు ఆవీరుడు నిన్నుంపెనా?” యనుచు లేచిపోవుచుండ విజయు డామె హస్తమును బట్టుకొని దీనముగా టలులనెను.

“నుండరీ! నాదొక్క విన్నపముగలదు. సహనము గలదేని సర్వము వినిపించెదను.” వీరమతి యాగ్రహమునకువెఱచి విజయుడు సత్యమును వెల్లడించెను. విక్రమసింహుని మాన ప్రాణరక్షణ నిమిత్తము తానాతనికి మారుగా అజయసింహునెదుర్కొన బోవుటను తెలిపెను.

“న్నేహితుని కొఱకీట్టి త్యాగముచేయ గలిగినట్టియు ఒక యువతి యాగ్రహము నీరీతిగా నుపశమింపజేయ గలిగినట్టియు నీ యాచార్యము నీ రసకత మెచ్చదగినవి” యనుచు వీరమతి యాగ్రహమెల్ల యదృశ్యముకాగా ఆతనిని గృహోధ్యంతరము నకు దోడ్కొనిపోయి పరామర్శించెను. తన తండ్రి తన యనుంగు సోదరుని మరణానంతరము ఎవ్వరికై నను గాన్పించుట లేదని గూడ వినిపించెను. ఆరాత్రి నారలు భుజింప

జాలకపోయిరి. తన స్నేహితుడు శయనించిన తల్పముపై ననే తానును పరుండెను. వీర మతియు వీణాగానముతో ఆతని నిదురింప జేయబూనెనుగాని యేలనో యామెకంఠము రుద్ధము గాజొచ్చెను. మనోదుఃఖము గానమూలకముగా ప్రకటిత మగుచుండ విజయుడు,

“కలకంఠీ! శ్రావ్యగానమును దుర్భర దుఃఖమును ఈరీతిగా మిశ్రమమైయుండుట మిగుల విస్మయముగాదా?” యనెను.

“వీరాగ్రణీ! అజయుడు ప్రాణములతో నుండు నందాక నాకు శాంతి యెక్కడిది? వాడు నాప్రియుని సంహరించి వివాహమునకు పూర్వమే నాకు వైధవ్యదుఃఖమును దెచ్చి పెట్టెను. నాసోదరు డీదారుణవార్త విని అజయుని జంపబోయి తానే జంపబడియె, ఇంకెందరో వీరు లాతనిచే మడసిరి.”

పాప మాయువతి దుఃఖమౌపుకొనజాలక దురపిల్లుచుండ విజయుడు లేచి అజయుని ఆయుష్కాలము క్షీణించినదనియు ఇంకొక్కదివసమే యాతడు జీవించియుండుననియు ఆమె నోదార్చెను. ఈ యూరడింపు వాక్యము లామె పలువురద్వార వినియుండెను గావున విశ్వసించజాలకపోయెను. విజయుడారేయెల్ల జాగరణము జేసెను. వీరమతికి గూడ ఆకాశరాత్రి శివరాత్రియై యెను. ఈ వీరుడు సయిత మా క్రూరుని కరవాలమున కెరయగునేమో యాతనికి జయమును గూర్చవలసినదని తనయిష్టదైవమునకు మ్రొక్కుచుండెను.

తెల్లవార తొచ్చెను. విజయుడు లేచి తన యీస్థిత మీదేరునను కెట్టింపు ఉత్సాహముతో ప్రయాణమునకు త్వర పడజొచ్చెను. వీరమతి అతిబలవంతముపై ఆతనికి ద్రాక్షరసము ద్రావనిచ్చి, వెనుకటి పట్టుగుడ్డ నాతని శిరోవేష్టమునకు బట్టి, యాతనితో నీరీతి నుడివెను.

“వీరవరా! అజయునికి రాక్షసబలము గలదు. మధ్యాహ్నము మొదలు సడిరేయి వఱకు ఆతని శక్తి యధికమగుచుండును. సడిరేయి మొదలు మధ్యాహ్న వర్యంతము వన్నగిల్లుచుండును. మరియు, ఆ శ్వారోహియైయున్నప్పు డాతని పరాక్రమ మతి శయించియుండును గనుక నీవు గురిజూచి యాతని గుట్టమును నేలబడవేయుము. నన్ను విస్మరింపకుము.”

వీరమతి సలహాను గైకొని విజయుడు కడువేగముతో వెడలిపోయెను. ఆ దినమెల్ల ఆమె కఠినోపవాసము బూనెను. దేవి పూజ గావించెను. సాయంసమయ మాయెను. అంధకారము నల్లిశలలముకొనెను. వీరుడు రాలేదు. ఆతనికొఱకు భోజనము సిద్ధముగావించి తాను భుజించక యాతని రాక నిరీక్షించుచు గూర్చుండెను. గడచిన రాత్రి యీ గృహమధ్యమున నిదురించిన యా యోదార్యపురుషుడు నేడు అజయుడు సిద్ధపఱచిన శత్యుపై నిద్రించుచున్నాడేమో! యని యనేక రీతుల తలపోయుచు తన ప్రియుని స్మరించుచు దుఃఖించుచుండ వాకిట నుత్సాహపూరితకేకలు విసవచ్చెను. రక్తసిక్తములైన వననములతో విజయసిం

హుడు రోపలి కేలేంచెను. వీరమతి యాతని కరగ్రహణము గావించి “సమాచారమేమిటి?” యని ఆతంత్రతో ప్రశ్నించెను. “అజయునివలన ఇక నెవరును భీతిల్ల నవసరములేదు” అనుచు, నొకవస్త్రముచే జట్టబడియున్న పెద్దదగు హస్తమును పైకిదీసి జూపించెను. వీరమతి చిత్తమునందలి ప్రణయరసమును జూరగొనుట కా హస్తప్రదర్శనము తాళముచెవి వంటిదయ్యెను. ఆతని స్వల్పగాయములకు తైలము రాచి యీ శుభవార్త తన లోనికి వినిపించుటకు పరుగిడెను. అజయుని హస్తమును గాంచి యాతని సంహారము సత్యమని యావృద్ధుడు నమ్మగలిగెను. తన కుమార్తె హస్తమును బట్టుకొని, యీ సుదీనమును గాంచగలుగుటచే తాను ధన్యుడనై నటుల నేమోమో యనుచు తన దీర్ఘశత్రు సంహారకుని వీక్షించుటకు త్వరపడి వచ్చి, “నాకుగల సమస్తము నీది; వరమును గోరుము” అనియెను.

“అట్లులైన నీ కుమార్తెను నా కొన గుము; అదియే నా వాంఛితము” అని విజయు డనెను. అతి సంతసమున అందులకు నమ్మించి, తలవాల్చి లజ్జాభరమున నేలవైపు దృష్టుల సారించుచున్న వీరమతి కరకమలమును విజయుని హస్తముననుంచి, సుముహూర్తము నిశ్చయించి వారలను దంపతుల గావించెను.

వివాహసంతరమున అట నిలువనొల్లక

అజయుని మరణవార్తను స్నేహితున కతి గించుటకు తైలుదేరెను. వనమధ్యమున నొక సురక్షితస్థానమున గుఱమును విడచి తాను రహస్యముగా తన మేడకేలేంచి విక్రమసింహునకు తన విజయమును దెల్పెను. గుణవతియగు భార్య తనకు లభించిన వృత్తాంతమును వినిపించగా విక్రమసింహుడు మనస్ఫూర్తిగా ఆనందించెను.

కార్యకలాప మింతటితో ముగియలేదు. మర్నాటి యుదయము విక్రమసింహుడు వనమున కేగెను. విజయుడు ఆరోగ్యస్నాన మాచరించి, స్నేహితుడు వెడలి వారము రోజులయివను ఇదివర కేల రాలేదో యని యనుమానించుచు ప్రసన్న కుమారి చిత్రికాన్యమును దూషించుచుండ దేవాలయమునుండి తిరిగివచ్చుచున్న ప్రతాపసింహులకు ఒక యశ్వరోహకుడు కాన్పించెను. సమీపించగా ఆతడే విక్రమసింహుడని తెలియగా విజయు డెదురేగి, యాతనిడించి, క్షేమమారయ, ఆతని జయసమాచారమును అందరికన్నను అధిక శ్రద్ధతో వినుచు ప్రజలెల్ల చుట్టును మూగిరి. ప్రభువు గౌరవించెను. ప్రజలు జయధ్వనములు గావించిరి. ప్రసన్నకుమారియు శీఘ్ర గమనమున నేలేంచి సంభాషింప నుద్యుక్తయయ్యెగాని విజయుని ఇష్టముననుసరించి విక్రమసింహు జామెతో “ఒకప్పుడు తిరస్కరింపబడిన స్నేహితులను తిరిగి బడయుట దుర్లభము” అనియె.

గర్వభంగమొందిన యా నిర్భాగ్యురాలు
అతని నామము నుచ్చరించుచు మూర్ఖి
తయయ్యె. ఆనమయముననే విక్రమసింహు
డొకానొక ధనికుని కొమరితను వివాహ
మాడ నేగుచున్నాడను వార్త వ్యాపింప
వారంభించెను. తన గర్వము పూర్తిగా
అంతరించ ప్రసన్నకుమారి తన ప్రియుని
తనయెడ ప్రసన్నుడగునట్లు ప్రార్థింప
బోయెను. తన లింకము నిక నిలుపుకొన
జాలక ఆమె పాణిగ్రహణమున కారము
సమ్మతించ విజయుడు అతివైభవముతో
ఆ వివాహవేడుకల జరిపించెను. విందు
ముగియగానే ప్రధానపాత్రధారులెల్లరు సంతో
సముసింహుని మేడ నలంకరించిరి. నేత్ర
పర్వముగా అట విజయుని వివాహవేడు
కలను రెండవపర్యాయము గావించి తృప్తి
డయి విక్రమసింహుడు స్వస్థానమున కేగెను.

కథను కడవఱకు వివరింప, అసంతృప్తి
లుగా ఆ దంపతులు వారి భావిజీవన
ముచు గమనముననుసరించుచు తెలియవలెను.
వివాహమైన కొలది కాలమునకు యోగ్యు
డగు విజయసింహుడు యుద్ధములో వీర
స్వర్గ మందెను. విక్రమసింహుని దుఃఖము
నకు మేరయేలేదు. తన ప్రాణమిత్రుని
యుత్తమాంగముకడ నిలుచుండి అతని

త్యాగశీలములనుగూర్చి తన బంధుమిత్ర
దుల కెఱిగించెను. అజయుని సంహరించి
నది విజయుడని తెలిసిన యనంతరము,
న్నేహితు లిరువురు తనయెడ గావించిన
ద్రోహమునకు దురాగ్రహపరవశయై ప్రసన్న
కుమారి భర్తయెడల విద్వేషియై సంసారము
యొక విరక్తయై సన్న్యాసాశ్రమ స్వీకరణ
మొనర్చెను. విజయసింహుని పత్ని పతి
గుణముల స్మరించుచు అతని నూనసిక
ముగా నారాధించుచు జీవితకేషమును
నూనవసాసేవయందు గడపి చిరకీర్తి నార్జిం
చెను.

ఉత్తమ మిత్రత్నమును ప్రియభార్యను
ఏకకాలమున బోగొట్టుకొనిన విక్రమసిం
హుడు కడువృద్ధుడగు పర్యంతము జీవించి
అవిరిళాశ్రుధారలచే తన హృద్గతవేదనను
అప్పుడప్పుడు వెలువరించుచు చివరకు
ఈ మాయా ప్రపంచమున నేదియు
స్థిరముగాదనియు సర్వము ద్వంద్వభావ
సమ్మిత్రతమనియు అనుభవపూర్వకముగా
తెలిసికొనగలిగి విహితముస్మికసౌఖ్యమును
జేకూర్చు సాధనముల నవలంబించ దీక్షాపరు
డయి జన్మసాఫల్య మొందెను.

(అంగముమండి యమవాదము)

రంగాపురము బ్రాహ్మణ అగ్రహారం. మిక్కిలము కాకుండా అచ్చాడీగా ఒక రేకాళి. అంత సంఘము మీద అభిప్రాయభేదములు లేకుండా యుండడము ఆస్వాభికమే; కాని అది యేమి ప్రభావమోగాని అయ్యతాపధానులు గారుగీసినగీటు తప్పదానికీ ఎవరికీ సాహసములేదు. అవధానులుగారిది నిరంకుశ ప్రభుత్వము. మొఱకువోని పూర్వాచారపరాయణత్వము. శృంగులములు సడలించదు. అసిధార్మికముగానున్నది గ్రామస్థులశీవితము. గ్రామములో ఎవడైనా పూర్వాచారపంథ తప్పద్రోక్కనా, అవధానులుగారి అంక్షజ్ఞుల సరియయినాడనుటకు ఆశ్చర్యమా? ఆయన పార్థిమివాడు అనువాద్యులన్నచో తలయూపవలెనేగాని ఇదియేమి యనుటకు సాహసమేది పాపము! ఈవిధముగానున్నది ఆయన పరిపాలన అకుంఠితముగా.

రామమూర్తిగారు ఆ గ్రామములో ఒక సామాన్య సంసారి. అతని కేకైక పుత్రిక. ఆ పిల్లపైననే కేంద్రీకరింపబడినది మాతాపితల సర్వస్వమును. అవహరింపబడిన తన భార్య నగలతో బ్యారిస్టరు పట్టము సంపాదించి తిరిగివచ్చినా దత్తని అల్లుడు ఇంట్లాండు నుండి అయిదు సంవత్సరములకు. అతని రాకవలన అగ్రహారములో కలిగిన అలజడి అప్రతిపాతము. అవధానులుగారి శ్రోధానలమునకు మేరయేలేదు. సముద్రయానము, విదేశనివాసము, పూర్వాచార బ్రాహ్మణసంఘమునందు విగతస్థానుగ కేసినది ఆ బ్యారిస్టరును. “నీ కుమార్తెను భర్తవద్దకు బంపి ఆమెతో నీకుంల యావత్సంబంధము త్రెంచుకొనెదవా? అమె రాకపోకల నెఱపుచు సంఘమును వదలుకొనెదవా?” అని కలుగు పంపినాడు అవధానులుగారు రామమూర్తికి. తన ఏకైకపుత్రిక ముందు సభ్యు సాంగత్యము లేకముగా తోచినది రామమూర్తికి. రంగాపురము వీడి కునగలనా యనుకొనినాడు. అల్లునిచేత గోమయము తినుపించెదనని

ప్రాయశ్చిత్తము చేయించెదనని యనినాడు. కాళ్లపై బడినాడు. రక్షించమనినాడు. అవధానులుగారిది అంతమాత్రమున వలించు గుండె కాదు.

ఇక రాజమండ్రి తేరినాడు, తరతరములనాటిదను గ్రామము ఇక తనదిగాదని విగత మోహపాపమై. జన్మపాప విస్తృతా జనితక్షేమ తనలో పట్టుదలగా పరిణామము చెందినది. అవధానులుగారి గృహము ఇంతకు అనేకరెట్టవచారమునకు తాపలమగునట్లు చేయుదునని శపథముతో వీడినా దాగ్రామమును, ఇక నెన్నడు ఆ గ్రామము వెళ్లు అవసరములేకుండ తేసుకుని. అంతటితో తృప్తిచెందక, అవధానులుగారు రామమూర్తిగారి మేనల్లుని వివాహము ఇక కొద్దిరోజులలో కానుండ, పెండ్లిమీనూరైనారిని ప్రేరేపించి ప్రయత్నము నెరవేర్చుకొనినాడు పెండ్లి కానుండజేసి. రామమూర్తిగారి పట్టుదల కిది దోహదమయినది.

౨

అనందమోహనుడు విద్యార్థి రాజమండ్రి ఆర్ట్స్ కాలేజీలో. వసతిగృహశీవితము తడోవృష్టిగ గ్రంథ పరిశీలన కాటంకమని తాను స్వయముగ నొకగది ఆద్రెసగొనినాడు హృదయనైర్మల్యముకొఱకు. పైమిదైపైనున్నది చదువు కొనుటయు గలదు. నూర్చున మరియొక దాదా విశ్వసాధంగారిది. ఆరెండు దాదాలు కవలలాయని యనిపించును. మధ్యయొక సందుమాత్రమున్నది లోయవలె. విశ్వసాధంగారి యింట్లో స్వర్ణరేఖ యను యువతియున్నది, అస్వర్ణనామవతి. అప్పటప్పట స్వర్ణ దాదాపై తడి వస్త్రము లెండవేయుటయు అందందు విహరించుటయు గలదు. అనందమోహనునిది మోహనాకారము. ఎప్పుడు మొలకెత్తెనేగాని ఒండొరుల స్నిగ్ధహృదయములలో నూతనవికారము లుద్భవిల్లినది. రామరామ కాలేజీకి హాజరుటమని దాదా

వైవశీ వారంభించినాడు చదువుటకు. స్వర్ణము గృహ కార్యనిర్వహణయనగల నైపుణ్యము ఇంకినది మారిన భావములలో. ప్రతివిషయమందును ప్రమత్తయగు చున్నది. విశ్వసాధంగారు స్వర్ణము కాలేజియవకుల కలషితదృష్ట్యలవారినుండి ఆచ్ఛాదిత మొనర్చుచునే యుండెను. తాను విభలప్రతుకున్నదనెరిగిన గ్రహించాడు ఆమె మైదురచి యదవతదవ వెలియుచు నికారలక్షణములచే. శంకరునికొఱకు పార్వతివలె ఆమె వర్ణించినది నిద్రాహారములను, నిశ్చేతుకాఁకులు రాల్యును కొన్ని సాయంకాలములందు పెద్దలున్నారని మరచి. స్వర్ణానందమోహముల హృదయస్పర్శి హిత్యము ఆర్థముచేసుకొనినాడు విశ్వసాధంగారు. ప్రణయతత్త్వము ఆతడెదగడో లేక మరచెనో కాని నిశ్శంకింపబూనినాడు తద్వాహినిని. ప్రకృతిని యరికట్టుట సాధ్యమగునా యనునది వానికి దురూహ్యము.

రామమూర్తిగారు రాజమండ్రికి వచ్చిన తరువాత విద్యసాధంగారితో గాఢ పరిచయము కలిగినది. విశ్వసాధంగారు జరిగినఅపచారమును ఏకాంతముగా వాపోయినాడు రామమూర్తిగారి దగ్గర. రామమూర్తిగారికి ఆనందమోహముడు అనధానులుగారి పుత్రుడని తెలియకపోదు. తన శపథము పెంచేటకు గొప్ప వెఱపు దొరకినదని పొంగిపొర్లించి యాతని హృదయోదధి. స్వర్ణ జన్మక్రమములు వానికి పూర్వపరిచితములే. విశ్వసాధంగారితో అనినాడు "నీవు బహుకాలమునుండి యుద్దేశించిన తీర్థ యాత్రలు నెఱపుకో. నీ స్వర్ణసాధ్యత నాది" యని. తనపై ఆశోపించుకున్నాడు ఆమె భవిష్యత్తంతాను. దీర్ఘముగా సమన్వయించుకొనినాడు. పూర్వాపరముల చూచిపోయినాడు. ఒక తెఱపు ఏర్పడినది. నిర్వక్రమైత్యముతో ఆరంభింప పూనినాడు తనవెఱపు ఆచరించుటకు.

సారాయణకర్మ రామమూర్తిగారికి పూర్వ పరిచితుడు. శ్రోత్రియ కుటుంబసంభారుడు. వాని

యంటి స్వర్ణ నివాసము. సారాయణకర్మ స్వర్ణతండ్రిగా లోకులనుకొనునట్లు తగు కట్టుబాట్లు చేయుటలో రామమూర్తి జాగరూకుడై యుండెను. ఆనందమోహముడు పెంటికొఱకుతిరుగు మగవత్సవలె తిరుగుచు శ్రమపడెను స్వర్ణపంజరము కనుగొనుటలో. కాలేజీకి మార్గము మారిపోయినది. సారాయణకర్మ ఇంటి ముందటినుండు, దగ్గర రాజవిధి యయినది. రామమూర్తిగారు స్వర్ణసిథిని సూర్పిపూడ పరికిలించుచునే యుండెను.

ఈ కర్మగారు అచ్యుతావధానులుగారు సమకాలియులు. వారిపురికిని రాయబారములు నడిపించినాడు రామమూర్తిగారు తెరచాటుననుండి. ఆనందమోహముడు కూడ తన విశ్వతాభిప్రాయమును వెలిబుచ్చినాడు తన పెండ్లినిగూర్చి. అసధానులుగారు అంగీకరించినారు. పెండ్లిఅయినది. స్వర్ణానందమోహములు ఆనందించుచుండిరి సఫలమనోరథులై.

3

అది ఘోలుణము. నాడు పూర్ణిమ, చూతవరాగ పరిమళిత మామందమలయోనిలము. మందమారుతమును లోలోనిచ్చుచున్నది ఆనందమోహముని గదిలోని వివృతగవాక్షము. రాకా చంద్రునికిరణములు మెల్లగ జొచ్చుచున్నవి ప్రభుని సూర్యచారలవలె. ఆస్వర్ణ యేలలో ప్రకృతికన్య చిలునవ్వలకు విముఖురాలు. మోహముడు స్వర్ణకీర్ణత సవరించుచు శ్రేణికి జాట్టుకొనుచు కంకణములు కదలించుచు పుష్పలలితో క్రీడించు మలయకుమారునివలె నున్నాడు. నిరాలంబన దృష్టులవరచుచు, అన్యచింతా నిమగ్నురాలగు స్వర్ణవృష్టి ముగ్ధ విభ్రంశయత్నుడైనాడు. గవాక్ష బాహ్యప్రదేశమంతయు ఆమె దృష్టిలో నున్నదేగాని ఏమిచూచుచున్నదో ఆమెకే యెఱుకలేదు. భౌతిక శరీరము భర్త యధీనమయివున్నది. ఆతడేమిచేయుచున్నది యామె కజాతము. ఇదియంతయు మోహమునికి రుక్మావ్యయము. కాగ్రదవస్థకు త్రిప్పిపూని

వాడు. “నీవునున్న వనిదిచి గుర్తింప నశక్యమగు నంతటిదూరము పోయినదే! లెమ్ము. ప్రకృతికాంత శశికిరణములచే హస్తములలాచి నన్ను రంజింప నాహ్వనించుచున్నది. ఆహా! ఎంతరమణీయమిరాత్రి” అనివాడు. స్వర్ణ పీక్షణపం క్తిని మోహనునిపై మగ లించినది. “ఈ ప్రణవీయతవలన గలుగు పూర్వపీచికల పటాపంచ లావరింపజాలు మంత్రమొకటి నాయెంద నున్నది” అనినది స్వర్ణ.

“అట్టి మంత్రము ఉచ్చరించు. వారమునకు 8, 4 దినములు పెలవులు లేగలట్టియు, రాత్రులు సాయం త్రము అయిదుగంటలవరకు పొడిగించుగల మంత్రము గలిగిన అట్టిదానికి స్వాగతము” అనుచు దిగ్గిరకు తీసుకొనివాడు స్వర్ణుడు. కాగిటనుండి విడిచినది స్వర్ణ.

మరణశయ్యపై మీకు చెల్లువృత్తి నిశ్చితమైన రహస్యము మీకు చేడే తెలుప తత్తరపడుచున్నది నా మనస్సు. మీకు విధింపబడిన శిక్ష చేసేరిమిలో భరింపగలనని నాకు దైర్యమున్నది” అని అనినది. మోహనున కీమాటలు ఆరళాన్యములు.

ఇంతలో పరిచిత చరణధ్వనులు వేగిరపాటులో గదిని సమీపించుట వినివాడు మోహనుడు. కవాట మవతల నిలబడి గర్జించివాడు అపధానులుగారు “తక్షణము నీధార్యతో పంబంధము వదులుకో. ఇంటనుండి గంటివేయుము” అని.

మోహనుడు భార్యముఖము చూచివాడు. ఇంచుక మాత్రమైన చలించలేదు. చక్కురాలు గాలేదు. ఆశ్చర్య ముద్రితమగు చూడ్కలేదు. యుఖము మాత్రము ఆరచేరుల సంస్కృతపరచినది. అక్షణములో తన యాత్మనివృత్తియగుటకు కోరినది మనస్సులో. అవశులు, ఆత్మోత్పన్న సర్వము ఇప్పుడు నిర్గుణములై పోయినవి.

తండ్రితో సంభాషించి వచ్చివాడు తిరిగి మోహ నుడు.

“అదినిజమేనా” అని ప్రశ్నించివాడు.

“తప్పకనిజము” అని పెద్దయ్యతో ప్రత్యుత్తరము

“నానుండి యేల దాచితివి. ఇదివరలో నేల పెరిగింపలేదు నాకు” అని తిరిగి అడిగినాడు.

“విఫలంబాలై. పలుమారు యత్నించితిని. నాది ఏవ్యాపింపకము” అని జవాబిచ్చినది.

“ఇప్పుడైన చెప్పుటకు ఆటంకముగలదా?” అని కోరినాడు.

తన పృథ్వయుపై ఆచ్ఛాదనము తొలగించినది. సర్వము తన కాంక్షనికి అపారంగపరచినది.

ఓనుటకు తడవుగ గది వీడివాడు మోహనుడు. తిరుగ నతనిరాక కలలోనివాస్తవముకొనినది పాపము స్వర్ణ. కాని యామెగుండె రాయి యయినది. పాతకు లనుభవించెడి మాత్రపు ఆకురత యామెకు గలదా యనునది సంశయము. ఇది ప్రతిదినము జరిగెడి సామాన్య కార్యమే యనునట్లుగా నున్నది ఆమె దృష్టియందు. అగ్నిపరీక్షకులోనైనది యామె కోమల పృథ్వయుము. మిథ్యావాది యయినది. ఆమె దృష్టిలో ప్రేమకల్పము ఆమెయెడ అన్యథా అన్యాయము మిన్నది.

౪

అనంతమోహను డెట్లో గడపినాడు రాత్రి. ఉదయమెన్నటికా యనుచు కొలుచుచున్నాడు. మరువాడు రామమూర్తిగారి ఇంటివద్ద తలుపు తట్టి నాడు. రామమూర్తిగారి పుకల్పశక్తులకు మోహ నుడు విముఖుడైనాడు. “మీరు వంశమును పాడు చేసితిరి. కులశ్రేష్టుల తేసితిరి. మాకుటుంబనాశకులరు మీరు. ఫలితము కట్టిపడిచెదరుగాక” యని గర్జించి వాడు మోహనుడు. రామమూర్తిగారు మోహనుని తట్టుచు “మీ ప్రేమామృతము చేత నేగదా నేటికి మావంశ పావిత్ర్యము నిలిచినది. ఆంక్షతప్పినది” అని పలికినాడు సహస్యముగా.

“నీకేమి హాని చేసితివని వాకొనరించితివి ఈగడవ రాని మహాపకారము” అనివాడు మోహనుడు.

“మీతండ్రికి నామూర్తి యేమిహాని చేసినది. దీహా? నీ కాచిదిత్రవిషయము తెలియదుకాబోలు” అనుచు గరిగినదంతయు విడువకుండ వాడుచున్నాడు.

“మా వివాహమునందు నీకేల యంతటి బాధ్యత” అని ప్రశ్నించివాడు.

“శేవలము ప్రతికారము కొఱలే. శపథము పెర వేర్చుకొనుటే నాయాదర్శము. ఎలుకను చంపుట కొఱకు ఇల్లు కాల్యుటవలె, లేకకారణమున మరణాంతము సంఘటనగుగతేయు మీతండ్రిని కూడదబాలి కను కోడలిగా పరిగ్రహించితేయుటయే నాయాశ

యము" అని నెనుకాడకుండ ప్రవృత్తిర మిచ్చి నాడు.

"ప్రచ్ఛాప్తాని సంజాతుడనని, నన్ను పెండ్లానుటకు స్వర్ణ అధ్యంతర పెట్టలేదా? ఆ మెకూడ నన్ను కులభ్రష్ఠుని చేయవలెననే కోరినవా?"

"అదువారి హృదయములు ఆ గాధములు. "కొను" అని హృదయము ధ్వనించిన 'కాదు' అని వాక్కు వెలువడును. వాక్కులుబట్టి హృదయమును పరిశోధించుట వృథా ప్రయత్నము. స్వర్ణ మాతా పితలు లేని ఆనాధ బాలికగా గ్రహించును. వారా యుగకన్యగారి యింట నామెయుండ, వృద్ధుడగు నాయుడ నామె బిడియమును జయింపజేసితిని. నీ ప్రణయమా మెకు నలుమానులు వరించితిని. ఆమెయు నీకంటె ఎక్కువ నీకొనుట పరితపించుచున్నదని గ్రహించితిని. ఒకనాడు పాపాపించి, "ప్రాప్తా ణునితో వివాహము నాకందరాని కోరికగదా" యని సంకయము వెలిబుచ్చినది. నిన్ను ప్రాప్తాని బాలికగా వ్యవహరింప జేయుచునంటిని. నీ కామోదమేమో ముందు విరాగిని చేనుకొన్నది. మోహోన్మత్తుడగు నాతడింకను తడవుచేసిన ప్రమాదస్థితికి వచ్చును. వివాహముకానిమ్ము. రహస్యము బయల్పడుటకు కారణమేది? యని వాదించితిని. ఈవెలుపు ఆమె హృదయాంగీకారము పడసినది లేనిది నాకు తెలియరానిదై యుండెను. ఒకప్పుడు శేత్రములు అశ్రుపూరితములు. వేరొక తడవు ఆశ్రుపూర్ణములు. వివాహరాజ్యపాలములు మొదలగునవి వీకే తెలియును. పెండ్లి రద్దుపరుపుచుని హెచ్చరించినది, మహారాష్ట్ర మిక్ రెండుదినములు మాత్రముండ తనను కేటొకచోటకు బంపి, తానువరజించినదని ప్రచురింపమనినది పాపము స్వర్ణ. ఆమెను జయించితిని మాటలపశోయమున. ఆరిని మరణమునకు హేతుభూతమును అట్టి వార్తయే ప్రచురించినచో ఆరిని మరణవార్త నీచెవిని బడి నీప్రాణములు తీయవచ్చును. ఈ వయస్సున, ఈమది మిని, ప్రాప్తానికాత్యస్త్రీహత్య నాకంకమున జాట్టుకొనమనెదవా? అని ఆమెమనస్సు మరల్చితిని. తుదకు వివాహము జరిగినది. చాలసంతోషించితిని, నావిధ్యక్షధర్మము నెఱపితినిగదా యని."

"ఈవార్తమాత్రండ్రికి తెలియజేయుట కార్యముగాక మరేమిటి" అనినాడు మోహనుడు.

"నీమిత్ర మనస్కుడనగును. నావిధ్యక్షధర్మము నెఱవేర్చుటకొనుట, మీసంకమును కులభ్రష్ఠముగా జేయుటలో గోషములేదు. శూద్రకన్య పరిగ్రహణముచే కళంకాపాదితమగు మీఇంటి బాంధవ్యముచే, మరొక కుటుంబమును సంఘదూరులుగ జేయుట నా అంతరాత్మ అంగీకరింపని పని. మీసోదరి వివాహము నిశ్చయమగుట విని పెండ్లికుమారుని తండ్రికి స్వర్ణవృత్తాంతమును తెలుపుచు, ఋజువు పరుప సిద్ధముగ మంజినని కలుసు చేసితిని."

హృదయవేగమును, మిక్కిలి కష్టమున నాత్మకొనుచు మోహనుడనినాడు "ఆ బాలికను నేను పరిత్యజింతుననుకో. ఆమెను భరించువారెవరు? నీవేమైన గ్రాసవాసము లొసగెదవా."

"విడువబడిన భార్యల భరించు భారము బూస వ్రాయబడెనా నానోపట? నాకేమిబాధ్యత?" అని నాడు రామమూర్తిగారు జంకక.

౫

నాడు కృష్ణపక్షపంచమి. ఇంకను చంద్రోదయము కాలేదు. చీకటి. విహంగారావములు శేపు. మలయానిలము మిగుల మందముగనుండెను జోగుచు నడచు వానివలె. అంతయు నిశ్శబ్దము. మోహనుని గది యందు దీపముకూడ లేదు. న్యాయాధికారి పాదముల నంటి అవరాధిని. ఆగదియందు ఉత్తర ప్రవృత్తిరములుకూడ వివరావు. తిరిగి గదికవాటముదరి పరిచిత చరణధ్వని.

"నీకు తగినంత గడువొసగబడినది. తక్షణము స్వర్ణను ఇ.టినుండి గెంటివేయుము" అని అవధానులు కోపముతో అరచిరి.

స్వర్ణ కడపటపారిగ నెంచి, ఆరిని పాదముల మూర్చుని కొగలించి, ననుష్కరించి వదలిన దాతని పాదయుగ్మము.

మోహనుడు తండ్రివద్దకుతోయి "నేను నాప్రేమ మూర్తిని బడువను" అని జవాబిచ్చెను.

"ఏమి! కులము వెలుపుకొనుటకు వెనుకొనదవా?"

"కులమును నేను గణింపను"

"అగునో నీకును తెలి"

"నాజీవి తేళ్ళరి సాహచర్యమునకు వెలిగానిచో ఈవెలివలన నాకేటిధయము?"

ముందంజ

జొన్నలగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తిగారు, ఎం. ఏ. వి. యల్.

ఇటీవల రాజమండ్రిలో జరిగిన కవుల సమావేశములో స్త్రీలుకూడ విశేషముగా పాల్గొన్నారు. — ఎంతేని ఉత్సాహముచూపినారు. ఈ అపూర్వ దృశ్యమున ఆనందలహరి వెల్లి విరిసినది.

ఆంధ్రదేశములో అప్పటప్పట కవితా సమితులు జరుగుచునే ఉన్నవి. ఈసమితులలో పెక్కుండు పురుషులే చేరుటకు అడలువారనిన, వనితలు వానిదాపలఁ జేరెడివారే కారనిన ఎవ్వరును ఆశ్చర్యాన్వితులు కానక్కఱలేదు. సాధారణులగు పురుషుల గుండియలనుండియు, స్త్రీల హృదయముల నుండియు బరువైన భీతిని, బాధకరమైన సంశయమును తొలగించి, నేటి సమావేశమున నెల్లఱను ఒకవోఁ జేర్చిన అద్భుతశక్తి స్వాతంత్ర్య శక్తి!

నేటియుగము స్వాతంత్ర్యయుగమని ఈవఱలో పలుమాఱు పలికి యుంటివి. స్వాతంత్ర్య సిద్ధి యింకను కలుగకున్నను, ఇంత దనుక ఇందును అందును అల్లాడు మానవులు స్వాతంత్ర్యమును దృష్టియొదిడికొని, దానిదెస అడుగులను సాగించుచున్నారు.

భయసంశయములు మూఢ్యమును, అలసదనమును, ఆత్మశక్తియెడల అవిశ్వాసమును పెంపొందించి, బ్రదికినవ్యక్తినిచచ్చినవానిలో

సమునిజేయును. భయసంశయములను పోగొట్టజాలునది స్వాతంత్ర్య కాంక్షయే—కావుననే స్వాతంత్ర్యము స్వర్గలోకమనిరి పెద్దలు. నేటి స్వాతంత్ర్యభావ స్పర్శవలన గుండె భారము గుభిల్లుమని నేలఁగూలెను. —కావుననే పల్కురు యువకులును యువతులును నేటి సమితియందు తలలెత్తి నిలిచిరి!

నేడు వీరు కొంత కనులఁజూచిన స్వాతంత్ర్యము భాషాస్వాతంత్ర్యము. ఈ స్వాతంత్ర్య సమరమున జయభేరినొగించిన మహావీరుడు మహాసాధ్యాయుడు శ్రీ గిడుగు వేంకటరామమూర్తిగారు. నిన్న గాక మొన్నటి వఱకు తెలుగువ్రాయుటకు అనుభవనీయులగు వారే జంతువారు. ఏమివ్రాసినను, “ఇది వ్యాకరణ స్థానిత్యములకుప్ప!—యిది తప్పులగుట్ట!!—ఇట్టిపనికి మాలిన వ్రాతలు అచ్చుపడరాదు; ప్రజలకన్నులందు పడరాదు” అని పండితులును, పండితుల వెనుక “భభభభ” అనువారును హుంకరించువారు. తెలుగువ్రాయుట తెలుగులకు కాక సంస్కృతులకే అనియు, ఎఱుంగని వ్రాతలువ్రాసి తలవంపులను, చివాట్లను తెచ్చుకొనుట ఏలయనియు పలువురు తలవాకిట తలదాచుకొని ఉండిరి. ఎట్లైన తెలుఁగని చెప్పఁబడుచున్న తెలుఁగును నేర్చికొనవలెనని ఎంచి, కొండలు భీరచిత్తులు పండితుల

మిస్. ఇందుమతి పండిత

వయసు 18. కొల్హాపుర కళాశాలయందు పత్తాభా
విషయమున మిగుల గోవిందాద్భుతవిది.

డా॥ చి॥ ఆర్. వెంకటారావు, శ్రీరంగం.

శ్రీమతి జయలక్ష్మి వరదాచారి

మైసూర్ మహారాజా కళాశాలయందు పత్తాభా
శక్తిగలవారిలో సగ్రగణ్య. ఇండో బ్రిటిష్ డిప్లొమా
సాధింపబడినది నీయమ పాల్గొని బహుకరింపబడినది.

డా॥ చి॥ ఆర్. వెంకటారావు, శ్రీరంగం.

వనితాలోకము

మిస్. హంతన భట్టాచార్య

డా॥ డి. ఆర్. భట్టాచార్యగారి ద్వితీయ పుత్రిక. వయస్సు 8 సంవత్సరము. ఆలహాబాదు యూనివర్సిటీ సంగీత పాఠశాలకు ఈ బాలిక ఆరు బహుమానముల నందినది. శ్రీకృష్ణమునందును శిల్పా నాయునిటనుందును ప్రథమ బహుమాన మియ్యమిది.

డా॥ డి॥ ఆర్. వెంకటేశ్వరరావు, శ్రీరంగం.

మిస్. మామూభట్టాచార్య

డా॥ డి. ఆర్. భట్టాచార్యగారి కుమార్తె. ఆలహాబాద్ యూనివర్సిటీ సంగీతపాఠశాలకును, గాత్రపాట యందును వ్యక్తమునందును అగ్రబహుమానము నొందెను.

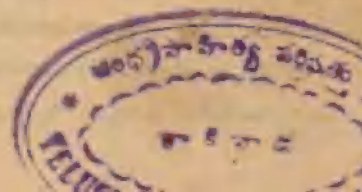
—డా॥ డి॥ ఆర్. వెంకటేశ్వరరావు, శ్రీరంగం.

కొరడాలనుండి తప్పుకొనుటకై, నిర్దుష్టమైన భాష వ్రాయనిశ్చయించి వ్యాకరణములు తెలుచువారు. తెలుచినను, వీరిని వీరు తమంతకు తాము బోధపఱచుకొనిరని నొక్కిచెప్పలేము.

తమమున్నర్థక, శత్రుర్థక, క్షాన్తర్థక, చేదర్థక, అనంతర్యాధక, వ్యతిరేకక్షాన్తర్థకములని తెలుపబడిన వ్యాకరణాంశములను తల్లిమాటలలో వాడుచున్నను, సాధారణ దురూహ్యశబ్దములందు గోచరించునవి యేమేమో కొలుకుపడని కొయ్యలని కొండలు చతికిల పడిరి. అప్రేక్షితము పరమగుటేమో, అచ్చునకు దీర్ఘము వైకల్పికమగుటేమో, అమహద్వాచకములననేమో, బహుళమగుటేమో ఎఱిగినవారు ఎందఱో లేరు. “ప్రాస్యమైన త్రికముమీదిచోటు శబ్దము యొక్క ఒకారమునకు ప్రాస్యముగాని అకారముగాని విభాషనగును” అను కొండ్రాక వ్యాకరణ వాక్యమున కర్థము తెలియక చక్కని తెలుగు వ్రాయుగలిగిన ఒకయువకుడు తెలుగు వ్యాకరణమును తెలువనని ఒట్టుబెట్టుకొన్నాడు. చెప్పఁదలంచిన దేమన, తెలుగు నేర్చుకొనఁదలంచిన తెలుగులు వ్యాకరణమువ్రాసి శతాబ్దములకు మున్ను చచ్చి స్వర్గముచేరినవారి సాయముగాని, సంఖ్యావందన వతుగా వ్యాకరణములను

పెనవైచి బండసూత్రములను బట్టిపట్టి గొంతుకపట్టని ముక్కలను గట్టిగ లోనికి దిగఁగొట్టి అర్థమెఱిగినను ఎఱుంగకపోయినను నాలుగు పెద్దముక్కలను విసరివేసి ‘చూడండి మాత్రాణ!’ అను వారి సాహాయ్యముగాని గొనియే కృతకృత్యులుకావలెనుచున్నారు. అవతారము తెల్లినను కొలుకుపడని ఈ వ్యాకరణములు తప్పుల తుట్టలనియు, — ఒకరి జాట్లు ఒకరు పట్టుకొనుటందున ఆత్మతేటి ఒకటివ్రాత లింకొకరు బండ్బూతులనియు, తప్పుదంకూతలనియు, హుమ్మను పండితులకు తెలుగే రాదనియు, గునపమువంటి మాటలను విసరి గిడుగు రామమూర్తిగారు తెలియని డొంకలోపడి తెన్ను తెలియక ‘ఏమిదైవమా?’ అని దేవులాడు ఆధ్రలేఖకులచే “అమ్మయ్యా!” అనిపించిరి. శ్రీరామమూర్తిగారిని సమ్మానించు నవనరమున యువకులును, యువతులను, గెలుపుసిడె మెత్తుటకు ముదంజ వేయుటకు కారణమిది.

భాషాస్వాతంత్ర్య మెంతవఱకు కొనసాగెనో, శ్రీరామమూర్తిగారి వాదన లెంత దూరము గమనార్హములో, వీనినిసాటించు పట్ల యువతులును, యువకులును భాషాంగణమున నెట్లగ్రసరులు కావలెనో ముందు సంచికలోఁ దెలుపుదును.

ఇంకెక్కడిజయము?

౧

మహేశ్వరచంద్రచక్రవర్తి గొప్ప సంస్థానాధీశుడు. సంవత్సరమునకు పదిలక్షలు రాబడి. పద్వినియోగము చేసినచో ఫలితము గొప్పదైయ్యుండెడిది.

తీర్థము శ్రావణంబురము. అందును మానవతీర్థము బుద్ధుడప్రాయము. నిన్న సతీవి నేడు నిర్జీవి. నేటి సతీవి రేపు ఏమో! రెప్పుపాటుకాలమున తీర్థము సమాప్తికాగలదు. ఇట్టి అసతికాలములోనే మానవ తీర్థ మెన్నియోమార్పులకు లోనగుచుండును. ఓడలు బండ్లును, బండ్లు ఓడలును అగును. నేటిలక్షాధికారి రేపుభిక్షాధికారి. నేటిభిక్షాధికారి రేపులక్షాధికారి. నేటి అనామకుడు రేపుప్రధాని. నేటిప్రధాని రేపు అనామకుడు. నిన్నటి రాజాధిరాజు నేడు రాజ్య శ్రష్టుడు. నేటిరాజ్యశ్రష్టుడు రేపురాజాధిరాజు. అందును వాగరికత వాయువేగమున ప్రవహించు ఈకాలమున మార్పులకు కొడువలేదు. వింతలకు విద్యారములేదు. చపలత్వమునకు అంకులేదు.

ఇట్టిది మానవతీర్థము. మహేశ్వరచంద్రుడును మానవుడే!

౨

మహేశ్వరచంద్రుడు ఇరుపదవయేట పట్టాభిషిక్తుడయ్యెను. దానికి నెండుదినములకిరేమే కళాకాలము విడిచిపెట్టెను. అకస్మాత్తుగ తండ్రి చనిపోవుటచే ఇది జరిగెను. విశ్వవిద్యాలయమును విడిచినది మొదలు మహేశ్వరుడు మరియొక క్రొత్తప్రపంచమును ప్రవేశించెను. అందు తాను నూతనపురుషుడు. ఇంత వరకు తాను నివసించిన విశ్వవిద్యాలయప్రపంచమునకును, తాను ప్రస్తుతము ప్రవేశించిన ప్రపంచమునకును పోలికయేలేదు. షేక్స్పీయరు, మిల్టన్, బర్క్, బేకనులు విశ్వవిద్యాలయములందు జీవించువలసినవారేగాని తక్కిన మానవలోకమునందు వారికి తావులేదు. అదర్భములందు బర్క్ ఉత్తరూత్తముడే యైనను

శ్రీమతి తాడి నాగమ్మగారు

అచరణమునందు విఫలదగుటకు కారణము మానవ ప్రపంచ మతనికి భిన్నమగుటయే. అఖిల మానవ ప్రపంచమునకు విచక్షణాజ్ఞానము నేర్చి మానవలోటి మధ్యించిన సోక్రటీసు చంపబడుటకును, పరులను తనవలెనే ప్రేమించి ప్రాణవిరోధులకు కూడ కీడు రాకూడదని ప్రార్థించిన క్రిస్తు నిలువజేయబడుటకును, బర్క్ నిరసింపబడుటకును కారణము మానవప్రపంచము ఉత్తమపురుషులకు భిన్నముగ నుండుటయే. అనుభవముమీద తేలవలసిన విషయమిది.

గొప్ప ఆదంబరముతో పట్టాభిషేకము జరిగెను. వైప్రాయి, గవర్నరు, కలెక్టరు మొదలగు రాజ్యాంగ తంత్రములను నడుపు రథులకు మహారథులకు ఆహ్వానము లంపబడెను. అతిథులకు చరిమితిలేదు. విందులకు లోటులేదు. ఉపవ్యాసములకు కొడువలేదు. పొగడ్తలకు మిక్కిలులేదు. అభినందనములకు అంకులేదు. కవులకు పారితోషికములు, వందిమాగధులకు వరదానములు, బ్రాహ్మణులకు భూరిదానములు, అతిథులకు సత్కరింపులు అన్నియుగలిసి లెక్కలు లేల్పు సరికి ఆదాయమును మించిన అత్యు ఆరులక్షలు తేలివది.

౩

మహేశ్వరుని యూరపునందలి వింతలు విన్నోదములు చూడ కోర్కెచనించెను. జనించుటే తడవుగా న్యజన సహరివారముగ యూరపుయోత్రైబయలుడెగెను. ప్రత్యేకముగ నుండరమైన సోకను కంట్టాత్తు తీసికొనెను. బొంబాయిలో గొప్ప విజ్ఞోలు జరిగెను. ప్రాకృపశ్చిమముల వాగర అనాగరికతలకు నిలయానిలయమైన బొంబాయిపట్టణమునకు మరుగై సోక ఆరేవియాసముద్రమునందు, ఊగుడు, ఈడును పోవుచుండెను. మహేశ్వరుని మనస్సు ఊహాసముద్రమునందు తేలి యాడుచుండెను.

తాను పోవున దెక్కడికి? అఖిల మానవప్రపంచ జానవిజ్ఞానమునకును, ఆర్థానర్థములకును, ఆకారవికా

రములకును, వాశనవివాశములకును అట్లవట్టే ప్రస్తుత ప్రపంచచక్రమును త్రిప్పయన్న యూరపుఖండమునకు. ఎందుకీ? వింతలు, విచిత్రములు, భోగములు, విలాసములు అనుభవించుటకు. తనకు లోపేమిటి? ఖర్చుపెట్టుటకు ధనముగలదు, చెళ్లుటకు శక్తిగలదు. చూచుటకు కండ్లుకలవు. అనుభవించుటకు అంగములుకలవు. భరీ! యూరపునందు కర్చుపెట్టి భారతదేశమునందు చేరు సంపాదించవలెను.

ఇది మహేశుని తీర్మానము. ఈతీర్మానమును స్మరించుచు అతడు యూరపులో కాలపెట్టెను. కాన్టాంటునోపీలు దర్శించెను. అప్పటికి కమల్ పాషాగారు అధికారమునకు రాలేదు. కోము పట్టణము చూచెను. అప్పటికి మస్సులోని ఇటలీకి డిక్టేటరు కాలేదు. పెట్రోగ్రాడ్ దర్శించెను. అప్పటికది లెనిన్ గ్రాడ్ గా మారలేదు. టెర్సిన్ నగరము గాంచెను. కైజరుయొక్క త్రిశంకు పుర్ణమును కనులారగాంచెను. ఫ్రాన్సుచేరెను. పారిస్ నందు విడిచెను. వింతలుచూచెను. విలాసవతుల చెట్టులపైను, బ్రాండి విస్కీల భాగ్యమచ్చెను. పరానుభోగముల ననుభవించుచు కొంతకాలము గడచెను. తదనంతరము ఇంగ్లాండుచేరెను.

అక్కడి దృశ్యముచేరు. అనుభవముచేరు. స్త్రీలు శక్రటరీగారికి ఒకదినమువిందు. ఆండర్ శక్రటరీగారికి మరియొకదినమువిందు. రిటైర్డ్ వైక్రాయి గారికివిందు. సెలవుపైనున్న వైక్రాయిగారికివిందు. చూడవచ్చిన గవర్నరుగార్నివిందు. పలుకరించబోయిన ప్రభుగారికివిందు. వైటుహోలునందు విందు. హోటేలునందు విందు. క్లబ్బులో విందు. ప్రతిఫలముగా ఉపహ్వాస పరంపరలయందు పొగడ్తులు. మహేశునిది పురాణవంశజుల సారాంశ మున్నగు ఒక రిటైర్డ్ వైక్రాయిగారు.

కేంద్రిడ్డి విశ్వవిద్యాలయమువారు మహేశుని ఆహ్వానించిరి. గొప్ప సభజరిగెను. దానికి మహేశు

కుడు అధ్యక్షుడు. అందు మహేశుని పొగడిరి. మహేశుడు భారతదేశమునకు యింద్రుడు. భూలోకమునకు చంద్రుడు. వరలోకమునకు బాంధవుడు. జ్ఞాని. విజ్ఞాని. ధర్మయునికు పెట్టినిల్లు. త్యాగమునకు పుట్టినిల్లు. ఇట్టి పొగడ్తులకు మహేశుడు ముగ్ధుడాయెను. పృథ్వీ యుద్వోగను. ఒడలుమరచెను. అనుభవలయాపాయలు తూర్పుదేశముల విజ్ఞానమును పెంపొందజేయుటకు ఆవిశ్వవిద్యాలయమునకు దానము చేసితివని అప్రయత్నముగ పలికెను. ఈ సంగతి వెనుచెంటనే ఇంగ్లాండునందు మారుమోగెను. ఈ సంగతిని వేసేళ్లకాసుంచుచు రూటరు పది ప్రత్యేక కమిటీవార్తలను భారతదేశమునకు పంపెను. చెంటనే మహేశుని మరికొన్ని విద్యాలయములు ఆహ్వానించి పది. వాని నంగీకరించిన ధనమునకు లోటు. అంగీకరింపకున్న గౌరవమునకు లోటు. గౌరవమునకే మహేశు డాన్షానమిచ్చెను. ధనమే తన్నిట్లు గౌరవించ జేయుచున్న సంగతి అతడు మరచెను. విధిలేక ఆహ్వానముల నంగీకరించెను. ఆడినిదే తదవుగా ధనపర్లము కురిపించెను. ఇట్లే అమితమైన ఖర్చు. కుక్కలను కొనుటకై వేలు ఖర్చుచేసెను. గుల్లములకై లక్షలు. తన ఎడ్వేటువాద ఆప్య సముద్రమునందు మునుగుచున్నదని మహేశునికి ఎన్నడును తట్టలేదు. ఇది మహేశుని యూరపుయాత్ర.

అట్టహాసముతో మహేశుడు యిండియాకు బయలుదేరెను. వీడ్కోలుపు విందులుగూడిచెను. తనలో పూర్వము విందు లారగించిన వారంతగ రాలేదు. గాని తమతమ ప్రతినిధులను మాత్రము పొగరానంపిరి. ఒడ ఆరేఖియాసముద్రమునందు ప్రవేశించెను. మహేశునిమనసు ఇండియాలో విహరించుచుండెను. తనపేరు భారతదేశమునందు దిగంతములవరకు మోగుచుండునని మహేశుడు భ్రమించెను. వాగిడికలో యూరపువాసులకు మాడుదినములు ముందుగానే తాను భారతదేశమునందు వారి చూపగలనని అతని నమ్మిక. అట్టి నమ్మికతోనే జొంబాయిరేవులో కాలపెట్టెను. ఆహ్వాన

మలు సవానములు సక్రమముగానే జరిగినవి. అతడు తనరాజధనము చేతను, మహేశుడు యూరపుయాత్రలో విలాసవతుల చెట్టబట్టుట, బ్రాంధి విప్పిల కలవడుట, దుర్యోధను చేయుట అందుచే ఎట్టేటు ఆప్పు సముద్రమునందు మునగనుండుట అతని ఆధాంగి గుర్తించెను. కడుదించించెను. వలదని వారించెను. వివరపోవుటచే దుఃఖించెను. క్రమముగా కృశించెను. దీనికితోడు భర్త విలాసవతుల చెట్టబట్టుట ఆమె సహించలేకపోయెను. క్రమముగా ఓణించి విగతజీవియాయెను. మహేశుని ఆధాంగ లక్ష్మి అంతర్హితమయెను. నవనాగితుడు గాన అంతగా మహేశుడు విచారించలేదు. వెంటనే ద్వితీయ కళక్రమమునకు దలపడెను. ప్రథమ పెండ్లిని మించిన వైభవముతో రెండవ పెండ్లి ముగిసెను. అభినందనములు ఆకన్నులు వర్షించినవి. ప్రత్యేకతంకు లనేకము లరుదించినవి. ప్రత్యేక వైప్రాయ, స్టేటు శక్రటరీ మొదలగు వారితంకులకు అడుగులేదు. పెండ్లి బహుమతి (Marriage gift) మహేశుడు ఒక కళాకాలకు ఏబదివేల రూపాయలిచ్చెను. వివాహ మహోత్సవ మునందు నాట్యమాడిన “బొంబేమెయిల్” అని ప్రసిద్ధిగాంచిన వేశ్యకు, మహేశుడు బహుమానముగా బొంబేమెయిల్ ప్రసిద్ధిచెందిన ఒక సౌధమును కొనియచ్చెను.

౫

వివాహము ముగిసెను. మహేశుని విధవమతూడా ముగిసెను. పెండ్లిఅయిన సంవత్సరము మాత్రమే మహేశుడు రాజ్యభోగముల ననుభవించగలిగెను. రాజ్యపరినిధి పద్దమండి లేఖనచ్చెను. అందిట్లున్నది. “మీరు దుష్పరిపాలన మొనర్చుటవల్ల ఎట్టేటు ఆప్పుల పాలైనది. మీరాబడి సంవత్సరమునకు పదిలక్షలు. ఆప్పు రెండుకోట్ల యెనుబది లక్షలు.”

ఎందులకు మిమ్మును రాజ్యభ్రష్టుని చేయగూడదో 24 గంటలలో తెలియజేయవలెను. ఇట్లు—

మహేశుడు నాశ్వేషుడాయెను. శిశ్రువునకు దాన.

ఉచ్చాస్య నిశ్వాసము అట్లే నిలిచిపోయెను. దేహము పగలెను. ముచ్చెరుటలు గ్రమ్మెను. రెలదిరిగెను. ఆవయవముల చటుక్కుము తప్పెను. ఆవయవముగా కెప్పుడుని యరచి మూర్ఛపోయెను. గాని త్వరలోనే తెలివినొందెను. తనకు రాబోవు పిఠిని యూహించెను. గతించిన అనుభవము జ్ఞప్తికెచ్చుకొనెను. తన యూరపుయాత్ర, రెల్లెస్, పేరిస్ నగరముల విలాసములు, లండనువీంగులు శేంబ్రిడ్జి మొదలగు విశ్వవిద్యాలయముల అభినందనలు ఒకటివెంబడి మరి యొకటి జ్ఞప్తిరాదోడగను.

ఆనాటి యనుభవములు నేడు తనకు మెరపుమెరపి నట్లయినవి. అంతగా తమిషాగడిన స్టేటు శక్రటరీ గారును, ఇంతగా అభినందించిన వైప్రాయగారును, తన్నిట్లు ఆకస్మాత్తుగా అధోగతిపాలు నేకురాయని తలపోసెను. ప్రియయరుకు విన్నవించుకొనుట మంచికే మోయని భ్రమపడెను. ఇంతలో ఇరుపది నాలుగు గంటలు సమాపించుచుండెను. అంత స్వల్పగడువు చాలదని మాత్రము మహేశుడు విన్నవించుకొనెను. మరుసటిదిన మే మహేశుడు పదభ్రష్టుడాయెను.

౬

కాలచక్ర మెవరికొరకును వేచియుండదు. అది ఒకరి సాధ్యమునందులేదు. కాలచక్రమునం దెన్నియో రాజ్యములు, మహారాజ్యములు, సామ్రాజ్యములు సమసిపోయినవి. అందెన్నియో మతములు జాతులు జీర్ణించి పోయినవి. అందెన్నియో దేశములు, వాగరికతలు జీర్ణించిపోయినవి. కాలచక్రమును చట్టి వెనుకకు త్రిప్పగల్గినయెడల ఆపన్నియు చూడగల్గుదుము. మహేశ్వర చంద్ర చక్రవర్తి పదభ్రష్టుడయి కాలచక్రమునం దిప్పటికీ పదునైదువత్సరములాయెను. ఈ స్వల్పకాలములోనే మానవమండలియందు చిత్ర విచిత్ర సంఘటన లనేకములు తటస్థించెను. మానవ ప్రకృతియే మారిపోయినది. శిథిలమగుచున్న టర్కీ కమల్ పాషాగారు ప్రాణముపోసి విఖ్యాతపురుషుడాయెను. ప్రపంచమునందు మహాసామ్రాజ్య స్థాపన

లకు మార్గదర్శియై తుదకు నామరూపములు లేకుండ నాశనమగుచున్న కోమలు సామ్రాజ్య చక్రము మన్నులోని హస్తగతమాయెను. నిరంకుశత్వమునకు నిల యుమైన పెట్రోగ్రాడు ప్రజాపరిపాలనకు నిలయుమైన లెనిన్ గ్రాడ్ గా మారును. లెనిన్ నందు త్రిశతకు స్వర్ణము ననుభవించుచుండెడి కైజరు పీఠ భ్రష్టుడయి పారిపోయి స్వలసాయము చేపికించుచుండెను. మూడ్రీడ్ చుట్టణముయొక్క గతి మారి అల్బానో రాజు ఆధోగతిపాలమైనది. ఇంగ్లాండునందు కన్న శ్వేతిపుల ప్రభ తగ్గి లేబరైటుల ప్రభ హెచ్చెను. ఇట్లు ఈ స్వల్పగోళమునం దన్నియో మార్పులు సంభవితలైను. కలిమిలేములు కావడికుండలు. చెన్నైలల ప్రభ చీకటుల అంధకారము మానవునకు సహజము. అట్లయ్యెను వాని సంఘటనచే మానవుడు చలించు చుండును. ఇది సహజము.

2

నాడు ఆపట్టణమునం దేమూలజూచినవడు ఉత్సాహము కాన్పించుచున్నది. జనులందరు ఆచార గోపాలముగ ఒక్కడెవకు బోవుచున్నారు. ముఖ్యముగా యువకులు, యువకులు, సంపులు సంపులుగా బోవుచుండిరి. నడువలేనివారు ఒంటెదబండ్లు, జట్కాలు, మోటారుల నెక్కుచుండిరి. పురాణయుగమునందు చేయబడినదాయను సంశయము బోయ నొకనమ్మపు బండిని బోలుకొని, ఎవరైనను కూలికి పిలిచెదరా యని ఉదయమునుండి యొకడు వేచియుండెను. పిలుపుమాత్రము రాలేదు. గతదినము దినవరిండి. ఉదయములేని ముఖమైనను కడుగులేదు. ఎవరైనను పిలువకుండురా యనెడి ఆశమాత్రము పోలేదు. ఇంతలో 'ఏబండి—ఏబండి,' అనెడి మాటలు విన నచ్చెను. ఆశతో ఆతడు బండితోలుకొని పరుగెత్తెను. పిలిచినవ్యక్తి ఒకస్త్రీ. నవనాగరికత మోమున తాండవమాడుచుండెను. ఒక కోమలాంగి తన యొక్క దగ్గర పురాతనపు జట్కా తగదనియించి ముఖము చిట్టించి మరియొక జట్కాబండికై నడక

సాగెను. ఒకమైనను కాన్పించుచున్నది, తుదకు, గత్యంతరములేక ఆపురాతనపు బండిలో ఎక్కి కాలేజి వద్దకు బండితోలుమనెను. బండి వేగముగ కాలేజి వైపునకు పోవుచుండెను. బండివా డాస్త్రీని ఆపాద మస్తకముగ చరిక్షించ సాగెను. తానెప్పుడో ఆస్త్రీని కొనినట్లుండెను. తనకామె చిరపరిచితురాలై నట్లు తలంచెను. జుప్టి తెచ్చుకొన యత్నించెను. కాని ప్యర్థము. స్ఫురణకు రాలేదు. సమానపోలికలు గల మనుష్యులుండరా? కంఠస్వరముకూడ పరిచితమైనది. "ఎవరిమే?" యనెడి ప్రశ్న బండివానిని ఒత్తిడిచేయ మొదలిడెను.

అంత బండివాడు "అమ్మా తమదేయారా?"

స్త్రీ—“ఎందుకు?”

బండి—“తమరిని పూర్వ మెచ్చటనో చూచినట్లున్నది.”

స్త్రీ—“మాది బొంబాయిగరము.”

బండివా.... “ఇప్పుడు కాలేజీకి ఎందుకు వెళ్లుచున్నాడు?”

స్త్రీ—అక్కడ నేడు గొప్పఉత్సవము జరుగును. విద్యార్థులకు పోటీ ఆటలుపెట్టి గెలిచినవారికి బహుమానముగ గవర్నరుగా రేలేంచివారు. నేడు అక్కడ పైనిక ప్రదర్శనముకూడ జరుగును. గొప్పవారందరు నేడు అక్కడనే యుండెదరు.

బండి—ఇందుకై ఎంత దబ్బు ఖర్చునో.

స్త్రీ—“ఆ దబ్బంతయు—పాపము—ఒక ఎన్టీటుదారునిది. అతనిపేరు మహేశ్వరచంద్ర చక్రవర్తి. తన ద్వీతీయ వివాహకాలమునందు 50 వేలు భర్త్యముగ (Marriage gift) నిచ్చెను. దానివీధి నచ్చు రాబడితో ఏటేటా ఇట్టి ఉత్సవములు చేయుచుందురు. ఆ పెండ్లికి నేనే గజ్జెకట్టితిని, పాపము! దురదృష్టవంతుడు. వెంటనే చుట్టప్రభుడైనాడు. తరువాత ఏమాయెనో అతనిజాడ లేవరికిని తెలియవు.”

బండితోలువానిని యీమాటలు కలతపెట్ట సాగెను. మరచిన తన గత జీవితమంతయు తలపు నకు రాదొడగెను. ఆవాదినండియే ఆఖరి భార తీయలచే నేవోళ్ల క్లాఫింపుడునున్న ఇహ్సాను వంశ మునకు చెందిన తాను చదివెడి రాబడిగల ఎన్నేటు చాచుడైయుండి, ఒకప్పుడు ప్రాక్ పక్కిమములందు మెరుపువలె మెరిసిన తాను—నేను—కుప్పాధి కుడై హీనపరాలంకృతుడై ఒకానొకప్పుడు తన యుంపుడుకలెయై తన యడుగులకు మడుగులాత్తిన కేశ్యను బండికట్టి తోలుకొని జీవించులసివచ్చెను గదా! ఒకప్పుడు తళుకు పెరుకుల మోటారులయందు విహరించినవాడు తాను నేడు తోగముదానికి బండి తోలుచున్నాడు. ఒకప్పుడు ప్లేట్ శక్రటరీ వైప్రా యిల పాగడలనందిన తాను—నేడు కూలిడబ్బు లకై ఒక కేశ్యను పాగడుచున్నాడు. ఒకప్పుడు కేండ్రిడ్జి విద్యాలయమందు ఆఖండగౌరవము నందిన తాను నేడొక చిన్ని కళాశాల యంత్యవసందర్శమున బండి తోలుకొని బ్రతుకవలసివచ్చెను. ఇట్టి తలపు లతో బండిని తోలుచున్న మహేశ్వరచంద్ర చక్ర వర్తి మనసు కలవరపడసాగెను. తన నీచపువళ తనకు ప్రత్యక్షమాయెను. తన్నామె ఆనవాలుపట్టిన దేమోయని దడరిల్లెను. తన నికృష్టపుడక పరు లెరుంగకూడదని మానవుని తలంపు. గతించిన జీవిత

యాత్రారంగములు కండ్లయెదుట తరంగములవలె లేచెను. గత దినమున తిలిన తిండి. తా నొకప్పుడు చేసిన స్మృతును చూడబోవుచున్న వ్యక్తికి బండి గట్టి తోలినగాని నేడు తనకు పొట్టనిండదు. ఇట్టిది యా మానవజీవితము! మహేశుడు పెద్ద నిట్టూర్పు విడిచెను. ఒకటి గెండు అశ్రుకణములు రాలెను. ఇంతలో బండి కాలేజి చేకను.

ఒకనైపు పిల్లలు పరుగులెత్తుచున్నారు. కొందరు కాలిబంతి యాడుచున్నారు. మరికొందరు పెర్నిస్ ఆడుచున్నారు. కొందరు దుముకుచున్నారు. కొందరు ఎగురుచున్నారు. ఇట్టి విత వింత చేష్టలతో కాలేజి ఆవరణమంతయు నిండియున్నది. సాయం త్రము నాలుగుగంటలు. గవర్నరుగారు వచ్చిరి. వైనికప్రదిర్శనము జరిగెను. ఇంతలో అటలన్నియు పూర్తిఅయెను. గవర్నరు సతి గలిచినవారికి బహు మకు లిచ్చుచుండెను. ఆఖరిబహుమతి నవరత్న ఖచితమైన బంగారుమెడలు. దానిపేరు “మహేశ్వరచంద్ర చక్రవర్తి (Marriage gift). ఆ మెడలు గవర్నరుసతి వైశిషీయటతోనె మహేశ్వరచంద్ర చక్రవర్తికి జయ అను జయజయ ధ్వనులు భూ నభోంతరాళము లదరునట్లు మిన్ను ముట్టెను.

కేశ్యయిచ్చెడి దబ్బులకై అచ్చటనే వేదియున్న మహేశుడు “ఇంకెక్కడిది బయ్యు” అనెను.

భారతమాత

ధవళకాంతాలచేత దనదుచుండు హిమాద్రి

రజతకీరీటమై ప్రభలనింప

వశ్చిమోత్తరమున భరగునారావళి

చెవులకాధరణమై వెలుపుమీర

పరమపావనమైన బ్రహ్మపుత్రయుగంగ

కంతహారములనుకరణి వెలుగ

తనుమధ్యమందున దనరారుచుండు మ

శ్రీమతి కల్లసారెం రాబ్యలక్ష్మమ్మగారు

హానది యొడ్డాణమగుచుచుండ

జీవనదులయిన కావేరికృష్ణలు

గజ్జలందిదులయి కాళ్యమెరయ

ఉపనదుల నైదుగలిగి దానొప్పసింధు

గురులముడిచెడి ముత్యాలసరమనంగ

నొప్పుభారతమాత! నిన్నెప్పుడేను

హృదయమందున గొలుతుమమ్మేలుమనుచు.

వి యో గి ని

నా యూహాప్రపంచమున ప్రజ్వరిల్లిన దొక్కవవిత్త్రజ్యోతి. తోడనే జీవితమంతయు సాంద్రారుణరాగచ్ఛాయల వన్నెగాంచినది. ప్రాపంచికసుఖము లొక న్యూనతగాంచి, వివిధ విచిత్రవర్ణముల నలరారినవి. నవనవప్రేమాంకురములు పొడసూపినవి.

పూర్వ విషాదచ్ఛాయ లెందేగినవో! అపుడు జగత్తోక శూన్య స్వరూపముగా తోచెడిది. హృదయము జవలేశమై మ్రోడువానినది. జీవిత మొక తరళనలిల బుద్బుదమే !

నేటి యీ శోభకు కారణ మీ ఆకర్ణాయిత సేత్రముల దివ్యాకర్షణమా! ఈ జలివిలి పెదవుల చిటునవ్వు వెన్నెలలా! ఈ లలితస్వరూపపు సమ్మోహనాస్త్రమా! ఈ కుమారి జగత్కళ్యాణి, సవమన్మథమూర్తి, నాపూర్వ ప్రేమాంకుర సుప్రసవము. నా జీవకొమ్మ. నా నోములపంట. నేను ధవ్యను. ఈ విశాలప్రపంచమంతయు మే మిరువురమే. నేనూ, నా ముద్దులభాగ్యరాసియే...

*

*

*

*

ఆహా! ఈ దివ్యానంద మొక్కక్షణభంగురమైనదే! ఈసుప్రణయ విశాల సాధరాజ మొక్కపెట్టిన నేలగులినదే!

మాలదైవమా! ఏలనిర్మించితి నీమృగత్పప్త? విషాదవార్షిధినుండి తేల దీసి మరల అధఃపతనమున నుంచితివే!! ఏమిది! నీకు కరుణలేదా? ఏమనుచుంటివి? ఇదియంతయూ ఒక కలయా! ఐహిక సుఖములు క్షణజీవితములా! చాలు. ఈవంత వైరాగ్యముతో నాకు పదిలేదు. నే నీప్రాపంచిక సుఖముల విడలేను. నా కుమార్తె నిటతెమ్ము. లేనిచో నీవేనుగుచువో, నీవే ఆలోచించుకొనుము. నేను శపించెదను.....ఏమిది! నే నున్మాదావస్థకులోనై తినే, అబ్బా! అయ్యో! నాబిడ్డవదీ! వదీ!.....

ఛీ! ఇది ఏమీ అంధకారము. (జలములజూచి) అది నీరా? మంచుచున్న కొరవిదయ్యమా? బిడ్డా! జడియకుము! ఇదుగో వచ్చుచున్నాను. ఆగుము. ఆ.....ఆ.....ఆ (నీటమునుగును.)

మనం వచ్చినట్లండ్రోనూ తెలివిమంతురాలు ఎవరే ?

కవికొండల వేంకటరావుగారు.

రామవర్మ క్కూతుళ్లు ముగ్గురు. వరసగా పెద్ద మ్మాయి, చిన్నమ్మాయి, చిట్టమ్మాయి అని పిలవడమే కాని శేర్లపెట్టి పిలవక పోవడంచేత చాలాకాలం వాళ్ళు వాళ్ళ కేర్లపెట్టి తెలియవు. పెద్దదిని వారివారి మగలతో కాపరాలుచేస్తూ వచ్చిందాకా ఎవరితోనేలే, “పేర్లపెట్టి పిలవాలి అడపిల్లల్ని, పెద్దమ్మాయి, చిన్నమ్మాయి, చిట్టమ్మాయి అని పిలవకూడదు. పిలిచినా వాళ్ళు పలకరు” అని

అట్లా సంభవించిందంటే, పెద్దమ్మాయిని రామ వర్మవాళ్ళూ పెద్దమ్మాయి యని పిలుస్తూంటే పెద్దమ్మాయి మగడో నాడు, “పెద్దమ్మాయి యేమిటి పెద్దమ్మ దిద్దమ్మ” అని కనిపేడు. అదిచూచి చిట్టమ్మాయి మగడు “చిట్టు పొట్టు తవుడు దూగరకంటే నయంకదా?” అన్నాడు. చిన్నమ్మాయి మగడు చిరువత్సవత్సవతూ తన భార్య మొగంకేసి చూచి నాడు. భార్య “అనండి మీకుతోచినమాట మీరవండి చిన్ని చిన్ని త్రొక్కుకువిల్లా” అని అంది. “నిన్న వందే నీకంత ఉడుకుల మోతనం ఎందుకో?” అంది రామవర్మ భార్య.

అప్పట్నుంచి మదాలస, త్రిజట, ప్రమద, అని వాళ్ళ వాళ్ళ ఆసలు శేర్లమ పిండ్లూ వచ్చేయ ఇంటిల్లి పోటి.

మతో మాతోనాడు అల్లుళ్లంతా అత్తారింటికి వచ్చిఉన్న రోజుల్లో ఓ మధ్యాహ్నం త్రిజట పెనిమిటి త్రిజటతో “నీపేరు రాక్షసిపేరు” అన్నాడు. “పోనీలేండి మీరు పిచ్చిదిలేమగా పేరు పెట్టి. ఓయి, ఆయి, ఓంబాయి అశేగా! రాక్షసిపే రవిలేం దేవత పేరవిలేం” అంది త్రిజట. “కాని త్రిజటకల అంటే మహాయెక్కువైంది” అన్నాడు

మగడు. “నెమలికలమా?” అని పడుచు. “కలం కాదు కల” అన్నాడు త్రియడు. “కలనిక్కా పుండా కంక్కుడా అధిక్యత వుండా లోకంలో. నాకు రోజురోజూ వస్తూనే వుంటుంది కల. ఈనది తెన్నికలలు కన్నావో లెక్కాచిత్రం లేదు” అంది పిల్ల. అంటూ నిద్రపోయింది. మగ దామెనిదర నిజంనిదరా యెత్తుతినిదరా అని యోజించగం మొదలెట్టేడు.

“కలలుఅంటే మనమ్యులు కల్లులుగా లోనేస్తారు. కాని యిప్పుడు నాయావల్లభ అనుభవించే కల నిజమైందని నాకుతట్టుకూవుంది, నిజంగా జరుగుతూ వున్నట్టుగానే నాకు గోచరమవుతుంది.” అని అనుకుంటూ త్రిజట మగడు త్రిజట నిద్రపోకూవున్న పుటి ముఖాద్దంమీది మమలెమ్మట గ మనిస్తూ కుడిచేడు.

ఇదంతా వాళ్ళపడగ్గదిలో. ఈవల ఆకేళకు మదాలస, తవతేండ్రయ్యే రామవర్మకడ కూర్చుండి తుస్తకం చదువుతూ అర్థం చెబుతూంది. ప్రమద ఆసక్కినే పెద్ద చటంమీదమోపి ఓచిత్రయవు లిఖిస్తూంది. రామవర్మ అడిగేడు “ఏదీ త్రిజట ఏంచేస్తోంది” అని. ఏమోఏమో అనుకోన్నాడు అంతా. ఆ అనుకో వడంలోనే ముసిముసి నవ్వులు నవ్వుకుంటూ మగని దగ్గఱుందని నూచించివారు.

త్రిజటమగ దావలకువచ్చి “ఏమిటి. లేవమం టారాయేం? నిద్రకోతూంది” అన్నాడు. రామవర్మ నవ్వుతూ “అడిగావోయి! అంతే” అన్నాడు. ప్రమద “బాలయగారూ అస్తమానం మొద్దు నిద్దలేనండి దానికి. బొమ్మలురాయదు. తుస్తకం చదవదు. మాటాడితే నిద్ర” అంది. మదాలస ప్రమద

నంది “నీకు పుస్తకం చదవడం చేరవవునా?” అంది. ప్రమద “నీకు బొమ్మలురాయడం చేరవవునా?” అంది. రామచర్య నవ్వుతూ “త్రిజట కేల్లాయేవా మీకున్నంత చుట్టుకూ తెలివి కేటబూ లేవురా” అన్నాడు. ఆమాట మామగా రన్నస్వడు త్రిజట మగడు పరధ్యాపంగా కొంచెం దూరా న్నుండి పోయేడు. లేవంటే జవాబు చెప్పేవాడే.

కాస్సేపటికి త్రిజట పట్లవిటుచుకుంటూ కట్ల నులుపుకుంటూ లేచి, తనదగ్గల మగనికోసం చూచి, లేకపోవడంతోలే నడవలోకి వచ్చింది. రామచర్య భార్య ఆపుటి కాపనీ యీవనీ చక్కలెట్టుకొని వంటింట్లోంచి నడవలోకి వస్తూ “ఎవరికి చుట్టుకు లేదు. తెలివి కేటబు లేవంటున్నారు” అంది గట్టిగా. ఆపుటికి అల్లుళ్లు ముగ్గురు అక్కడేవున్నారు. చిగ్గ అగా “అప్పుడే చిన్నావు? నీకే” నన్నాడు రామ చర్య. ప్రమద అంది “కాదే నీక్కాదే చిన్నక్క” కంది. “అదిగో చిన్నక్కంటేచూడు. త్రిజటక్కను.” అన్నాడు త్రిజట మగడు మూడల్ని. లేవసేరు మగ డువ్వరించేడని సుంక నవ్వుకుంది త్రిజట. పెళ్లంపేరు పైకన్నాడని తక్కినవార్లంతా ముఠంత గండర గోళంగా నవ్వుకున్నారు.

త్రిజట అప్పుడందర్నీ ఊయకోమని, అంది “వాకో కలాచ్చింది వింటారా?” అని. “ఓన్కలేవా?” అని మొదట మదాలస అంది దాని తుదకంతా వీది చెప్పు వింటాం అయివాగానీ” అన్నారు.

“నాకు తెక్కలొచ్చాయి, నే నాకాశంలో వున్నానట” అంది త్రిజట. అంటే ప్రమద “ఆకా శంలోవుంటే మేఘాలుచుట్టేసుకోలే” అంది. త్రిజట “చుట్టేసుకోలేం? చుట్టేసుకొని చుట్టేసుకొని చుట్టే సుకోవడంలో పూటకే ఊమాటిపోవడం మొదలెట్టాయి ఓమాటు సింహంలాగు ఓమాటు లేడిలాగు ఓమాటు మనిషిలాగు ఓమాటు మానులాగు.” అంది. “అయితే మాట్లాడేవు మేఘంలో?” అంది మదాలస. త్రిజట “మాట్లాడకేం? మహావక్కా మాట్లాడాను. వీరూరదతావు అని అడిగింది మేఘం వన్ను. అడిగితే

దానిచెవిలో చెప్పాలనుకుని చుందుకు పంగేరలికి చెవిలాగున్నదల్లాకన్నై పోయింది. కంటికి చూసి దామ నేవెళ్లేవూరని యనుకొనెరలికి కన్నులాగున్న దల్లా నోరై పోయింది. నోరల్లా ముక్తైపోయింది. కొంతసేపటికంతా తలలా జాత్తులాగై పోయింది. మఱి కొంతసేపటికి తలలేదు గిలాలేదు అంతాగిలాబా చేసిన గోడలా గడ్డంగా నిలిచి పోయింది. ఇకచేసికి లేప్పవా అని యూరుకున్నాను.” అని చెప్పింది. “అలాంటే తెక్కలున్నాగానీ నీకడ్డేవో ఒహటి కలిగిందన్నమాటే” అంది తల్లి. తండ్రి అన్నాడు “అయితే తెక్క లాడించుకుంటూ పోతూంటే మేఘం పటాపంచలుకాలే?” అని. దానికి జవాబు త్రిజట వీమి చెబుతుందా అని మదాలస మగడు ప్రమద మగడు పరకాయించి చూస్తున్నారు త్రిజ టను. “తెలిచైనవా క్లెవరన్నావుంటే బాబయ్యగారి ప్రశ్నకు జవాబు చెబుతాడు?” అంది త్రిజట. ఎవని మట్టుకు వారంతా ఊహిస్తున్నారు. “నిజమే బాబయ్య గారిడిగిన సంగతి గొప్పసంగతే. తెక్కలాడుతూ వుంటే మేఘం పటాపంచలు గాసందా గోడల్లే అడ్డుంటుందా?” అని అనుకున్నారు.

“ఓయి మీయింట బటారంగాను. నేవెచ్చేది కలన్నమాట మఱచిపోయినారరా” అని విణగబడి నవ్వింది త్రిజట. “ఉత్తరతెలివి తక్కువ వాళ్లు మీరంతా” అంది మాదాను.

దానిమీద త్రిజటనుగ డుడుక్కొన్నట్టై “నీ తెలి వికి నీకే సంతోషించాలి గోడల్లే మేఘమడ్డుండిపోతే ఏలా లేచి వచ్చావిల్లా నీచిప్పుడు?” అని అడిగేడు. త్రిజట అంది “నా తెక్కల విసురుకు పోలేదుగాని మేఘం దానంతటిది వానకురిసి మాయమైంది” అని. “వాన?” అన్నాడు మగడు. “కల్లో వానంటే మొగమొద పోనీ చెమటన్నమాట” అంది త్రిజట. “ఓనీ ప్రియారాలా! మేలుకుందే నేవచేయించు కున్నావు వాడే? ఇప్పుడొప్పుకొన్నాను తెలిచైన దానివని” అన్నాడు త్రిజట మగడు.

మగడొప్పుకొంటే అంతా ఒప్పుకొన్నట్టే.

‘ఓం’ అని వాకథ మొదలుపెట్టుటకునుండు, ప్రపంచములో నే ననేకుల యధీనముననుండి వారికి నేనచేయుచునేయున్నానని చెప్ప వలసరములేదు. కాని వా యజమానులకే వా జన్మకథ తెలిసియుండ దని నే ననుకొందును. నేను క్రీ. శ. 1873 సం వత్సరమునకు పూర్వమే జనించితిని. వా తండ్రిని నీ, లేథాఫ్ యో ల్నందురు. అతడు మికోవేవ్ కీ కుటుంబమునకు జెందినవాడు. నన్ను కన్నులులకు వా తండ్రిని జనులెల్లరు నభినందించిరి. వా తండ్రి వా జాతకము వ్రాయించి బాగ్రత్తపెట్టనందున నే నే లేడిని జన్మించితివో సరిగఁ చెప్పఁజాలను. వా తండ్రి కిమిగుల కఠినవ్యాదయుఁడు. ఏలయు? ఏ తండ్రియు తన యాత్మజను నిష్కరుణముగ నొరున కమ్మివేయఁడు. బహుశః అటుల నన్నయ్యని కమ్మి వేయుటకుఁ గరణ మతని దారిద్ర్యమేయైయుండ వచ్చును. వా తండ్రి హృదయమునఁగల పుత్రి వాత్సల్యరస ముప్పటి దారిద్ర్యశీతరువునఁజేసి ఘనీ భవించియుండనోవు. అట్టి నందర్భయున నే నేమియు నోరెత్త వలదుచువిదయ్యె.

వా తండ్రి నన్ను దనయొద్ద కొంచెముకాల మైన నుంచుకొని పోషింపఁడయ్యెను. ఎట్లో “రిమింగ్టన్ అండు నన్ను కంపెనీ”వారికి నేను జన్మించిన వార్త తెలిసెను. నన్ను లెంచి పెద్దగఁ జేసికొనఁ జాలని వా తండ్రి యా కంపెనీవారికి నన్నమ్మి నైచెను. ఆ కంపెనీవారన్నవో నన్ను దను కన్నపుత్రికవలె ప్రేమమయిఁ దెంచి పెద్దఁజేసిరి. ఆ కంపెనీవా రిమెరికాలో న్యూయార్కు నగర మునఁ దుపాకులను దయారుచేయు కర్మాగారమున కధీశ్వరులు. వారు నా రూపమునుబోలిన రూపము గల యంత్రముల సృజించిరి. అంతట వారు నాకుఁ

దను ప్రసిద్ధులు. బయటేర ‘రిమింగ్టన్ ముద్రాక్షర లేఖని’ అను నామకరణ మొనర్పిరి. వా తండ్రి చేరుకంటె నీపేరే సరిగనున్నది. చక్కనిపే రనునది స్త్రీ కప్పటికప్పుడు లభించిన నగవంటిదని యొకకవి చెప్పెను.

వా పెంపుడు తండ్రి నాకు విశ్వగున వీను మిగిలిన పేరు రావలెనని కోరెను. అతఁడు బహు వ్యాపకుఁడు. అగుట నన్నతఁడు ప్రపంచములోని మహామహులతోఁ బరిచయముగలదానినిగాఁ జేయుటలో క్రద్దనహింపఁడయ్యె. అందుచే నన్నుఁ బ్రచారము నీమిత్రమై న్యూయార్కు నగర వైకాఫ్ నీ మాన్యు లేనిదిట్ట అను కంపెనీవారి యధీనముజేసెను. ఈ కంపెనీవారు విరివిగ నన్ను ప్రపంచములో నన్ని స్థలములకు పంపి ప్రపంచముంతటితో పరిచ యుముగలదానినిగాఁ జేసిరి. వా యదృష్టమో, దురదృష్టమో చెప్పఁజాలనుగాని వా పెంపుడు తండ్రిని కూడ విడువవలసినదానైతిని. ప్రస్తుతపు రిమింగ్టన్ కంపెనీవా రిదిచరలో ఇ. రిమింగ్టన్ అండు నన్ను వారివద్దనుండి నన్ను కొనిరి. ఆనాటి నన్ను సహృద సంఖ్యముగ సృజించిరి. ఈ రిమింగ్టన్ కంపెనీవారు నన్ను ప్రేమతోఁ జూచుచున్నారు. ఏలయున వా వలన నత్యధికమును భవము వందినవారగుట నన్నింత ప్రేమతోఁ జూచుచున్నారు. నే నీ కంపెనీవారికి మిగుల విధేయురాలనైన పుత్రికవలెనున్నాను. వీరు నా శరీరనిర్మాణముననే యనేకములను మార్పుల నొనర్పిరి. నన్నెన్నివిధముల వారు మార్పుచువచ్చి నను నేనేమియు యద్దు చెప్పఁజాలనైతిని. పం ద్రెండుపాదులు నా యాకారమును మార్చినైదిరి. నేను మనుష్యుని సృష్టిలోనిదాననగుట నిన్ని విధముల మార్పు నందవలసినవచ్చినది.

మనుష్యుడు చేయు వృత్తిలో మార్పు నిశ్చయము. దైవవృత్తిలో నిన్ని మార్పులు మాత్రము రావు. ఎన్నెన్ని మార్పులు చేసేయేదిధములు యాపు ఛేదమువలననే మిగుల తేలిపెనను. సేవ సేకములగు మార్పులకు లోనైతిని. కాని వారు జేసిన మార్పులన్నియు నాయభివృద్ధికిని సౌఖ్యమునకేయని చెప్పగలము. మొదట వారు నాకు రిమింగ్స్ నం. 1 అని పేరిడిరి. అప్పుడు నేను మిగుల భారముగలదానను. నాతండ్రి పెంపకమున నే వంతపుష్టి నందగలిగితిని. అప్పుటి నా శరీరవిర్యాగము మిగుల విహ్వారముగ నుండెను. నే నప్పుడు ముక్కుతో నిశ్చింపబడితిని. అప్పుడు జనులకు నన్ను పుర్రొగింపబడిన విడ్డబయలుటవలె నుండెడిదిగాదు. దృఢకాయులగువారు మాత్రము అక్షరములను గట్టిగా నొక్కిన నేగాని (hard to touch) వ్రాయుదాననుగాను. ఒకేదిధమైన అక్షరములు (Block letters) వ్రాయగలదేదానను.

రెండవసారి నాకు రిమింగ్స్ నం. 2 అని పేరిడిరి. ఇప్పటి యాకృతిలో మంచిహుచ్చ కల్గించిరి. ఇంగ్లీషు అక్షరములలో పెద్దఅక్షరములు (Capital) చిన్న అక్షరములు (small) వ్రాయునట్లు మార్పు చేసిరి. ఇప్పుడు 'షిఫ్ట్' అను నొక మోతవాగమును కల్పించిరి. దీనివలన పలనవచ్చు పెద్దఅక్షరములు, చిన్న అక్షరములు వ్రాయుటకు వీలుకల్గింపబడినది. ఇప్పుడు లేలికగ చేయబడితిని. ప్రేలితాభవకు మిగుల చుటుపగలదాననైతిని. చాలపర కిప్పుడు నాబరువు తగ్గింపబడినది. అందుచే వారు నాకు మేలే చేయుచుండినది తలచితిని.

మూడవసారి నాకు రిమింగ్స్ నం. 3 అని పేరిడిరి. ఇప్పుడు నన్ను న్యాయవాసులపను న్యాయస్థానోద్యోగులకు ననుకూలించునట్లు మాత్మరూపము గలదానిగా మార్చిరి. అక్కాపెంట్లు చేరెన్ను పీటలు తయారుచేయుట కనుకూలించుటలకుడ మార్చిరి.

నాలవసారి రిమింగ్స్ నం. 4 అని పేరిడిరి. ఇప్పుడు పెద్దఅక్షరములు మాత్రమే వ్రాయుట కనువు కల్గింపబడినది.

అయిదవసారి నా యేదయనవిర్యాగములో మార్పు కల్గింపబడినది. ఇప్పుడు రిమింగ్స్ నం. 5 అను పేరుపొందితిని. ఈసారి యింగ్లీషు వర్తక ప్రపంచములో మిగుల చలామణిగలదాననైతిని. ఇప్పుడు, చెనుకటివలె 78 అక్షరములుమాత్రమే వ్రాయుదాననుగాక 84 అక్షరములు వ్రాయుదాననునట్లు చేయబడితిని.

ఆరవసారియు యేడవసారియు చేయబడిన రూపములలో నన్యోన్యరూపసాదృశ్యము గలుగునట్లు మార్పులు కల్గింపబడెను. ఇప్పుడు 'రిబ్బన్' ధరించిన స్త్రీగామరి, యత్యధికమైన చుటుకును పొందితిని. ఈసారి రిబ్బన్ యీచైపున నొకసారి యీచైపున నొకసారి చుట్టుకొనునట్లు మార్పునందితిని. ఇప్పుడు నా యాకారమును నడకయు మిగుల మనోజ్ఞములయ్యెను. కాని నేను వ్రాయునది వ్రాయునేక కను పడదయ్యెను.

ఏడవసారియు, యెనిమిదవసారియు మార్పుల నొంది బారిస్టర్లకుకూడ ననుకూలమగునట్లు చేయబడితిని. ఈ రెండుసారులును మిగుల లేలికగ చేయబడితిని. రెండుసారులు గల్గిన మార్పు మార్పులో 92 అక్షరములు వ్రాయుదాననైతిని. ఇప్పటి నుండి నేను వ్రాయునది వ్రాయునాచులకు కనుపడునట్లు చేయబడితిని.

క్రమముగా వృద్ధినందిన కొలది క్రమసంఖ్యలు మారుచు చివరకు 'పండ్లెండు' సంఖ్యగలదాననైతిని. ఈ పండ్లెండువ సంఖ్యగల యీ నా యాకృతిలో, లోపలి యేదయనవిర్యాగము చెలువలికి కనపడకుండునట్లు నుక్కలేమతో మూయుబడియున్నాను. ఇంతదనుక, ననాగరకచిహ్నమును నా వగ్గుతమవీడి నాగకచిహ్నమును నుచితమేమనున సంస్కృతినందితిని. ఈసారి యాకృతిలో ధ్వనియునుట తగ్గినది. 'అక్షరములతాకుట' లేలికయైనది. 'నడక' మిగుల లాలిత్యమునందినది. లేలికవ్యవహారములయ నా

వలన నిపుడు జరుగుచున్నది. అటులాజనముకూడ అబలగామరిన నన్ను పయోగించి వ్రాయుటకు మిగుల నుత్సహించురు. వీయావానై తను ప్రేక్షకుని వివోదముగ వాయించినట్లే అక్షరములపై వారి ప్రేక్షకుని వివోదముగ వ్రాయుదురు. వారి యత్య లఘుస్పర్శకే వ్రాయుదానవగు నన్ను పయోగించుటలో నేను చేయు వల్పధ్వని సహించురు. పాశ్చాత్య దేశములలో నబలాజనమే యత్యధికముగ వ్రాయుటకు నన్ను పయోగించుచున్నారు. ఇప్పటికి నేను ప్రపంచమున తలపైకెత్తుకొని యింక నా కష్టములు తీరవని చెప్ప సాహసించుచున్నాను. ఇప్పటికి నా జీవితములో వీరతగల్గింది. నన్ను చీలగ నుపయోగించుగల ప్రేమ పాశ్చాత్య దేశములలో అత్యధికముగ ధనము సంపాదించుచు సామ్రాజ్యతరజీవితముల గడుపు గల్గుచున్నారు. నేను వారికిఁ జేయునీడకు ప్రతిఫలము కొందులేదు. నన్ను పయోగించు జనులు నన్ను పృథ్వీదేవుడు శుభ్రపఱచి భుగ్గణములేక చీలగా నడుచుటకు నాకు తెల్లార్థంబనము చేయించవలసి

యందురు. కొందఱిట్టిజనులఁ జేయురు. అయినను నేను నరకగ గొంక నాచునినఁ జేయుచునేయుండును.

నా శరీరములో నైరు ముఖ్యమగు యంత్రభాగములు గలవు. 1. కీబోర్డు. 2. కేరేట. 3. ఎస్కేప్ మెంటు. 4. రిటన్ మూవ్ మెంటు. 5. మెయిన్ స్ప్రింగు యంత్రము. ఇంతటితో నా కథ ముగించుచున్నాను. నేను విశ్వవ్యాప్తిగలదానను. నన్ను నీడననుచుకొంటేనీ పురుషుడైవనో నేను నీకు చిల్లరకర్చులకు కొంతధనమును, నీ భార్య కర్చులకై కొంతధనమును సంపాదించియాయ సమర్థునని నువని.

ఆంధ్రమహారాజు లొకరి సంకల్పఫలముగా 'ఆంధ్రమద్రాక్షరలేఖని' మన 'యాంధ్రధూమి' వన తరింపనున్నది. తదీ యాత్మికధనానిశేషము లాంధ్రావని త్వరలో నెలుంగగలరు.

('రిమింగ్టన్'ను యాత్మికధనము 'ఇండియన్ కామర్సు' అను పత్రికలోని వ్యాసమున కాంధ్రీకరణము.)

—:o:—

సోదరీ!

చాలుకొండ భద్రయ్యగారు

భయములేదమ్మసోదరీ! భయములేదు
ఊరడిలునుమ్మసోదరీ యూరడిలుము!!
బేలతనమునచేరింప మేలుగాదు
వీరభారతిగర్భాన మిరిబుట్టి
విరికితనముచునహియింప సరణిగాదు
పౌరుషాసక్తిరుల బడయునుమ్మ!!
వరలుప్రాక్తనకాలపు వైభవమ్ము
నొక్కపరినాత్మజేరించి యోర్పుచుమ్మ!
వరగవల్నాటికృష్ణుడన్ బేరుగన్న
మౌత్రిబ్రహ్మనాయనివంటి వునుజవరుని
ముప్పదిప్పలు బెట్టిన "ముగ్ధనాగ";
దేవగిరిరాజ ప్రభృతులదీటదంచి

శత్రుగజతలిపాలిపంచాప్యమనగ
కీర్తిచంద్రికల్దిశలెల్ల గీలుకొల్పి
చెన్నుమీరిన "రుద్రమ" నన్ను తాంగి;
హీనుడగు తనపితకించుకేని వెరక
తన్ను మనసారప్రేమించి దవరినట్టి
ప్రాజ్ఞుడై సప్తధీ రాజప్రతిమ గళము
నందు పూమాలనుంచిన సుందరాంగి
"రాణిసంయుక్త" గుణయుతరాజకాంత;
వీరె యననేల పెక్కుదువీరకాంత
లసదృశంబగు తను కోర్కెలందలేడ!
అల్లదే సుప్రభాతము! ఆంధ్రమాత
చరణనరసిజములజేరి సంతసిలుము!!

కారదలేఖ

చాళాగ్యవతి కల్పలతకు,

నచ్చెచీ! కడచిన డిసెంబరునెల పిరి తేదీని మహాత్ముడు గుంటూరు వచ్చినప్పుడు నేను గుంటూరు వెళ్లుదుననియు మహాత్ముని దర్శించుననియు కలలో నైన ననుకొనలేదు. అనుకొనకుండ నప్రయత్నముగ నత్యవసరముగ నొకానొక పనిమీద మహాత్ముడు తేపు గుంటూరు విచ్చేయుననగ నాటిసాయంత్రము గుంటూరు వెళ్లుట తటస్థించినది. తమ యందు భక్తి గౌరవములు గలవారి నేదియో వ్యాజమున తమకడకు రావించి దర్శన మొనంగు శక్తి మహాత్ములకు గల దేమో!

అనాటి రాత్రి గర్తపురలక్ష్మి ప్రకాంతముగ నిద్రింపలేదు. తన గృహప్రవేశము సేయనున్న వ్యక్తి యొకలోకై కపూజ్యాడు! తల్లి నెట్లులంకరింతమనియు, మహాత్మునెట్లు సత్కరింతమనియు, నాతురతతో కార్యవ్యగ్రులై తిరుగుచున్నవారు తనయనుంగుబిడ్డలు! ఇక పురలక్ష్మి తెల్లు నెమ్మదిగ నిద్రలట్టును?

మే మొక్కరమే గాదు ఆ గుంటూరు నందు గల అరువదివేల జను లానాడు తెల్ల వారుజామున మూడు గంటలకే నిద్రనుండి లేచిరి. కాల్యములేమి తీర్చుకొనిరో గృహ

కృత్యము లేమి చేసిరో, గృహంబు లెవరి కొప్పగించిరో, ఏమో! శ్రీకృష్ణుని మురళి గానంబునకు మోహితులై యిల్లు వాకిండ్లు వీడి పతిసుతాదులను వదిలి పరుగులెత్తుకొని పోయిన గోపాంగనలవలె పురవాసు లెల్లరు మహాత్ముని దర్శనమున కొక్కటే పరుగు. ఆనాడు కృష్ణునిచూడ నేగినవారు స్త్రీలును, అందు ముఖ్యముగా గొల్లపడంతులును మాత్రమే కాని నేడు మహాత్మునిగన నేగిన వారిలో స్త్రీలు, పురుషులు, బాలురు, బాలికలు, ధనికులు, దరిద్రులు, నాగరికులు, అనాగరికులు, శోత్రియులు, సంస్కార ప్రియులు, అనర్థులు, సవర్ణులు, ఎల్లరు నుండిరి.

అయశ్వకటములు, అశ్వ శకటములు, ద్విచక్రశకటములు, గృహభ శకటములు, ఓహో ఒక వాహనమా! అనాడు బేడబాడుగ బండి పావలా పలికినది. పావలాబండి యర్థ పలికినది. అయిన నేమి? డబ్బెవరికి లెక్క? మహాత్ముని దర్శన మచ్చిన చాలును! ఇక కాలినడకను వచ్చువారి సంఖ్యకు గణనమే లేదు. ఆ పెద్దరోడ్డు కిరుప్రక్కలనున్న కాలి బాటలకు లెంపులేదు. ఏరాత్రినుండియో జన వాహిని యా కాలిబాటలమీదుగా వర్షా కాలపు వెల్లువవలె స్వరాజ్య మైదానమునకు జొచ్చుచునే యున్నది.

ఒక వంక వడవడ వడకించు చలి, యొక వంక జిల్లుమును మంచు, నొకవంక హోరుమును నీడరగాలి, యా వేకువ మనుజు లుల్లా సముగా దిరుగు సమయ మెంతమాత్రము కాదు. దుప్పటిపై దుప్పటి మనుగుపట్టు కొని గృహంతర్భాగంబున బరుండి జాము ప్రొద్దెక్కినను జనులు లేవబద్ధకించెడి సమయ ముది. అట్టియా సమయమున ప్రజలావిధ ముగా పరువులు దీయచు విచ్చేయుట కా మహాత్మునియందు ప్రజల కెంతటి భక్తి విశ్వాసములు గలవో ప్రేమగౌరవములు గలవో ప్రజాహృదయము నావిధముగా కొల్ల గొనుట కా మహాత్మునియందెట్టి మహా చ్ఛక్తిగలదో!

అప్పు డైదుగంట లైనది. అప్పటికే జనులత్యధికముగా సభాప్రదేశము చేరుకొని యుండిరి. స్త్రీలకు ప్రత్యేకింపబడిన ప్రదేశము మాత్ర మొకను నిండుకొనలేదు. కాన మాకు మంచిస్థలమే లభించెను. తెల్లవాలు చున్న కొలది జనులు వెలుప వచ్చినట్లు వచ్చి యెల్లప్రదేశము నిండివేసిరి. నియమవ్రతుడగు మహాత్ముడు నిర్ణీత సమయమునకు వచ్చుననియే జను లావిధముగా వచ్చి, చిత్తము మహాత్ముని మీదను, నేత్రము లాయన వచ్చెడి బాట మీదను, వీనులాయన యెక్కివచ్చెడి మోటారు బండి ధ్వనిమీదను బెట్టుకొని తదేకనిమిత్తో నిరీక్షించుచు గూర్చుండిరి. నిర్ణీతసమయమునకు సభోపక్రమణము సేయజాలని యార్ధుల యల సభావ మాండ్రదేశపు గాలి సోకుటచే మహాత్మునకు గూడ కొద్దిగా నబ్బెనో యేమో

గాని మహాత్ముడు నిర్ణీతసమయమునకు రాలేదు. ఏదో కారు ధ్వని వినిపించుటయు సముద్రమునుండి వెలువడెడి తరంగధ్వని వోలే జనసముహమునుండి యొక గొప్ప యుత్సాహధ్వని యుద్భవించుటయు, నందఱు మోరలెత్తి చూచుటయు, మహాత్ముని కారు కాదనగనే చప్పున నుపకమిల్లుటయు, రెండు మూడు మారు లాయెను. ఇంతలో మహాత్ముని పక్కర సభలో తానుగూడ పాల్గొన దలదియా యన్నటుల సూర్యభగవాను డుదయించి చలిచే, మంచుచే, బాధబడు చున్న జనులకు తన లేయెండప్రసారముచే చలినిబాపి, మంచు విరియింపజేసి సుఖ మొదవ జేసెను.

ఆహ్వాన సంఘమువారి యేర్పాటులు ప్రశస్తముగనుండెను. స్త్రీపురుషులకు ప్రత్యేక ప్రదేశము లేర్పాటుచేసిరి. ఆజనుల మధ్య నుండి మోటారుబండ్లు నిరాతంకముగా వచ్చి పోవుటకు బాటలువేసిరి. మహాత్ము దర్శన మెల్లరకు లేస్తగా లభించుటకై నట్ట నడుమ నున్న తమైన వేదిక నిర్మించిరి. అది పొలము కావరి, యొడిసెలతో పిట్టల తోలు టకై నిర్మించుకొనిన మంచెవలె నుండెను. దానిపై నెక్కుటకు చెక్కలతో సోపాన ములు నిర్మించిరి. ఆమంచపై మహాత్ముడు కూర్చుండుటకు పరువులు బాలీనులు అమర్చిరి. మరల జనసముహములో నొక యోత్సాహికధ్వని వెలువడెను, “వచ్చె, వచ్చె, అదిగో, అదే కా”రను కేకలు మిన్న ముట్టెను. అనుకొనుచుండగనే మహాత్ము డధిరోహించిన కారు, మందగమనముతో

నేతెంచి వేదికకడ నిలిచెను. ఏ మహాత్ముని దివ్యసందర్శనమునకై యా యనంతజన సముదాయము శీతవారాతపంబుల లెక్క నేయక కాలహరణంబును గమనింపక తదేక దృష్టితో నిరీక్షించుచున్నదో, ఏ మహాత్ముడు సర్వప్రపంచైకగురుడని కీర్తిగాంచెనో, ఏ మహాత్ముని మహత్తరకృషిపై త్రింశత్కొటిభారతీయు లాశలు పెట్టుకొని యున్నారో, ఏ మహాత్ముడు దరిద్రనారాయణసేవకుని విఖ్యాతబిరుదుగొనెనో, ఏ మహాత్ముడు దీనహరిజనావసదీక్షావ్రతుడై యావద్భారతదేశమును గ్రుమ్మరుచున్నాడో, ఆ మోహనదాస్ కరమేచంద్ గాంధీ మహాత్ముడు కారు దిగి వేదికపై సధిరోహించి యెల్లరి కొక్కమారు నేత్రపర్యముగ దర్శన మొసగెను.

మహాత్ముని దర్శనమున కాయత్తులై వచ్చుటకును, లేచి యుండుటకును వెంట యోకాలము వట్టెనుగాని యాయన వచ్చిన తరువాత జరిగిన కార్యక్రమము, కొలది నిముసములలో నయ్యెను. వెంటనే మహాత్మునకు ఖద్దరుహారములు వేయబడెను. స్వాగత పత్రములు సమర్పింపబడెను. బహుమానము లొసంగబడెను. తదుపరి మహాత్ముడు హిందీలో నుపన్యాసమొసంగ నారంభించెను. శ్రీ కొండా వెంకటప్పయ్య పంతులుగారు రనువదించిరి. ఒడిసెల విసరుటకై కూర్చుండిన పొలముకాపరివలె మంచెమీద కూర్చుండిన మహాత్ముడు, తొలుదొల్త విసరిన ఒడిసెల వ్రేటు న్యాయవాదుల యెడపై తగిమని తగిలెను. వారు, మితముగా పొదుపుగా 145

రూపాయలు మాత్రమే మహాత్మునకు సమర్పించిరట. పురమునందలి గురునాథదేవాలయమును గౌరీవిశ్వేశ్వరాలయముగా మార్చిన కారణము చెప్పెను. సవర్ణులు సమ్మతించినచో మూడునెలల కది హరిజనులకు తెలువబడుననెను. సవర్ణులు అవర్ణులయెడ దాక్షిణ్యముగా వర్తింపవలయు ననెను. తదుపరి తనకు సమర్పింపబడిన కానుకలు అభినందన పత్రములు వేలము వేయ దొర కొనెను. చట్టములో సమర్పిన అభినందనపత్రము, ఆశ్రమము, రాటము మున్నగు వినోదశిల్పములు, బంగారు తక్కి, వగైరాలు వేలము వేయబడెను. తరువాత సభలో కానుకలు వమూలు చేయబడెను. బంగారు నగ లీయడని స్త్రీలను పలుమారు ఎచ్చరించిరి. గాని వారి యెచ్చరికను గమనించినవారు లెక్క కొక రిద్దఱు మాత్రమే యుండిరి. అంతట సభ, సమాప్తమయ్యెను. మహాత్ముడు వెడలుచుండగా చూడవలయుననునాతురతతో స్త్రీలు ముందుకు త్రోసికొనిరి. ముందువరుసలోనున్న మే మా త్రోపిడికి విక్కిలి నలిగి పోతిమి. నేనెత్తుకొనియుండిన పదినెలల బిడ్డడగు మా మేనల్లుడా యొత్తిడి కాగజాలక కీరుమని ఆర్చి యేడునసాగెను. ఇంతలో మహాత్ము డెక్కిన అయశృకటము వెడలిపోయెను. గుంపు, త్రోసికొనుట మాని నిలబడెను. స్త్రీల త్రోపిడిచే యుక్కిరిబిక్కిరియగుచున్న మేము తెప్పిరిల్లి యింటికి బోవుట కుద్యుక్తులమైతిమి.

కన్నులార మహాత్ముని దర్శించితిని. చెవులార నాయన వాక్కు వింటిని. సంతోషమే

కాని యొక్క కొంతమాత్రము తీరలేదుగదా యని మనస్సులో కొంచెము కించగానున్నది. ఏమన ఆంగ్లవనితయ్యు మహాత్ముని, తల్లివలె పోషించుచు, బిడ్డవలె ప్రేమజూపుచు, అనవరతము మహాత్ముని నేపించుచున్న మీరాబాయియను నామాంతరముగల స్త్రీడు కన్యను చూడవలయునని నాకు మహాభిలాష యుండెను. కాని ఆమె కనుపించలేదు. ఆమె కీ మహాసభలతో సంబంధమే లేదట. మహాత్ముడు విడియుచోటునకు ముందుగా బోవుటయు, ఆయనకు వలయు సౌకర్యములన్నియు జాగరూకతతో సమర్పింపటయు, నిదియే యామె పనియట; ఆహా! మీరాబాయి భాగ్యము! దేశీయులగు బంధుమిత్రాదులలో నేరికిని బడయరాని మహాత్ముని సేవాభాగ్యము, మీరా బాయి లభింప జేసికొనెను

గుల్ ఖందు.

హేమంతయుగపురో శంకేడుపూలు విస్తారముగా దొలుగును. ఈ పూలరేకులు బాగ పుష్పకొని వుండేది. మంచి గులాబి పుష్పములు, లేత రోజా పూలు విడిరేకులు తీసుకుని, ఒక హార్డిక్స్ సీసాలో, ఒక వర్సరంగేడు రేకులు, వేసి, మంచి కంకండ్ 5 పలములు పొడిచేసి, ఆ రేకులపైన ఒక వర్సవేసేది. ఒక పలం బ్రాక్ష బాగ సీటిలోవేసి కడిగి, గుడ్డవేసి తుడిచి, ఆ పండ్లు 4 లేక 5 ఒక వర్స, ఇట్లే రోజా శంకేడు రేకులు పండ్లు, కలకండ్, పొగలు, పొరలుగా వేసి, మంచిలేన రెండు పలములు, అందులో విడిచి, రాత్రిపూట, మందులో పెట్టేది. పగలు, ఎండలో మూతవేసి పెట్టేది. ఇట్లు పెడుతూవుండగా, బాగ మగ్గుకుంది మగ్గుతూవుంటే, సీసాలో ఆయ్యెవరను వేస్తువుండేది, అనగా మార్గశిర, పుష్య మాసంవరకు సరిపోవును. తర్వాత ఎత్తిపెట్టుకొని, కాఫాల్సినప్పుడు కొద్దిగా భుజించిన, చాల రుచి, ఇది చాల రోజులుండును. కంకిపాటి రుక్మిణమ్మ.

గదా! నిజముగా మీరధన్య! మఱియామె దర్శనభాగ్యమొదవని నేను?.....

ఆంగ్లవారతనమువా రధికారరీత్యా మహాత్మునకు గల్గించుచున్న కారాగృహ కక్షాది నిరంతర క్షేణములకు పరిహారముగా నాంగ్లదేశ మర్పించుకొనిన వెలచేని కానుకేమో స్త్రీడుకన్య!

“నేనుగూడ గుంటూరు వచ్చి మహాత్ముని జూడవలయు ననుకొంటి ననియు, మాచిన్నపిల్లవాని కాకస్మికముగా జ్వరము తగిలినందున వచ్చుటకు వీలుకాలేదనియు, న్రాసితివే! హరిజనోద్ధరణోద్ద్యమ మారంభించినప్పటినుండియు మహాత్ముడనిన నీకు కోపముగా!!

ఇట్లు

భావపురి

1 ఫిబ్రవరి 1934

మిత్రురాలు

శారద.

ఉసిరికాయ మురబ్బా.

ఒక పడి ఉసిరికాయలు పెద్దవిగా ఏరుకొని వీటిని నూడితో బాగుగా పొడువవలయును. అటుల పొడిచిన కాయలను ఒక రాత్రియంతయు నున్నపు సీటిలో వానదెట్టిన తర్వాత ఒక గిన్నెడు నీళ్లలో చింతాకువేసి వాటిని వుడికించవలయును. కాయలు మెల్లపడగానె గిన్నెను పొయ్యినుండి దింపి చింతాకు పోవువటుల వాటిని పడగట్టాలెను. అటుపిమ్మట ఒకటిన్నరపడి చక్కెర పాకముచేసి, పైనచెప్పిన కాయలను పాకములోవేసి కొంచెముగా వుడికించవలయును. చల్లారిన తర్వాత సీసాలో కాయలను నిలువదెట్టి రెండు మాడు మాసముల తర్వాత తినినచో మిక్కిలి రుచిగా నుండును. దీనిని వేసవి కాలమందు వాడుకొనినయెడల బంటికి చాలా మంచిది.

లి. సరోజినిబాయి.

మిస్. పి. కాశ్యప్

కాలికట్ గవర్నమెంటు హాస్పిటలునందు నూతన
ముగ్గు పునర్నిర్మించబడిన నుమాస్తా. స్త్రీలకు నుమాస్తా
లనుగా నియమించుట కిదియే మొదట.

—డా॥ చి॥ ఆర్. వెంకటేశ్వరరావు, స్త్రీరంగం.

న థ లు

భారత జాతీయ సాంఘిక మహాసభ

ఇండియన్ నేషనల్ సోషలికాన్సరెన్సు అను పేరట ఈసభ మొట్టమొదట 1888 లో మదరాసు లోనే ప్రారంభమై పిమ్మట నేదాదికొక్కోళ్ళ పర్యాయముచొప్పున వివిధ నగరములలో కొంత కాలమువరకు జరిగి, ఏకాగ్రముచేతనే కాని కొంత కాలమునుండి నిలచిపోయినది. దీక్షింబరు నెల 29-వ తేదీని ఉదయం 11 గంటలకు పచ్చయప్పకళాశాలలో జి.కె. దేవధారుగారి అధ్యక్షతక్రింద తిరిగి యిది సమావేశమైనది. ఈసభ ఆహ్వాన సంఘాధ్యక్షుడు సి. వి. క్రిష్ణస్వామి అయ్యరుగారు చెప్పినట్లు ఇది ఇన్నాళ్ళనుండియు జరుగకుండుటకుగల కారణము లనుగూర్చి ఇప్పుడు విచారించిన ప్రయోజనము లేదు. ఈసభకు శ్రీయుతులు మదరాసు విశ్వవిద్య (కై) ప్రపమతాధికారి) వేవారామేశం సి. వై. చింతా మణి, టి. ఆర్. వెంకట్రామశాస్త్రి, హెచ్.జె. రామ చంద్రరావు, పి. వరదరాజులనాయుడు, వి. వెంకట నుబ్బయ్య బషీరహమ్మదుసయ్యరు, బి. కందసామి చెట్టి, శ్రీమతి దాదాబాయి, ఆలమేలుమంగళాయార్ మూర్తిగార్లు మొదలగు ప్రతినిధులు పలువురు విచ్చేసిరి.

సర్. శంకరనాయరుగారు అధ్యక్షుని యొన్నికకు ముందు ప్రారంభము నిర్వహించిన కనులకు వివరించెను. శ్రీల నున్నకస్థితికి తెచ్చుటకు, జాతిభేదములు తొలగించుటకు, అస్పృశ్యతను నివారించుటకు అది ప్రారంభించెననియు, దాని కృషిఫలితముగ నేడు శ్రీలు తమ హక్కులకొరకు పోరాడుకొనగల స్థితి

కిని, బ్రాహ్మణతరులు బ్రాహ్మణుల ప్రతిభను పదగొట్టి రాజ్యాంగవక్రము నాక్రమించుకొనగల స్థితి కిని వచ్చినదని చెప్పిరి. అయినను శ్రీలకొంకను వికాలమగు హక్కులు అనుకూలమగు సంస్కరణములు కావలసియుండుటచేతను దేశములో సాంఘిక మత విచ్ఛేదములు పెరుగుచున్న కారణమునను, సనాతనులు అస్పృశ్యత నివారణమును ప్రతిఘటించుటకును సంఘపురోధివృద్ధిని కనుకను నెట్టుటకును వడుము గట్టుకొనుచున్న కారణమునను ఈసభను పునఃప్రతిష్ఠించి ఈ మహాత్కార్యముల నెరవేర్చుట నీన ఆవశ్యకత కలిగినదని ఆహ్వానసంఘాధ్యక్షులు స్పష్టపరచిరి. హరిజనదేవాలయ ప్రవేశము, వివాహ విచ్ఛేదనా స్వాతంత్ర్యము, శ్రీ వారసత్వము, వ్యభిచార నిర్మూలనము, మద్యపాన నిషేధము, దీనజనుల కాకోగ్యకరములగు నిండ్లు కట్టించుట, శాస్త్రముల తెక్కునకూలి, విశ్రామము, విద్య, విహారము మొదలగు సౌకర్యములను కల్గించుట—యీ మొదలగు కార్యములను నిర్వహించుటకు పునఃప్రారంభమైనదని వివరించిరి.

అధ్యక్షులు దేవధారుగారి ఉపన్యాసము అఖండ పాండిత్యము, దీర్ఘానుభవము, ప్రపంచపరికిలనము, నిశితబుద్ధి అభివృద్ధిమార్గములు మొదలగువానితో నెట్లి విరియుచున్నది. ప్రారంభభరితముగ పూర్వాచార విశ్వాసదుర్గములు నేలకూలినవని వారును అంగీకరించిరి. ప్రపంచమంతయు మహానాగరక మార్గమున బడి శరవేగమునవృద్ధిపొందుచున్నదనియు, పాశ్చాత్య విద్యాసంహక్కుమువలన మన విద్యార్థికులు

కూడ వట్టి నాగరికతతో నలరారుచున్నారనియు, అధునాతన నాగరికతలో కొన్ని లోపములు లేక పోలేదనియు, మన నగరవాసులూ నాగరికతయొక్క మేలలతోబాటు కీడులకుకూడ కొంతవ్యక్తమైనారనియు, ప్రస్తుతాశ్రమము పరిష్కారాభివృద్ధి ఇట్టి కీడులను నిర్మించుచుపోయినదనియు చెప్పిరి. సాంఘికోద్యమము రాజకీయోద్యమముతో కలసిపని చేయవలెనని వారి అభిప్రాయము. హిందూదేశము పూర్వకాలమునందు మతవిభజనమునకు పుట్టినిల్ల పాశ్చాత్యదేశముల కమాఘములైన సత్వములను, విశ్వాసములను, విశులను, భక్తిని గరవినది కనుక పాశ్చాత్యులమండి అవిశేష్యుల భర్తృములను చేర్చు కొనుట మనహక్కున, చేర్చుట వారివిధియునునై యున్నదని తెలిపిరి.

స్త్రీలు ఘోషావధుతిని విడచాడి వోటుహక్కును విస్తరించవలెనని ఆంగ్లేశవేయుచున్నారు. మరియు తమ పురోభివృద్ధిని హక్కుల సంపాదమునకును అనేక స్త్రీ సమాజములను దేశమంతట నెలకొల్పి నారు. అయితే ప్రజాసేవచేస్తున్నామనే పేరుప్రతి ప్టమింకొరకు కాక నిజమైన ఉత్సాహముతో వారు కార్యరంగమున కుత్సాహపరియున్నది. నిష్ప్రయోజనములైన కొన్ని విధములను వాణిజ్యాంగ్లేశవములలో వారి ఉత్సాహకౌంఠములను చీటులుచ్చక నయోజనవిద్య, గ్రామపురవర్నిర్యాణము మొదలగు వంశములనుగూర్చి యొక్కవక్రధ మావనలెనని తెప్పిరి. ఈ సందర్భములో గతసెల 27-వ తేదీని కలకత్తాలో సమావేశమైన ఆంధ్రభారత మహిళాసభవారు వోటు హక్కును విస్తరించవలెననియు, వారసత్వపు హక్కు నొసగవలెననియు, సినిమాలు ఉపన్యాసములుద్వారా దేశమంతటను సంఘసంస్కారాభిమానమును పుట్టించుటకు పనిచేయుగల యావత్కాలము పనిచేయు ఉద్యోగముల నేర్పాటుచేయవలెననియు చేసిన తీర్మానముల నెంతయు ప్రశంసించెను.

మనదేశములో 45 కోట్ల హరిజనులున్నారనియు, వారిని స్పృశ్యులుగా భావించవలెననియు జపానులోవలె చట్టముచేసి అప్పక్యతను నిశ్చయించవలెననియు చెప్పిరి. పిమ్మట హిందూదేశము వందలి 7 లక్షల గ్రామములందలి బాలరకు యువ జనులకు ద్యవసాయవిద్యయు గృహపరిశ్రమలను నేర్పి వారి మైదియున్నరు. 800 కోట్ల రూపాయల ఋణమును తప్పించు ప్రయత్నములకై గడంగ వలసిన ఆవశ్యకతను గూర్చి చెప్పిరి. భావనగర సంస్థాన మిందు విషయమై పని ప్రారంభించినదనియు తక్కిన సంస్థానములును రాష్ట్రములును దాని ననుకరించవలెననియు హెచ్చరించిరి. దేశముల ఆరోగ్యమును, పారిశుధ్యతను హెచ్చించి, సంతానోత్పత్తిని తగ్గించి, పంచాయతీలు స్థాపించి, సంవత్సరమునకు 100 కోట్ల రూపాయలను డిగ్రమింగుచున్న మద్యపాన విశాచమును విడిపించి అనేకవిధముల నేపచేయవలసి యున్నదనియు, దీనినిమిత్రము ప్రజలను ప్రభువులును పరస్పర సహకార ఋద్ధితో పనిచేయవలెననియు వక్కాణించిరి.

పిమ్మట వనేక తీర్మానములు సలుపబడెను. సాంఘికసేవ యొనరించవలెననియు పారి జనులకు దేవాలయ ప్రవేశాధికార మొసగవలెననియు తీర్మానించబడెను. ఆంధ్రభారత మహిళా సభవారు పార్లమెంటు వారికి తెల్పిన నివేదికలోని ఆశయములతో సంపూర్ణ సానుభూతిని చూపుచు, వారి వారసత్వ వాంఛలను బలపరచుచు, లేదీ ఇర్పిను కారణవంటి కరాకాలలను రాష్ట్రమున కొక్కటిచెప్పవలెనని చెట్టవలెనని ప్రభుత్వమువారిని కోరుచు ఒక దీర్ఘ తీర్మానము పాఠ్యము చేయబడెను. కారణా చట్టమును దిట్టముగ అమలు పరచవలెననియు, దిపోజటు వద్దతి తీసివేయవలెననియు, కన్యాచరకుటుమూలు వివాహ ఖర్చులు తొలగించవలెననియు, ఆయుక్త సయోవివాహములు నూనిపించవలెననియు, పునర్వివాహము చేసుకొన్న స్త్రీకికూడ పూర్వధర్త అన్తిలో వార

పత్వేత్ర హస్తాంశవలెననియు, వర్ణాంతర వివాహముల నంగీకరించు చట్టము స్వామి కాబడవలెననియు, పంతావ నిరోధక సంఘములను నెలకొల్పవలెననియు, కొన్ని బాగులవారి కెక్కువ పాఠశాల పాఠశాలములను కొందరికి తక్కువయు ఉండరాదనియు, పారిసింగు గౌరవాదు అభిల భారత కాసన పథలో పెట్టిన వివాహ విచ్ఛేదవత్త నిల్వయొక్క మూలనూత్రమును దేశమెల్ల అంగీకరింపవలెననియు తీర్మానింపఁ బడెను ఏమట్టి నొక ఉపసంఘము కావలెననియు. ఈ ఉపసంఘము పైతీర్మానముల కెల్ల దేశములో చుట్టునుగా ప్రచారము చేయుచు అములుపరచుచు, కొత్త తీర్మానములను తయారుచేసి వచ్చేసంవత్సరము నమావేశమగు సభవారియొదుట చర్చను పెట్టవలెను.

* * *

అఖిల భారత మహిళా సభ

ఈ మహాసభయొక్క సత్తను సమావేశము దేశం
బయటల అఖిల వారములో కలకత్తా నగరమున
అబ్దుల్ కాదీర్ సతీమణిగారి అధ్యక్షత క్రింద సమా
వేశమయ్యెను. అమె యేనుస్కానమును పరిగ్రహముగ
నికొంద హిందువురచుచున్నాము.

సోదరీమణులారా, సోదరులారా.

తాము వా ి యన్యత్నవదని నొసంగినందుకు కృతజ్ఞురాలము. శ్రీమదులు బరోదామహారాణి, భోపాలురేగము, సరోజినీనాయుడు మొదలగు వార లధిష్ఠించిన యాపీఠము సద్ధిష్ఠింపుట నాకర్తృధిక గౌరవ దాయకమై యున్నది. నేను మిగుల విద్యావతిని కాకున్నను ఉత్సాహము గల నేవకురాలనవిదేం నాకు మీరీ కదవి సొంగివారు. ఈరాష్ట్రభాష యగు బంగాలీ నాకు రానందునను, నా స్వభాషయగు ఉరుడు తమకు తెలియనుండునను, అంగ్లభాషలోను వ్యవస్థించవలసి వచ్చినందుకు త్వమింతునుగాక ! మన దేశములో వివిధరాష్ట్రములవా రెలరును తమ స్వభా

మన తోడు హిందీభాషనుకూడ నేర్చుకొని దేశమున
కంతటికీ జాక భ్యవహారభాషను నిర్మించువలెనని 18
సంవత్సరముల క్రిందట దేశీయనాయకు తెల్లయ్య
ఈ పురముననే సమావేశమై ఒక తీర్మానము గావిం
చినను, మన మెల్లరమును జట్టి చుట్టినిని నేటికిని
గాంచలేకుండుట విచారకరము.

—ప్రస్తుత విద్యావిధానము—

మన దేశపు విద్యా విధానము పూర్వ మొక్క
చాలాకొరకే ఉద్దేశించుఁ బడినది. నేడది చాలకే
సరిపడకున్నది. ఇట్టిచో బాలికలకుకూడ దానినే
గణన గడగట కంటె అవినేకములేదు. ఏకో పరీక్షలు
ప్ర్యాసయి ఉద్యోగములు చేదామనికొర ఏకాందక
మాత్రమే అది పరిపడును. అనతికాలములో విద్యను
ముగించుకొని గృహమును చక్కగా నిర్వహించుకొని
పిల్లలను పోషించుకొన గల యొక క్రొత్తవిధానమును
వారికొరకు మనమేర్పాటు చేయవలసి యున్నది.
ఈనమయమున లేదీ ఇర్వన కళాకాలమగూర్చి మీరు
కొంత తెలుసుకొనవలసి యున్నది. అది యీసంధివారి
కృషివల్లనే నెలకొల్పఁ బడినది. భారతదేశపు వివిధ
ప్రాంతములనుండి నచ్చు యువకులకు అక్కడ ఉపా
ధ్యాయ శిక్షణ మొనగఁ బడును. అందు మొట్టి
మొదట 12 నురు యువకులు మాత్రము చేరిరి కాని
నేడు 40 మంది శిక్షణము బడయుచున్నారు. ఇంకను
పెక్కులు దరఖాస్తులు పెట్టుకొనుచున్నారు కాని
వల సంకోచము వలన అవి నిరాకరించుఁ బడుచున్నవి.
ప్రస్తుతము ఢిల్లీలో రెండు ప్రభుత్వభవనములు ఖాళీ
యగుచున్నవి. వానిలో నొకదాని నీ కళాకాల
నిమిత్త మిచ్చుని మనము ప్రభుత్వమువారిని వేడు
కొనవలెను. మన ప్రతినిధులు ప్రభుత్వము వద్దకు
వెళ్లులోపల వెల్లింగ్డనుసతిగారిని దర్శించినచో,
ఆమె సానుభూతి వలన మనకృషి విజయము వంద
వచ్చును.

ఇది ఉన్నత విద్యను బడయ దలచుకొన్నవారికై
యొన్నది. చేతులలో పత్యధిక సంఖ్యామును సాధా

రణ ప్రాథమిక విద్యయు, జీవనోపాధినిగూర్చు కొన్ని నైతికములను నేర్పినచో చాలును. ఇట్టి పాఠశాలలు నేనవలంబవలెను. పూర్వము బాలికలకు నేర్పు చిత్రకళలు చారిత్రముత్సాహమును పెంచి విలాసమును గూర్చుటకుగా మాత్రమే ఉద్దేశించబడినవి. ఇక ముందు బాలికలకు వివాహ యొక్కటే జీవనోపాధి కాక వేరొక స్వతంత్ర జీవనోపాధి కావలసియున్నది. మన పాఠశాల లట్టి విధానమును సమకూర్చవలసి యున్నది. ఇట్టి మహత్కార్య నిర్వహణమునకు ధన మత్యావశ్యకము. ప్రభుత్వమువారు మన కిదివరలో కొంత ద్రవ్య సహాయము చేయుచున్నను అది చాల దనియే చెప్పవలసి యున్నది. పురుషుల విద్యకొరకు నిర్ణయించిన ధనములో కొంచెము భాగము స్త్రీ విద్యకొరకు ప్రత్యేకింపఁ బడుచున్నది. ఇకముందు పురుషులవిద్య కెంత సామ్య యిచ్చుచున్నావో స్త్రీవిద్యకుకూడ అంత యొసగునట్లు మనము పోరాడ వలెను. దీనికి తోడుగ సంస్థాపాధీశులయొద్దనుండియు ఇతర ఉచార మహానీయులయొద్ద నుండియు మనము విరాళములను గ్రహించవలెను.

—సంఘసంస్కారము—

సంఘ సంస్కారమునకు ప్రతిఘటనము ముఖ్యముగ దేశీయుల ఆజ్ఞానమునుండి సంభవించుచున్నది. బాల్యమున నయోధికులను గూడ మనము మంచి విజ్ఞానమును నేర్పవలెను. ప్రస్తుతము పుత్రికలన్నియు పురుషుల ఆధీనములో నున్నవి. వారు మన ఆశయములకు విరోధులనవలెను. వారు మనకు చేసిన దహయమునకు కృతజ్ఞతకు కూడ తెలుపుచున్నాను కాని ఇప్పటికంటె ఎక్కువమంది స్త్రీలు పుత్రికా విశేషులును సంపాదకులును కావలసిన ఆవశ్యకత యెంతయో కలదు. సంఘ సంస్కార ప్రయత్నములు ఫలప్రదములు కావలెనన్న కేవల ప్రభుత్వచట్టముల వలన కనులు కానరవు. ఉదాహరణము కారచా చట్టమే. మనము కట్టవడి దానిని ప్యాను చేయించి, చేయించితిమని గర్వించుచున్నాము. కాని బాల్య వివాహములు నేనవలంబవలెను జరుగుచునే యున్నవి. దీనికికారణము

మనము మన ఆశయములవట్ల అనుకూలమును భావములు కలిగించుటకై దేశీయులలో కనిన ప్రచారము సలుపుటందుటయే. ఇక ముందు మన మిట్టి ప్రధాన కార్యము నేమచేయుండరాదు. ఇట్టి అనుకూలాభిప్రాయమును కలిగించుటకు నీనిమా మనకు మిక్కిలి సహాయకరము. సంఘ సంస్కారము, గృహనిర్వహణమును గూర్చిన చట్టములను అతి బాల్యవివాహములు, మూర్ఖాచారములు వివాహ ఖర్చులు యెడలగు వాని వలన కలుగు నష్టమును తెలియజేయు చట్టములు కథలు ప్రచురించినచో మిక్కిలి ప్రయోజనము కలుగును. ఇట్టివాని కొరకు వ్యయించఁ బడిన ధనము వ్యర్థము కానేరదు గ్రామవాసులు దర్శింపగుటకు ప్రధానకారణము వారి పూర్వాచారముల ననుసరించుచు అందుకొరకు అపరిమితములగు అప్పులు చేయబడుటయే. వీనిలో కొన్ని కేవలము అవాగరికములు మరి కొన్ని బొత్తిగా అవావశ్యకములు. వీనిని తొలగించవలెనని ఎల్లరు నందుచేకాని ఎవరిమట్టుగ నచ్చినట్లుడు వారు తమ స్త్రీలమీద నెవము పెట్టుచు ఇట్టి దుర్వ్యయము లొనరించుచునే యుందురు. కనుక మనము పురుషులకంటె నెక్కువ బాధ్యతవహించి ఇట్టి మూర్ఖాచారనిర్మూలనమునకు గడంగవలసి యున్నది.

—వారసత్వపు హక్కులు—

స్త్రీలకు వారసత్వపుహక్కు లుండవలెనని మనము అభిలభారతకానసంభద్రద్వారా కొంత కృషి నలిపితిమి కాని అది ఫలించలేదు. అయినను చాలామట్టుగ అనుకూలభావ మేర్పడినది. మనము తీవ్రకృషి నలిపినచో వ్యాధిమైన ఈ హక్కు సిద్ధించి తీరును. ఈ విషయమున హిందూ మహమ్మదీయ యువకుల తెల్లమును సమాన కష్టమే కలుగుచున్నది. ముసల్మాను యువకులకు ఇస్లాము లా ప్రకారము అట్టి హక్కులున్నను అనేక భాగములలో స్త్రీలు వానికొక కొత్తిడిని చేయురు; కొన్ని భాగములలో అట్టిహక్కు తీసివేయబడినది. ముసల్మాను యువకులకి హక్కును పునః ప్రసాదించవలెను. హిందూయువకులకు ఇట్టి హక్కుల నొసగవలెను.

—స్త్రీలయెన్నికహక్కులు—

పోదరీమణులారా, ఇంతసేపును సాఘింక సమస్యలనుగూర్చియే చర్చించుచుండుటచేత వాస రాజకీయములందు ఉత్సాహములేదని మీరు తలచుకొనకూడదు. లెంతమాత్రమును కాదు. పురుషులతో సమానముగ ప్రభుత్వముతో ధీటులై పోరాడిన యువకులును, దేశముకొరకనుపమానమైన త్యాగముచేసిన మహిళామణులును మనలో ననేకు లున్నందున నేను గర్వించుచున్నాను. ఆయనను మనసభ తొలించిడియు రాజకీయములలో సంతకా జొరుగొనలేదు. ఇది కొంతవరకు మంచిదే. స్త్రీవిద్యా ప్రచారముకొరకును, సంఘసంస్కార పాఠసంకరకును వివిధాభిప్రాయములుగల యువకులైనను అభిప్రాయభేదమును పాటింపుక కృషిచేయవలెననియే మనకుట్లు తటస్థముగ నున్నాము. భిన్నాభిప్రాయములు కలవారమైనను విడిపోక యేకముఖమున నిలచి పోరాడుటవలననే యెన్నికహక్కు అను ప్రధానవిషయమున మన మా మాత్రము విజయమునైన బడయగలిగిమి. వయసువచ్చిన వారికెల్ల వోటుండవలెననియు, పురుషులతో సమముగా మన కన్ని పదవులయందును ఆవకాశములుండవలెననియు మనము వాదించుచున్నాము. ఈ సంవత్సరము 'విమన్య ఇండియను అసోసియేషను' యొక్కయు, 'నేషనల్ కాన్ఫెరెన్సు ఆఫ్ వుమను ఇన్ ఇండియా' అను సంస్థయొక్కయు ప్రతినిధులతో పాటు మనమును మన ప్రతినిధులను బాయంటు పెరెట్టు కమిటీవద్ద కింగ్గాండుదేశము పంపితిమి. మన కొరికలను బ్రిటిష్ ప్రభుత్వవారు తగునీతిని అడరించ నందుకు విచారమగుచున్నది. మనకు ఇయ్యదలచుకొన్న యెన్నికహక్కులైన మనుకమిషనువారి సిపా య్యులకంటెను ఇండియను ప్రాంతైజాకమిటీవారి సిపా య్యులకంటెను తక్కువగా నున్నదని తెలుపుటకు నాకు విచారమగుచున్నది. పాశ్చాత్య దేశములలో కూడ స్త్రీలు ఇట్టి హక్కులను మలభిప్రాయముగను వేగముగను సంపాదించు కొనలేరన్న మనకు అట్టి హక్కు ఇంతవేగము లభించవలదును మనము జాగున్న పొంద నక్కరలేదు. మనము వచ్చినన్ని ఆవకాశ

ములను చేబట్టుచుకొన్నవానికొరకు పోరాడుచుండవలసినదే.

కార్యక్రమము

పోదరీ పోదరీమణులారా, మన మేమో మహా త్యాగ్యములను చేయగలమని ఆశించబడుచున్నది. ముందున్న వారిపై భారమెల్లయు వడుచున్నది. చనుకనున్న వారెట్టి చెయిపాటుమునుచేయరు. సభ కంతమాత్రము వచ్చి చందా యాయగానే తన బాధ్యత తీరివదనియే ఆసేకులు తలచి పిమ్మట నిద్రాణులగుదురు. మేలెక్కు లాంతర్లు మొదలగువాని ద్వారా మంచి బొమ్మలు ప్రదర్శించి ప్రజలకు మన కార్యక్రమమందు ఉత్సాహము పుట్టించి సంఘసంస్కారముయెడల ప్రగలలో ఆభిమానము కలిగించగల ఉత్సాహవంతులు మన కనేకులు కావలసియున్నారు. ఒక్కొక్క నాయకీకింద అట్టివారు పదిపందెండు మంది యుండవలెను. ఈ నాయకీ మణులు వారికి పనులుచెప్పి పనులుగొని రిపోర్టులను కాన్ఫరెన్సువారి కందజేయుచుండవలెను. ఇట్లు దేశము పొదుగునను మనము ప్రచారకురాలై దనుపెట్టి పనిచేసినచో ఆత్మద్యుక్తమైన ఫలితములు కనిపించగలవు. అట్లు కానిచో వట్టి శుష్కతీర్మానముల వలన నెట్టి ప్రయోజనమును కలుగజేరదు.

మన సభసటి సభలో మనము నిర్వహింపలేని కార్యములేదు. దేశము పొదుగునను మనకు 118 కాళులున్నవి. వీనిలో 12 వ్యవసాయసాధనములలో నున్నవి. వాని నింకను హెచ్చు చేయుచున్నాను. ఈ కాళులన్నియు నేకముఖమున పనిచేసినచో ఆత్మద్యుక్తమైన సంస్కారమును ప్రబోధమును మనము దేశములో కలుగజేయగలము. ఇంతవరకు మనలో జాతిమతములకు సంబంధించిన భేదములులేవు. ఈ విషయమున మన పోదరుల కెల్లరకును మనము మార్గదర్శకులమై యుండుట యెంతయు ప్రశంసనీయము. ఇంత స్వల్ప కాలములో ఇట్టి మహాపంపను నిర్మించునట్లు మనకు సహాయమొనర్చిన భరమేర్పరునికి కృతజ్ఞతాపండనములు—మన కృషివలన చునకును మన మాతృదేశమునకును అఖండకీర్తి సమకూడును గాక!

సాంత్వనము

శ్రీమతి ఎ. కోమలమ్మగారు

రణజితసుతకృత జయజయనాద!
ప్రణమసి బలేపరాగ గతబల సాంప్రతమ్!
మణిమయదోలికా ఫేలనలోల!
క్షీణ—మహీతలే విలుకసిసాంప్రతమ్!
అవిరళ వసుగణ వితరణశీల!
వివశ—యవాగూం యాచసే సాంప్రతమ్!

కవిజన సుమధుర గీతప్రమోదిత!
అవిరతరోదన్తై శ్శీచసిసాంప్రతమ్!
విశ్వసునభ్యతా ప్రథమగుహాత్తమ!
సత్వరాంగ్లేయతా మిచ్ఛసిసాంప్రతమ్!
గురుకులారామ ఖ్యాపితపత్కల!
వరసరిసేవనం కథయసిసాంప్రతమ్!

దుర్బలభారత! దుర్గతభారత!!

దుఃఖితభారత!!! మాశుచమర్షయ॥

లాలిపాట

శ్రీమతి కవితలక కంచనపల్లి కనకమ్మగారు, విద్వాం

ద్విపద (లాలిపాటగః పాదపమ్మ)

శ్రీభానుకులరామ శ్రేయోభిరామ
భూభారహారిరామ పుణ్యాత్మరామ॥ లాలీ॥
పతితపావనరామ భవనుతరామ
అతుల్యైత్యవిరామ యానందరామ॥
కౌసల్యసుతరామ కంజాక్షరామ
భూసురప్రియరామ భూనుతరామ॥
దశరథసుతరామ ధన్విత్రీరామ-
పశుపతిప్రియరామ వరమాత్మరామ॥

గాధేయనుతరామ కారుణ్యరామ
బాధితాసుతరామ బాలశ్రీరామ॥
సౌమిత్రియుతరామ శ్యామాభిరామ
భామార్తిహరరామ భాస్కరరామ॥
జనకపూజితరామ జయజయరామ
ఘననీలరుచిరామ గంభీరరామ॥
దళితకార్యకరామ దాంతశ్రీరామ
కలితసీతారామ కళ్యాణరామ॥

లాలి॥

ఆరోగ్యబోధిని

ఫేవర్ తిండ్లు

పూర్వపుస్త్రీలు చాలానయను మళ్ళినను, ఇప్పటి కాలపు పడుదుస్త్రీలకన్న చదిరెట్లు బలముగలిగి పనులు చేయుచున్నారు. ఇప్పటి కాలపుస్త్రీలు పనులు చేయలేకపోవుటకు గల కారణము 'ఫేవర్' తిండ్లే. కడుపులో మలమలచూచుచున్నను, చర్మ క్షుల్లలో మెట్టచైన గాజుపేట్లలో గుప్పెడు మెతుకులు వేమకొని, తిని, ఆ కడుపులోఉండు కాళీసలములో నీళ్ళుపోసుకొని కాలముగడుపుదురు. వడ్డించు వారు ఇంకాకొంచెము వడ్డించవా? అని అడిగిన 'చాలు కడుపు నిండిపోయినది. ఇక కడుపుపట్టదు.' అని లేనితృప్తి కనపరుచుస్త్రీలు అనేకమంది మన దేశములో కలరు.

ఇక వారిబలహీన! కడుపులోనికి ఆహారము చెళ్ళనియడల బలము భగవంతుడుమాత్రము ఇచ్చువా? నలుచని చెక్కిళ్లంటే ఇదే అనునట్లు గుంటలుబడిన బుగ్గలను; కందిరిగంత నడుమంటే ఇదే అనునట్లు ఆహారములేక నడుముకు అంటుకొనియున్న కడుపును; వికాలమైన కండ్లు అనగా ఇదే అనునట్లు ఎండి పోయిన గుంటలలోనుండి వికాలముగా కనబడు కండ్లును; గాలికి ఎగిరిపోవునట్లును, కుక్కిందిపోవు శిల్పములు కనబడుచుచును, "అబల" అని పెట్టిన పేరు సార్థకము చేసుకొను నారీమణులు ఈ భరితఖండములో పెక్కండ్రుగలరు.

ఇక పురుషులసంగతి అగుదరేమో! పురుషులు ఫేవర్ తిండ్లు తినినను, ఏవోకొంటుకొనిపోయి కడుపు నింపుకొందురు. బలహీనమయిన స్త్రీలకు పురిటి సమయములో చాలా ఉపద్రవము రావచ్చును.

ప్రపంచములో కొంతమంది స్త్రీలు పురుషులలో అన్ని విధముల పోటీ చేయుచున్నారుగదా! మన భారతవారీమణులలో కూడా తారాబాయి, రక్కాబాయి, తదితర స్త్రీలుకూడా పురుషులలో అన్ని విధముల పోటీ చేయుచున్నారుగదా! అయితే!

మరికొంతమంది స్త్రీలు ఎంత శక్తిలేని చనిచేసిన ఆంత ప్రజలని తలచుచున్నారు అని నేను దైర్యముగా చెప్పగలను. ఇక అన్ని పనులు చేసేదివారలను చూచి ఆశ్చర్యపడుచు, చిన్ననాటనుండి పనులు చేసేదివారలేగాని మేము చేయలేముమ్మా! అనెడు వారునుగలరు.

కొంతమంది ఫేవర్ తిండ్లయొక్క మతా తెలుసుకొని చాలామట్టుకు శిల్పములు కనబడిన రయవార బలముగా మండుటకు ప్రయత్నించి ఫలహారము గాని, పాలుగాని, భోజనముగాని, కొంచెము మోచ్యుతినన ఆరగవు. కారణము ఫేవర్ తిండ్లకు అలవాటైన అన్నకోశము సహించలేక ఆతీర్చిపుట్టింది, అనేక జబ్బుల పాల్గొందును. ఇట్టి బలహీనముగల స్త్రీలు విద్వలమకనిన ఆ విద్వలు కూడా చాలా బల హీనముగా నుందురు. ఇందువలన దేశములో శిశువుల చావులు మిక్కిలముగా సంభవించును. భావిజనాంగము బలహీనమైనదిగా ఆవును. దేహబలముతో ఆయురారోగ్యములు కూడా తగ్గును. లోకములో అంటువ్యాధులు చిన్న చిన్న సూక్ష్మజీవులవల్లనే కలుగుచున్నవని మనకందరికీ తెలియును గదా! ఆ సూక్ష్మజీవులు బలహీనమైనవారిలోనే త్వరలో ప్రవేశించును. కారణము ఆ సూక్ష్మజీవులను ఎదిరించగల తెల్లకణములు లేనందున.

గాన సోదరీమణులారా! ఈ వ్యాధిమూలము మీ మనములు నొప్పించుటకు ప్రాయశ్రద్ధుగాని, ఇక వైన ఫేవర్ తిండ్లవలన కలిగడి గుండెలలో నొప్పి, కాళ్ళు చేతులు లాగుట, నీయ, మొదలయిన వ్యాధులు మనకు రాకుండా చూచుకొని ఫేవర్ తిండ్లు మాని మంచి ఆరోగ్యమైనవార మనిపించుకొనుచు కడకు "భగవంతుడమన గల స్త్రీలు చాలా బలమైనవారూ అని అనిపించుకొనుటకు పూర్తిగా తూనుకొనుదని నా మనవియ్యెయ్యదని.

—నలిచెల కొంతమ్మ.

బాల విజ్ఞానశాఖ

గృహలక్ష్మీ తో కుక్క పల్కులు

శ్రీ శ్రీ వి. రమణమ్మగారు

పిట్టమ్మాపిట్ట

ఏమిపిట్ట?

చిలకపిట్ట

ఏమిచిలక?

తెలుపుచిలక

ఏమి తెలుపు?

హంస తెలుపు

ఏమి హంస?

రాజహంస

ఏమి రాజ?

మృగరాజ

ఏమి మృగము?

వనమృగము

ఏమి వనము?

పూలవనము

ఏమి పూలు?

జాజిపూలు

ఏమి జాజి?

గుత్తుజాజి

ఏమి గుత్తి?

కవ్వంగుత్తి

ఏమి కవ్వం?

చల్లకవ్వం

ఏమి చల్ల?

మంచుచల్ల

ఏమి మంచు?

పొగమంచు

ఏమి పొగ?

దీపంపొగ

ఏమి దీపం?

గోడదీపం

ఏమి గోడ?

కోటగోడ

ఏమి కోట?

తులసికోట

ఏమి తులసి?

లక్ష్మీతులసి

ఏమి లక్ష్మి?

గృహలక్ష్మి.

ఎన్నెమ్మ పాట

‘ఆంధ్ర సేవిక’

[ఈ పాట పురిటిగది ఇవకల పాడినయెడల, పురిటిసిల్లకు ఎన్నెమ్మవలని శాధకలుగదని నమ్మిక.]

ఒక్కోనాడు ఎన్నెమ్మా
వక్కలుపట్టుక వచ్చిందీ,
రెండోనాడు ఎన్నెమ్మా
రొట్టలుపట్టుక వచ్చిందీ,
మూడవనాడు ఎన్నెమ్మా
మువ్వలుకట్టుక వచ్చిందీ,
నాల్గవనాడు ఎన్నెమ్మా
నవ్వుతు కేరుతు వచ్చిందీ,

అయిదవనాడు ఎన్నెమ్మా
ఆడుతుపాడుతూ వచ్చిందీ,
ఆరోనాడు ఎన్నెమ్మా
అంచెలుపెట్టుకు వచ్చిందీ,
ఏడోనాడు ఎన్నెమ్మా
ఏడుపుముఖము పెట్టిందీ,
ఎనిమిదోనాడు ఎన్నెమ్మా
ఏరూదాటి వెళ్లిందీ,

తొమ్మిదోనాడు ఎన్నెమ్మా
తొరణండాటి వెల్లిందీ,

పదియవనాడు ఎన్నెమ్మా
పట్నందాటి వెల్లిందీ.

[ఎన్నెమ్మ బ్రదుకులు ఎన్నెకలు కన్నెకలు. ఎన్నెమ్మను తలచిన ఏడువాడలా ఎన్నెమ్మరాదు.
బ్రాహ్మడికుతురు మలాడిపెండ్లం!]

అనోరాధలో అడిగినన్ని జొన్నలు

లి. పి. పట్టాభిరామారావుగారు

ఉత్తర—ఉరుకుంటే

స్వాతి—చల్లనచేస్తే

మాస్త—అనుగ్రహిస్తే

విశాఖ—విసరకుండావుంటే

చిత్త—చిత్తగిస్తే

అనోరాధలో అడిగినన్నిజొన్నలు.

చిత్రప్రశ్నలకు సమాధానములు

జనవరిమాసపు గృహలక్షిలోని శ్రీమతి తాయి రత్నమాలగారి చిత్రప్రశ్నకు యుక్తిలెక్కకు శ్రీమతులు వారణాసి పరబక్షి, తాయిరత్నమాల, కె. నాగలింగమ్మ, తిరువీధుల అనమాయాదేవి, కొశిరాజామాటిశ్యామలీరమాచడేని కనకవల్లితాయారమ్మ, పానుగంటి రులసీదేవి, పి.యస్. కామేశ్వరి, దామాశీపురపు లక్ష్మీనరసమ్మ, కంకిపాడి రుక్మిణమ్మ, మాకులపాటి కమలాశమరీగార్లమ్మ, శ్రీయుతులు ముక్కామల గోపాలరావు, యకు. ఇంకటేశ్వరరావు, తేతలి రాజేశ్వరరావు, వేడుమారు గంగాధరంగార్లమ్మ సమాధానములు వ్రాసిరి. కొంద రొక్కొక్క ప్రశ్నకును కొందరు ఇండింటికిని వ్రాసిరి.

చిత్రప్రశ్నకు సమాధానములు శశి, శివ, వసు, మధ, ధర, రంధ, భ్రమ, మబ్బు అని యెఱుంగువది. యుక్తిలెక్కకు పెక్కులు 301 వ్రాసిరి. శ్రీమతి యస్. మల్లికాదేవిగారు 721 వ్రాసిరి.

—:0:—

చిత్రప్రశ్న

చింతపెంట వెంకటరమణయ్యగారు

సీ॥ అడుగుజ్జమునకు సమరునామంబేది? గొప్పతనంబన నొప్పునేది?

గుండ్రమున్నాటకింకొక మాటయెయ్యది? నిదురకర్థంబిచ్చు పదమదేది?

గోధుమరవ్వకుఁ గుదురువేరెయ్యది? అవికకునేది పర్యాయపదము?

చిన్నకుండకు నొప్పియున్న యాహ్వాయమేది? వడగలికిన్నేలు పదమదేది?

గీ॥ అన్నిటికిఁ గూడ మూడేసి యక్షరములు,

త్రిప్పిచదివిన శబ్ద మింతేనిమాట

దట్టిపదముల వివరించు నార్యవరుఁడు

సరసతనునొప్పు భావజ్ఞచక్రవర్తి॥

అమ్మనోచిన నోములు

అనగా అనగా ఒకడొక్కో ఒక బ్రాహ్మణుడు. అతని భార్య గర్భవతియైయుండగా, ఆమెకు మామిడి పండు తినునెనని కోరిక కలిగింది. అది ఆకాలమైననూ, భార్య కోరిక తీర్చుటకు బ్రాహ్మణుడు దేశదేశాలు తిరిగి, అపురూపంగా ఒక మామిడి పండు తెచ్చాడు.

నడవాలో కంచనిండా వెచ్చని ఆన్నయ పెట్టుకొని, పెరుగుపోసుకొని, మామిడిపండు తింటోంది, ఆ బ్రాహ్మణి పెట్టాము. ఒక కాకి ఎదురుగావచ్చి, ఆ పండు తినచూచింది. ఆవిడ అది కనిపెట్టి, పండు పూర్తిగా తినేసి, పెంక కూడా కాకికి అందకుండా బురదగుంటలో పారేసింది. కాకి నిరాశచేసుకొని వెళ్ళిపోయింది. యీసంగతి భర్తకు తెలిసి విచారించాడు.

మరికొన్ని రోజులకి ఒక ఆడపిల్లనికని, ఆ బ్రాహ్మణుడును తమవు చాలించింది. ఆ పిల్ల పెరిగి పన్నెండు సంవత్సరాల బాలాకుమార్తె అయింది. తల్లిలేని పిల్లగదాయని, తండ్రి ఎప్పుడూ పిల్లను ఒంటరిగా విడిచిపెట్టక, ముద్దుగా పెంచుకున్నాడు.

తండ్రి, కూతురు, ఒకవాడు పాలంచెళ్ళారు. పాలం చెరువులో ఇదివరకు ఎప్పుడూ లేనిది, ఆ రోజున ఒక అందిమైన తామరపువ్వు ఒకటి కనిపించింది. బాలిక ఆ కమలంకోసం ఆశపడ్డది. 'వద్దమ్మా! అది మనకు దొరకదు' అని విచారంతో పలికాడు తండ్రి, పూర్వం తన భార్య చేసినసంగతి జ్ఞప్తికివచ్చి.

శ్రీమతి మల్లవరపు లక్ష్మీదేవిగారు

కూతురు వినలేదు. ఒడ్డునేవుండి కదా అని నీమ్మ కంగా దిగింది. 'కమలము' కొంచెము పెనక్కి తిరిగింది. బాలిక పొడింది.

'కాలుతడిసెర నాయనా'

'కాలంత తడిసెర నాయనా'

తండ్రి:— 'ఏమి నేతునె కూతురా?

'మీ అమ్మనోచిన నోములు

'కాకమ్మజేసిన కొకులు'

బాలిక వెంటించింది. కమలం ఇంకా దూరంగా పోయింది.

బాలిక:— 'నడుముతడిసెర నాయనా'

'నడుమంత తడిసెర నాయనా'

తండ్రి పూర్వమువలెనే జవాబిచ్చాడు. బాలిక కంతమువరకు నీరువచ్చింది. తండ్రి నిరాశచెందాడు. బాలిక మళ్ళిపొడింది.

'తలతడిసెర నాయనా'

'తలంత తడిసెర నాయనా';

అని మునిగిపోయింది. తండ్రి కళ్ళమ్మట నీళ్ళ ధార జారింది. తామరపువ్వులోనుంచి కాలువల్లని మాలకాకి ఎగిరిపోయింది. తండ్రికి బోధయింది. కక్షతీర్చుకొంది కాకమ్మ అనుకున్నాడు. తల్లిచేసిన పాపము కూతుర్ని చుట్టుకుందనుకున్నాడు.

వార్తలు విశేషములు

దక్షిణ హిందూస్థానపు విగ్రహములలోగల స్త్రీ
వమాజము లన్నియు హిందీభాషాభ్యాసమును గూర్చి
మిక్కిలి శ్రద్ధతోనుకొనుచున్నది. వల్లబూండ్ల యువ
కులు కూడా హిందీభాషను చుట్టుకగా నేర్చుకొను
చున్నారు. గతసంవత్సరము దక్షిణ హిందూస్థాన
ములో 1488 మంది స్త్రీలు పరిశులప భాజరైరన్న
యొ భాగమున హిందీ భాషాభిమాన మొనరించునట్లు
చెప్పినదో తెలిసుకొనవచ్చును.

* * *

జనవరి నెల 15 వ తేదీని జరిగిన భూకంపమువలన
పాట్నాలో 4000 యిండ్లు కూలినవి, 800 మంది
మరణించిరి, 400 మంది గాయపడిరి, టెల్లిగ్రాఫు
తీగలు తెగిపోయెను. రిహారురాష్ట్రములో ఇతర
రాష్ట్రములకన్న యెక్కువ నష్టముకలిగెను. ఇది
వరకు తరచుగా ఆస్సాంరాష్ట్రమున కీ భూకంపము
చాధ యెక్కువగ నుండెడిది. ఇప్పుడు రిహారువంతు
వచ్చిన దనుకొనుచున్నారు.

* * *

లక్నోలో 500 గృహములు కూలెను ఆ నేకమం
దికి గాయములు తగిలెను. కానీలో 3 నిమిషముల
20 సెకండులు భూకంపముండెను. 80 యిండ్లు
కూలినవి 28 మంది గాయపడిరి, ఇద్దరు మరణించిరి.
ఢిల్లీలో ఆ నేక దివ్యభవనములు పగులు చూపెను.
ఆంధ్రదేశమున విశేష వర్షము కలుగలేదు కాని
పెన్నభాగములలో భూమి యిండ్లు పామగ్ని బడ
బడ కనలినవి. మొత్తముపైని అనేకు నీతాచలపర్వత
తమును ఇది కలిగినది. ఉత్తర హిందూస్థానమున
దీనితాకిడి యెక్కువ. కాలము గడచుకొలది భూగ
వార్తలు తెలియుచున్నవి. మిథు మూడు నెలమంది
మరణించినట్లు, అమ్రులు సంట్లు నిర్మూలమైనట్లు
తెలియుచున్నది. శ్రీకాశ్మీ పార్వతీశాముడు నష్టచడిన

వారియెడల సానుభూతి తెలుపుచున్నారు. 'కాశ
వ్రతనిధి భూకంపనిధి' యను పేరిట విల్లింగ్డను
ప్రభుత్వ ఒకనిధిని వసూలు ప్రారంభించెను. పండిత
జవహరులాలు, రాజేంద్రప్రసాదుగార్లు అనిధికి సహము
వసూలు చేయుచున్నారు. భూకంపనిధికి కరాచీ
కార్పరేషనువారు రు. 1000 లును కలకత్తా మేయరు
నిధివారు రు. 3000 లును ముస్లిము రీతిపుకమిటీవారు
రు. 11,700 లును, ఇన్ డేకాంగ్రిగేషనువారు
రు. 13,000 లును ఇండియను రెడ్ క్రాసు సొసైటీ
వారు 5000 లును కానీ నీవావమిలివారు రు. 1200
లును వసూలు చేసినట్లు తెలియుచున్నది.

* * *

16-క తేదీని 40 నిమిషముల కాలముపాటు బైను
రాయిగారును 1 గంటసేపు వారి కార్యదర్శిగారును
పండిత మనవతొహన మాలవ్యాగారితో మాట్లా
డిరి. చాలా ముఖ్యమైన విషయములనుగూర్చి సంభా
షించిరి తెలియుచున్నది.

* * *

మన్యజ్వరమునకును మనూచికమునకును మూల
కారణమైన క్రిములను ఇటాలియను గాంటూసియా
అను వోక తరగతిచేసలు భక్షించును. ఇట్టివానిని
తెండుకూరు ఆరోగ్యకాస్త్రపరిశోధనాధికారులు
తెచ్చి మైసూరురాష్ట్రములో ఆరోగ్య ప్రచారము
చేయుచున్నారు. ఆమెరికా కోటీశ్వరుడు అగు
రాకు ఫెల్లెరుగారు ప్రజల ఆయురారోగ్యభివృద్ధి
కొరకు కాస్త్రపరిశోధన చేయుటకై విశేషధన
మొసంగెను. దానిని సర్వవియోగ మొనర్చుటకై
పాటుపడుచున్న బైద్యకాస్త్రవేత్తలు దాక్టరు
రస్సెలుమొదలగువారు ఈ ప్రయత్నముల చూచి
సంతోషించిరి.

హరిజనాభ్యుదయము

మహాత్ముడు దేశంబునలె 23 లేదని తెల్లవారు బాము 4 గంటలకు మెయిలులో తెనాలినచ్చిరి. వైనుకు 1000మంది పరిసర గ్రామములనుండి కూడవచ్చిరి. వెంటనే కాపురుజిల్లా శ్రీ సీతారామ కాన్రీగారిచే స్థాపించబడిన వివర్యాశ్రమమును రామలింగేశ్వర దేవాలయమును తెరచెను. పిమ్మట భట్టిప్రోలుమీదుగా రేపల్లె 5 గంటలకు చేరిరి. రేపల్లె వానులు వగలుగాక 800 యాహులర్పించిరి. 7 గంటలకు తెనాలి బయలుదేరెను. వస్త ప్రతిబంధక ముగా భట్టిప్రోలులో నాగిపోయెను. అక్కడ రు 300 ఒసంగబడెను. 8 గంటలకు తెనాలిలోదిగెను. శ్రద్ధానంద హరిజనపాకకాలకు శంఖుస్థాపనము చేసెను. అచ్చటనుండి వగరప్పాడునకువెల్లి రామాల యమును హరిజనుల నిమిత్తము తెరచెను.

24 వ లేది ఉదయము మెయిలులో గోదావరి జిల్లాలో ప్రవేశించెను. 12 గంటలకు కాకినాడవెల్లెను. రామచంద్రపురం ప్రకృతి రామణీయకరము ప్రశం సిం చెను- రాత్రి 7½ గంటలకు రాజమహేంద్ర వరము వచ్చెను. వివిధసత్కములవారు స్వాగత పత్ర ముల నిచ్చిరి. దేవత శ్రీరామమూర్తిగారి యింట్లో హరిజనవాయకులతో ముచ్చటించిరి.

25 వ లేది ఉదయం 8 గంటలకు సీతావగరాశ్ర మమును చేరిరి. పాయంత్రము ఆశ్రమములో ప్రార్థనము సలిపిరి. 26 వ లేది ఉదయ మచ్చటనే తిరిగి ప్రార్థనపరిపిరి:

26 వ లేది మధ్యాహ్నము వంగలపూడి చేర్చిరి. సీతారామస్వామి గుడిని హరిజనులకు తెరచెను.

మంత్రహృద్యముగారు స్థాపించిన హరిజనాశ్రమమును చూచి యువస్వసిందిరి. తిరిగి సీతావగరము వచ్చి శివశైష్టవాలయములకు హరిజనులకై తెరచెను. ఖద్దరు ప్రచారకులతో ఇష్టెగోష్ఠిని సలిపెను. 6 గం టలకు పశ్చిమగోదావరిజిల్లా బయలుదేరెను. 9 గంట లకు నిడదవోలు వచ్చి హరిజనులకు కద్దరు పంచి పెట్టెను. అక్కడనుంచి తణుకువెల్లెను.

27 వ లేది మధ్యాహ్నం 10 గంటలకు తాడేపల్లి గూడెమువచ్చెను. 2 గంటల సేవచ్చటనుండి, యేలూరు వెల్లిపోయెను. తణుకు పాలకొల్లులలో ఘనమగు స్వాగత మొసంగబడెను.

28 వ లేదికి వికాఖపట్నమువచ్చి సముద్రతీరమున మహాసభలో ఉపన్యసిం చెను.

29 వ లేదిని విజయనగరము అనకాపల్లి మొద లగు పట్టణములలో ఉపన్యసింది నిధి పరూలుచేసెను.

30 వ లేదికి తెల్లూరుమండలము వచ్చిరి. తెల్లూరు జిల్లాలో రు 1000 లకు వైగా వసూలయ్యెను. ఇంక మొత్తమే యితర ఆంధ్రమండలమును నొసగలేదు. విటగుంట, కావలి, అల్లూరు, గండవరం ఈడిన ముసలే చూచెను. గండవరంలో శ్రీకృష్ణదేవాలయ మును హరిజనులకుగా తెరచెను. దేవాయలములోనికి పోవువారు మాంసముఘటించరాదని సలహాయచ్చెను. అచ్చటనుండి పారెంచెల్లెను. అక్కడనుంచి బుచ్చి రెడ్డి పారెంచెల్లెను. అక్కడ స్త్రీలసభలో స్త్రీలూ నిరాడంబరముగ కేవలమును రాట్నమును పడకుచు హరిజనులకు తమతో సమానముగ చూచుచుండవలె నని చెప్పిరి. బెజవాడ గోపాలరెడ్డిగారింట విక్రాంతి

వార్తలు విశేషములు

దక్షిణ హిందూస్థానపు నిగరములలోగల స్త్రీ సమాజము లన్నియు హిందీభాషాభ్యాసమును గూర్చి మిక్కిలి క్రద్ధతనుకొనుచున్నవి. పల్లెటూరి ప్రయతకులు కూడా హిందీభాషను చుటుచుగా నేర్చుకొనుచున్నారు. గతసంవత్సరము దక్షిణ హిందూస్థానములో 1488 మంది స్త్రీలు పరిక్షలకు హాజరైరన్నయీ భాగమున హిందీ భాషాభిమాన మొంతవరకు హెచ్చినదో తెలిసుకొనవచ్చును.

* * *

జనవరి నెల 15 వ తేదీని జరిగిన భూకంపమువలన పాట్నాలో 4000 యిండ్లు కూలినవి, 800 మంది మరణించిరి, 400 మంది గాయపడిరి, తెల్లగావు తీగలు తెగిపోయెను. బీహారురాష్ట్రములో ఇతర రాష్ట్రములకన్న యెక్కువ నష్టముకలిగెను. ఇవి వరకు తరచుగా ఆస్సాంరాష్ట్రమున కీ భూకంపముల బాధ యెక్కువగ నుండెడిది. ఇప్పుడు బీహారువంతు వచ్చిన దనుకొనుచున్నారు.

* * *

లక్నోలో 500 గృహములు కూలెను ఆనెవంతుదికి గాయములు కలిగెను. కానీలో 3 నిమిషముల 20 సెకనులు భూకంపముండెను. 30 యిండ్లు కూలినవి 28 మంది గాయపడిరి, ఇద్దరు మరణించిరి. ఢిల్లీలో అనేక దివ్యభవనములు పగులు చూపెను. ఆంధ్రదేశమున విశేష నష్టము కలుగలేదు కాని పెక్కుభాగములలో భూమి యిండ్లు పాచుగ్గి బడ బడ కనినవి. మొత్తముపైని అనేకు సీతాదలపర్యంతమును ఇది కలిగినది. ఉత్తర హిందూస్థానమున దీనితాకిడి యెక్కువ. కాలము గడచుకొలది భూర వార్తలు తెలియుచున్నవి. ఇందు మాడుకేలమంది మరణించినట్లు, ఆవులు పంటలు నిర్మూలమైనట్లు తెలియుచున్నది. శ్రీకార్జు పార్వభాముడు నష్టపడిన

వారియెడల పాపభూరి తెలుపుచున్నారు. 'రాజ ప్రతినిధి భూకంపనిధి' యనుపేరిట విల్లింగ్డను ప్రభువు ఒకనిధిని వసూలు ప్రారంభించెను. పండిత జవహరులాలు, రాశేంద్రప్రసాదుగార్లు అనిధికి ధనము వసూలు చేయుచున్నారు. భూకంపనిధికి కరాచీ కార్పరేషనువారు రు. 1000 లును కలకత్తా మేయరు నిధివారు రు. 3000 లును యుక్తిము రిటీపుకమిటీవారు రు. 11,700 లును, ఇన్ డేకాంగ్రిగేషనువారు రు. 13,000 లును ఇండియను రెడ్ క్రాసు సొసైటీ వారు 5000 లును కానీనేవాపమిలివారు రు. 1200 లును వసూలు చేసినట్లు తెలియుచున్నది.

* * *

18-వ తేదీని 40 నిమిషముల కాలముపాటు నైను రాయగారును 1 గంటసేపు వారి కార్యదర్శిగారును పండిత మనవరెహమాన మాలవ్యాగారితో మాట్లాడిరి. చాలా ముఖ్యమైన విషయములనుగూర్చి సంభాషించిరిని తెలియుచున్నది.

* * *

మన్యజ్వరమునకును మహాచిక్కుమనకును మూల కారణమైన క్రిములను ఇటాలియను గాంబూసియా అను నొక తరగతిచేసలు భక్షించును. ఇట్టివానిని లెంకుగూరు ఆరోగ్యకాస్త్రపరిశోధనాధికారులు తెచ్చి మైసూరురాష్ట్రములో ఆరోగ్య ప్రచారము చేయుచున్నారు. ఆమెరికా కోటీశ్వరుడు అగు రాకుమార్లుగారు ప్రజల ఆయురారోగ్యాభివృద్ధి కొరకు కాస్త్రముపరిశోధన చేయుటకై విశేషధన మొసకెను. దానిని సద్వినియోగ మొనర్చుటకై పాటుపడుచున్న వైద్యకాస్త్రవేత్తలు డాక్టరు రస్సెలు మొదలగువారు ఈ ప్రయత్నముల చూచి సంతోషించిరి.

హరిజనాభ్యుదయము

మహాత్ముడు డిశంబరునెల 23 తేదీని తెల్లవారు జాము 4 గంటలకు మెయిలులో తెనాలివచ్చిరి. స్త్రీమనుకు 1000మంది చరి నర గ్రామములనుండి కూడవచ్చిరి. వెంటనే కాపురువెల్లి శ్రీ సీతారామ కాన్త్రిగారిచే స్థాపించబడిన వివర్యాశ్రమమును రామలింగేశ్వర దేవాలయమును తేరచెను. విష్ణుట ధట్టిప్రోలుమీదుగా లేపల్లె 5 గంటలకు చేరిరి. లేపల్లె నామలు నగలుగాక 800 రూపాయలర్పించిరి. 7 గంటలకు తెనాలి బయలుదేరెను. వస్త్ర ప్రతిబంధక ముగా ధట్టిప్రోలులో వాసిపోయెను. అక్కడ రు 800 ఒసంగబడెను. 8 గంటలకు తెనాలిలోదిగెను. శ్రద్ధానంద హరిజనపాఠశాలకు శంఖుస్థాపనము చేసెను. అచ్చటనుండి నగరస్పీడునకువెల్లి రామాలయమును హరిజనుల నిమిత్తము తేరచెను.

24 వ తేదీ ఉదయము మెయిలులో గోదావరి జిల్లాలో ప్రవేశించెను. 12 గంటలకు కాకినాడవెల్లెను. రామచంద్రపురం ప్రకృతి రామదేయకరము ప్రశంసించెను- రాత్రి 7½ గంటలకు రాజమహేంద్రవరము వచ్చెను. వివిధపక్షములవారు స్వాగత పత్రముల నిచ్చిరి. దేశత శ్రీరామమూర్తిగారి యింట్లో హరిజననాయకులతో ముచ్చటించిరి.

25 వ తేదీ ఉదయం 8 గంటలకు సీతానగరాశ్రమమును చేరిరి. పాయల్రెము ఆశ్రమములో ప్రార్థనము సలిపిరి. 26 వ తేదీ ఉదయ ముచ్చటనే తిరిగి ప్రార్థనజరిపిరి.

28 వ తేదీ మధ్యాహ్నము 4 గంటలూడి వెళ్లిరి. సీతారామస్వామి గుడిని హరిజనులకు తేరచెను.

మలబార్గియముగారు స్థాపించిన హరిజనాశ్రమమును చూచి యువస్వస్థిందిరి. తిరిగి సీతానగరము వచ్చి శివవైష్ణవాలయములను హరిజనులకై తేరచెను. ఖద్దరు ప్రచారకులతో ఇష్టాగోష్ఠిని సలిపెను. 8 గంటలకు చక్కమగోదావరిజిల్లా బయలుదేరెను. 9 గంటలకు నిడదవోలు వచ్చి హరిజనులకు కద్దరు సంచి పెట్టెను. అక్కడనుంచి తిరుగువెళ్లెను.

27 వ తేదీ మధ్యాహ్నం 10 గంటలకు తాడేపల్లి గూడెమువచ్చెను. 2 గంటలనేవచ్చటనుండి, దేబిలూరు వెల్లిపోయెను. తిరుగు పాలకొల్లులలో ఘనమగు స్వాగత మొసగబడెను.

28 వ తేదీకి విశాఖవట్నమువచ్చి సముద్రతీరమున మహానదీలో ఉపవస్థింపెను.

29 వ తేదీని విజయనగరము అనకాపల్లి మొదలగు పట్టణములలో ఉపవస్థింపి నిధి సమాలించెను.

30 వ తేదీకి నెల్లూరుమండలము వచ్చిరి. నెల్లూరు జిల్లాలో రు 1000 లకు వైగా వసూలయ్యెను. ఇంత మొత్తమే యితర ఆంధ్రమండలమును నొసగలేదు. చిట్టగుంట, కావలి, అల్లూరు, గంజవరం ఈడిన ముననే చూచెను. గంజవరంలో శ్రీకృష్ణదేవాలయమును హరిజనులకుగా తేరచెను. దేవాలయములోనికి పోవువారు మాంసముభుజింపరాదని నలహాయిచ్చెను. అచ్చటనుండి పాలెంచెళ్లెను. అక్కడనుంచి బుచ్చిరెడ్డి పాలెంచెళ్లెను. అక్కడ స్త్రీలసభలో స్త్రీలు నిరాడంబరముగ జీవించుచు రాట్నమును పడకుచు హరిజనులకు తమతో సమానముగ చూచుచుండవలెనని చెప్పిరి. దేజవాడ గోపాలరెడ్డిగారింట విక్రాంతి

గైకొనిరి. పిమ్మట నెల్లూరులో కమ్మారీబాయి బాలికా పాఠశాలలో ఉపన్యసింది స్త్రీలను నిలుపుకోపు చేసెను. స్త్రీల యుత్సాహము సంతయు ప్రశంసించెను. వారు తిరిగి నగలు చేయించుకొనరాదని వాదనము చేయుచునెను. వారు అపోసియేషనువారి నమ్మనప్రకారము పుచ్చుకొనిన పిమ్మట గూడూరు చెర్చి ప్రాసెనరు రంగాగారి ద్వారా రయతునాయకుల పరిచయము చేసుకొనెను.

80 వ లేడిని చెంకటగిరివెల్లి హరిజనపాఠశాలకు మందిరమునకు పునాదుచేసెను. ఇనుభావామైదానములో బహిరంగపథ జరిపెను. అక్కడి బహుమానముల నన్నిటిని వేలముచేసెను.

81 వ లేడికి తిరుపతి విచ్చేసిరి. అక్కర్తి, కాళవస్తీ, ఏర్పాకు రేణిగుంట ప్రేషులయొద్ద వేలకొలది ప్రజలు మహాత్ముని దర్శించిరి. తిరుపతి సభకు 20000 జనము విచ్చేసిరి. అక్కడనుండి రేణిగుంట మీదుగా కడపవెళ్లిరి. రాత్రి 7 గం-40 నిలకు కడప విచ్చేసిరి. అచ్చట మానవ్రతము ప్రారంభించిరి. శాంతి నితేతనమునందు విశ్రాంతి గైకొనిరి.

1 వ లేడిని కూడ కడపలోనే విశ్రాంతిగైకొనిరి.

2 వ లేడి సాయంకాలము స్వదేశి ఎంపాడియములో 6 గంటలకు ఉపన్యసించిరి. కడపజిల్లావారు రు 1120 రూపాయలకొనిరి .8 గంటలకు గుత్తికి బయలుదేరిరి. 9 గం-10 నిలకు గుత్తికి విచ్చేసిరి.

3 వ లేడిని పెద్దపడుగురులో రు 1118 లు మహాత్ముని కర్పించబడినను. పట్టు కేళవసిల్లగారి స్మారకచిహ్నముగ అర్పించబడిన సారిజనాశ్రమ విద్యాలయమునకు ఈ ధనము ప్రత్యేకింపబడినను. గుత్తిలో విశేషధనమును ఆశేక కానుకలును సమర్పించబడినను. పిమ్మట గుంతకల్లు ఉరవకొండ మొదలగు పట్టణములను చూచెను. అనంతపురముజిల్లాలో ఉపన్యసించెను. మొత్తము అనంతపురములో రు 3000 లు సమూలయ్యెను. రాత్రి 1 గం-20 నిలకు

హిందూపురము విచ్చేసెను. ఇది ఆంధ్రదేశమున మహాత్ముడు దర్శించిన పురములలో కడవటిది. ఇచ్చటికి ఆంధ్రదేశమున సమాఖ్య వగలుతో సహా రు70000 లకు పైగా ఉన్నది. ఒక రెమ్మన ఒకరు తమ్మన అను భావము బోవది అస్పృశ్యత తొలగదనియు, శేవలము ధనమునే కాక మనములను కూడ ఆంధ్రులు హరిజనులకై అర్పించవలెననియు ఆంధ్రులకు మహాత్ముడొసంగిన సందేశము.

మైసూరు సంస్థాన సంచారము

4 వ లేడి ఉదయమున 8 గం-5 నిలకు మైసూరు సంస్థానములో గోరిలిమనూరు చేరెను. నిరుదస్యత, దొడ్లబల్లపూరు తుముకూరు గ్రామములలో మహాస్వాగత మొసగబడినను. అక్కడనుండి బెంగుళూరు చెర్చిరి. బెంగుళూరులో రు 12000 లును మైసూరు సంస్థానమునందు రు 28000 లును వసూలయ్యెను. 5 దినములు సంచారము చేసెను.

మళయాళసంచారము

బెంగుళూరునుండి మళయాళ దేశమువెల్లి తలచ్చేరి, మహి, బడగర గ్రామములను చూచెను. బడగరులో 17 సం||లు వయసుగల గోమతీకన్య తన బంగారు అధరణముల విచ్చేరు. గాంధీమహాత్ముడు స్వర్గీయ అన్నపూర్ణాదేవిని స్మరణకు తెచ్చుకొని ఆమెవలె స్త్రీలెల్లరుకు నిలుపుకోపులిచ్చి, తిరిగి వగలు చేయించుకొనరాదని సలహాయిచ్చెను. ఆమె హారమును వజ్ర పురుడ్లలను యిచ్చిచేసి తిరిగి తండ్రిని చేయించమని కోరనని చెప్పెను.

13 వ లేడిని సాయంకాలము కల్లికోటలో స్త్రీల సభలో నుపన్యసించుచు శేరభదేశ స్త్రీలకు గోమతీ కన్య చరిత్రచెప్పి ఆమె మాధవము ననుసంచరించవలెనని చెప్పెను. 18 వ లేడికి తిరుచూరువచ్చెను. శేరభములో రు 18000 లును ఒక్క కాలికట్టులో రు 7000 లును లభించెను.

17 వ లేడి ఎర్నాకులం వచ్చెను. పిమ్మట అల్పాయి కొచ్చి కూడ వెళ్లెను.

పుష్పచయము

భార్యాభర్తలు సంతోషముగానుండుటకు గమనించవలసిన విషయములు:—

1. స్త్రీ పురుషుల సంబంధమును గురించి లేనిపోని పిచ్చిభ్రమలు మాని వివేకమైన యుద్దేశములు కలిగియుండవలెను. అవగా వివాహముయొక్క ముఖ్యోద్దేశము ఆరోగ్యముగల సంతానము కలిగియుండుటని గ్రహించవలెను.

2. పరస్పరప్రేమ తగిలినచోచా బాగ్రత్తవడవలయును. దంపతు లొకరి లోతుముల నొకరు సహించవలయును.

3. ఒకరియొడల నొకరికుండు అనురాగమును మనస్సులో శీరాచియుంచుకొనుట చాలుననుకొనక బాహ్యక్రియలవలన కనపర్చుకొనవలెను.

4. ఒకరితప్పుల నొకరు కనిపెట్టుచు వానిని గూర్చి తర్కించుచుండుట మానవలెను.

5. పుత్రప్రధానమున మేటలలోను ఒకరినొకరు సంతోషపెట్టుటకు ప్రయత్నము చేయుచుండవలయును.

6. నీవు ఫలానివని చేయుము, ఫలానివని చేయవద్దని యొకరినొకరు అసత్యము పెట్టుకొనుట మాని ఎవరిమట్టున వారు యోగ్యముగా వదులుకొనుచుండవలెను.

7. పూర్వస్నేహితులని యితర స్త్రీ, పురుషులతో తగిన చూపు కలిగియుండరాదు.

8. భార్యాభర్తలు కలసి తమకు వచ్చు ఆదాయములో కొంతకేరీ దాచవలెను.

9. ఒకరిక్కువ ఒకరు తక్కువ అన్న తారతమ్యములు చూపకుండవలెను.

10. ఒకరి నొకరు పూర్తిగానమ్మి యంతమాత్రమును అనుమానమునకు పోవద్దుకొండవలెను.

11. వీలైనంతమట్టుకు ఇతర బంధువులను నివాసముగా ఇంటిలో పెట్టుకొనకుండవలెను.

12. డబ్బు జమా ఖర్చులు విషయమై సతీచితులిద్దరి కేమాత్రము దాపరికముండకూడదు.

13. భార్యాభర్త లిరువురు ఎప్పుడును వంచివాటినే చర్చించుచుండవలెను.

—శ్రీమతి రావి వరసమ్మగారు

* * *

శ్రీ శ్రీ రాజారావు గంగాధర రామ రావు బహద్దర్ రాణిగారు.

ఈపె లేటు శ్రీ రాజారావు గంగాధర రామ రావు బహద్దర్ వారి కోడలు. శ్రీవారి దత్తపుత్రులగు లేటు శ్రీ రాజా వెంకటమహీపతి రామకృష్ణ రావుబహద్దర్ వారి భార్య. ఈపె జననము దుందుభి నామసంవత్సర మార్గశిర బహుళి నవమి. వివాహము యువనామసంవత్సర చైత్ర శుద్ధవిదియ. ఈ మహా రాజాకి విదుగురు పితరులును ఇద్దరు కొమార్తెలును కలిగి. వీరందఱును సంతానాది సంపదలతో కలు దూగుచుండఁజూచి యానందించుచు 71వ సంవత్సర మగు యీ శ్రీమఖనామసంవత్సర పుష్య బహుళ ద్వితీయా బుధవారము ఉదయము 8 గంటలకు అనా యసముగా వెన్నపురియందు పరమపదించిరి. ఈ పెనుగూర్చి మేము ఈపె కుమారులలో క్షేష్ఠులగు శ్రీ రాజారావు వెంకటమహీపతి గంగాధర రామ రావు బహద్దర్ జనించాదావారికి కృతియొసఁగిన మా జాతకచర్య పీఠికయందు వెలకొల్పిన పద్యము నిందుదాహరించుచున్నాఁడను.

సీ॥ వారయస్సారాయ నరవరేభ్యఃకుమేంద
 లేధురుసోదరు లేసతీమః
 జీతే నభిరాదురు రకలంకచరితుండు నూజీప్రదా
 బ్యంబు లేజమేసంగః
 నేకాతపత్రసుశ్రీకత నెవచేత నట్టి శ్రీకోధ
 వాద్యస్సారాయః
 నృపమణిపుత్రికనిచ్చి పెండిలిచేసిరి దక్షునకు
 బృధివీశ్వరనకు॥

తే॥సీ॥ వాపే శ్రీరంగమాంధిక యలఘోచరితః
 మణీయు నీదంపతులకు నేగురుకుమారః
 గులు కొమిలెలిరువురును సోలిగలిగి నన్యః
 యంపు నభివృద్ధికిని మూలమగుచునెలమి॥
 —చెళ్లపిళ్ల వెంకటశాస్త్రి—

ఆంధ్రదేశము—స్త్రీలు

(1931 సం॥రం జనాభాశెక్కుల చొప్పున)

జిల్లాలు	స్త్రీల సంఖ్య	పట్టణము లలో	వల్లెలలో
గంజాంజిల్లా ఏజన్సీ	181597	—	181597
గంజాంజిల్లా			
మామూలు ప్రదేశం	1112194	63478	1048716
విశాఖపట్నం ఏజన్సీ	583111	5261	577780
మామూలు ప్రదేశం	1251732	134469	1117263
మా॥ గోదావరి ఏజన్సీ	119734	—	119734
మామూలు ప్రదేశం	851564	120700	730864
పశ్చిమ గోదావరి	620729	82264	538465
కృష్ణా ...	818504	86846	531658
గుంటూరు ...	1008667	137310	869357
నెల్లూరు ...	741900	81451	660449
కడప ...	465483	42617	422866
కర్నూలు ...	504723	28337	476386
బళ్లారి ...	478756	81149	395607
ఆనంతపురం ...	510877	57191	453686
చిత్తూరు ...	706778	41847	664931
బంగళనపల్లి ఏజీటు	18233	2904	16329
మొత్తము	9778582	945614	8827896

ఆంధ్రదేశముయొక్క స్త్రీల జనాభా తెల్పుటలో అన్ని జిల్లాల మొత్తము 9778582 ఉన్నది. ఈసంఖ్య పట్టణములకు వల్లెలకు విడదీసిన 9778512 వచ్చినది. లేదా 70 మంది, ఇది ఆంధ్రులు లేవు టలో పారబాటు అయిఉండవచ్చును.

—శనివారపు సుబ్బారావు

నారీపరణము

అ॥ భా॥ మహిళాసభవారి మూతీభావము.

నారీపరణమునుమాట చెప్పిబడినపు డెంతటి మావపుని హృదయమైన విచ్చిన్నము కాకపోదు. ఇట్టి అత్యాచారము లన్నిచోట్లను ఆపుడపుడు జరుగుచున్నవి. కాని, పంగదేశమువలె విచారిత బాధాకరమగు ప్రదేశము వేరొండు కావరాదు. పంగదేశమంపైనను హిందూబాలికలే యిట్టి బాధలకు గురియగుచున్నారు. దిక్కులేక దీనావనలై యల్లాడుచున్నార. మాతృదేవియై ప్రత్యక్ష భగవతీస్వరూపిణియగు స్త్రీబాలియం దింతటి ఘోరమగు అత్యాచారము లొనర్చు ప్రారబంధుస్వభావులగు పురుషుల నేమనవలయునో తెలియకున్నది పురుషుల కభ్యుదయ పరంపరలొనర్చు స్త్రీల నింతటి యపమానములకు గురియొనర్చుటకన్న కృతఘ్నత వేరొందుకలదా? దీనపదనలై మానసంరక్షణ మొనర్చుకొనబాలక యల్లాడు భారతవారీమణుల యార్తద్యమల వాలించు ప్రభుత్వమా, లేదు. భగవంతునిచే నొసంగబడిన మానసిక స్వాతంత్ర్య మపహరించుబడి మత్తెక్రవ్వలగుచున్న తమచిన్ని చెల్లెండ్రమొర లటుంచి తమ స్వాతంత్ర్యమునకై పెనగులాడు భారతయువకుల హృదయములయం దివీశ్విరమువకు సానమొసంగబడుటలేదు. పెద్ద పెద్ద సభల బల్లన్రుద్ది మాట్లాడు యలబాసమాజమున విషయ మొరులలో చెప్పుకొనుట సిగ్గుట. రాజసభలలో కఠినకాననములద్వారా నివారించుదగిన యిట్టి

ప్రధానవిషయమై మహిళాసభలలో తీర్మానము గావించుట హిందూచారితో కళంకముట. ఇట్టి భావములలో హిందూవారీసమాజముకూడ మహిళాసమాజమొందుచున్నది. ఇట్లు లోకము మహిళాసమాజమొందునపు డీక వారికి విశ్వాస్యకో తెలియవచ్చును. నిస్సహాయులై యపహరింపబడు నిర్భాగ్య వారీసమాజము సరికట్టుభాగ్య మీ యభాగ్యభారతమున కెన్నడు చేతురునోకదా!

సంగదేశపు వారీరక్షాసమితి పెక్కుటరిగారగు సనత్కుమారరాయ్ చౌదరీగారు పోలీసువారి వారికిరిపోయినట్లునుండి, అపహరింపబడిన స్త్రీలసంఖ్య నిట్లు ప్రకటించిరి. "1931 వ సం॥రములో ఇండియాలో పీసర్ కోడ్డు 368 వ కేసును నమసరించి 212 కేసులున్నూ, 354 వ కేసును నమసరించి 354 కేసులున్నూ 1932 లో కే. 368 ను నమసరించి 234 కేసులున్నూ, 354 వ కేసును నమసరించి 539 కేసులున్నూ తీర్పులు చెప్పబడినవి. ఇట్లు దినదిన మభివృద్ధిగాంచు నీ యత్యాచారముల కవరోధమొనర్చగవర్నమెంటువారెట్టి యేర్పాట్లు గావించుచున్నారో తెలిసికొనుటకై యెవరి హృదయము తీర్రపాటు చెందదు?

ఈవిషయమై డిసెంబరు 4 వ తేదీన దేవిడ్ గ్రేన్ ఫెర్ గారు కామప్పసభలో "హిందూచారితో వారణమును వారిపై జరుగు చతు సంబంధమును వత్సాచారములసంఖ్యయు దినదిన మభివృద్ధిపొందుచుండుటచూచి భారత గవర్నమెంటువారు దానికి ప్రతీకారమొనర్చునెట్టి యేర్పాట్లొనర్చుచున్నారో" అని ప్రశ్నించినపుడు గవర్నమెంటు ఇండియా మంత్రి యగు ఆర్. ఎ. వాల్మీకీగారు "సంగదేశమున జరుగు నీ యత్యాచారములనుగూర్చి పత్రికలలో తరచు చూచుచుండుటచే వారి దృష్టి ఆవైపునకు మరలినది కాని, దినదిన మభివృద్ధిగాంచుచున్నట్లు సిద్ధాంత

మొనర్చబడియుండలేదు" అనిరి. అవాదే సంగ రాష్ట్ర కాంససభయం దొకసభ్యు డీ విషయముపై మాట్లాడినపుడు "స్త్రీలయం దత్యాచారములు జరుగుచున్నవి. కాని అవి దినదిన మభివృద్ధిగాంచుచున్నదను విషయము సంఖ్యద్వారా ప్రమాణము చూపలేదనిరి. కాని, పోలీసువారి వారికిరిపోయిన పరిశీలించునంతటి శ్రద్ధయైనను తీసుకొనకాలకపోయిరి.

ఇక మహిళాసభల విషయమై పరిశీలించు. డిసెంబరు 30 వ తేదీన కలకత్తాలో జరిగిన ఆఖరి భారత మహిళాసభలో శ్రీమతి సరళాభాయి సర్కారుగా రుపన్యసించుచు ఇది ప్రధానసమస్య యనియు, నీవిషయమై తగుయేర్పాట్లను గావించుట యుక్తమైనదిగ తెలంచవలయుననియు చెప్పియుండిరి. అయిన నీవిషయ మా సభలో చర్చించి తీర్మానము నకు లేలేకపోయిరి. అభాగ్యులు, అక్షరికూన్యలగు వారికి ప్రతినిధురాండ్రుమని చెప్పుకొను ఆఖరిభారత వారీసమాజేకమండే ప్రాగ్రుపదమగు నిట్టివిషయము చారవిడచినపుడు డిక నీ మహిళాసమాజేకమువలన జరుగు ఫలితములేవియో తెలియవచ్చును. పిగ్గు, అసమానము మనోవేదనను గలిగించు నిట్టి కార్యముల కవరోధము గల్పించి దేశమును మెల్కొల్పువలసిన భారమీ మహిళాసభకు లేదా? పిరి తీర్మానములలో, దేశీయులయెదుట ప్రక్కకుముగ కనిపించుచు సత్యమైయున్న విషయములను చేర్చి యెదుటబడి ప్రతిఘటించుట సేర్వకొనకాలనంతవరకు, మహిళాసభలవలన రవంతయైన లాభము కలుగజాలదు. కావున మున్ముందెవట మహిళాసమాజేకములు జరుగుచున్నను ప్రథమమున నీ విషయమై చర్చించి రను మనోవేదనను దెల్పడించుచూ కార్యక్రమమునకుదిగి స్త్రీజాతి మధ్యరించవలసినదని మహిళాసభలను హెచ్చరించుచున్నాము.

—కోలగంటి చంకట్రామయ్య చౌదరీగారు

మహాత్ముడు కాలికట్టులో స్త్రీల సభలో నిల్లువనవ్వసించెను:—

(ప్రియ పోదరీమణులారా,

నన్ను చూడగనే నేను మీ నగల్గెల వొలిపించి తీసుకొందుననియో, మీలే వొలిదియిచ్చివేయవలె నను బుద్ధి పుట్టవచ్చుననియో ఒక భయము మిమ్మెల్లరి నలముకొనినట్లు నాకు తోచుచున్నది. మీలో కొందఱు పప్పుడే తమ చిన్ని చిన్ని నగలను వొలిది లేజూచుచున్నారు. నేను మీ కిప్పుడు గోమతి యను నొక చిన్ని పడుచు వృత్తాంతము చెప్పెదను. ఆమె నీయుదయముననే బడగరలో కలనుకొంటిని. ఆచట సభలో స్త్రీలెల్లరును తమ నగలను కొన్ని టిని కాని, లేక వారి దయయున్నచో అన్నిటిని కాని ఇచ్చివేయవచ్చునని కోరినప్పు డామె తన చేతులను రెండు మందరమైన గజాలను తొలు దొల్ల నిచ్చెను. ఆమె వయస్సు 20, 21 సంవత్సరములున్నను చిన్ని పిల్లవలె అమాముకమైనది.

ఆ రెండు గజాలతో నేను పరమానందమునందరిని కాని ఆమె అందఱను, మెడలోని కంటె నిచ్చినెను. అంతటితో ఆగుననుకొంటిని. ఆమె చేతులు చెవులమీదికిపోయి చెవిపోగులను విప్పి వేసెను. నేను ఆ చెవిపోగులను పుచ్చుకొంటిని. నాయొడలు పులకరించెను కాని నా భావముల నామెకు తోచనీయలేదు. ఇట్లామె తన సర్వాభరణముల నిచ్చుటకు స్వతంత్రురాలేమో, తన తండ్రి యనుమతి గైకొననేమో అడిగిరిని. తన తండ్రి నాయొద్ద నేయున్నాడని చెప్పి నా వేదికపైని నా ప్రక్కన నిలబడి వివరితుత్రములను నగలను జాగ్రత చేయుచున్న ఒక మహనీయు నామె నాకు యాపెను. అతని తండ్రి అంగీకరించినట్లే. ఇంతటి త్యాగమునకు జరులుగా నాదదనుండి ఆమె కోరినదేమి? నా సంతకము. నేను హిందీభాషలో నా సంతకమువేరకాక, ఆమె త్యాగము బంగారముకంటెను నామెకు ప్రకృతతరభూషణ మను నాక్యమును వ్రాసియిచ్చి

తిని. ఆమె అవరిమితానందము నందెను. తిరిగి యొప్పుడును తండ్రిని నగలు చేయించుననని నా కామె వాగ్దానమొనర్చెను. మళయాళకవ్య విషయమున నిది యొక ఆశ్చర్యకరవిషయము కాదు; ఏలనన, మళయాళకవ్యలు స్వతస్సిద్ధముగా నిరాడంబర మూర్తులు. వారినిసూర్పి నా కిట్టి యభిప్రాయ మేర్పడియున్నది.

ఒకలంః బులకరించుచేయు ఈ కథతో ఇటువంటిది మరియొక కథను తెలిపెదను. ఇప్పటికి వడేళ్ల క్రిందట ఆంధ్రదేశములో నొకకాల; వివాహిత; ఒక నాటకకాలలో స్త్రీల సభ నే నిట్లే నగలిమ్మని కోరితిని. నగలిచ్చినవారిలో నామెయే ప్రుభుధను. ఆమె నగలు కొన్ని సాధారణమైనవేయినను ఆమె మెడలోని చంద్రహారము మిక్కిలి బరువైన బంగారు ప్రోవు. ఇతర నగలనుసూర్పి వే నిష్కడు వర్ణించ బాలను. అయ్యో! ఆమె యిప్పుడు మఱి యీ భూతిలమున లేదుగదా! ఆమె తలిదండ్రులు శ్రీమంతులు. కావలసినచో నగలు చేయించగలరు. కాని ఆమె చేయించుకొనలేదు. హరిజనోద్ధరణమునంటి పనితోద్యమమునకు తమ నగల్గెల సర్పించిన ఆన్న పూర్ణము, గోమతీ ఇరువురును ధన్యులు. వా రొసగిన నగలకంటె వారికి భూతితరమగు పుణ్యము లభించినది. మీరు మీ హృదయములను పవిత్రములుగా చేసుకొని హరిజన బాలబాలికలను మీ సోదరసోదరీ మణులవలె ఆదరించవలెను. మనము చాలకాలము నుండి మతముపేరట వారి నణగగ్రహింపించితిమి. నే డీమాత్ర మువకారముచేసినచో మన పాపము కొంచెమైనను నశించును. మీరు చిన్ననగలే కానిండు, కాని పెద్దనగలే కానిండు, అప్పుకృతను తొలగించవలెనను దృఢసంకల్పముతోనే యొసంగ దరుగాక! ఇట్టి సర్వసామాన్యమైన యదార్థధర్మమును గ్రహించు బుద్ధిని పరమేశ్వరుడు మీ కనుగ్రహించుగాక! ఇకను మీ శ్రమియాయగలతో యియవచ్చును. నగలైననుపరే, వెండినాణెములైననుపరే, బంగారు సవరములైననుపరే, నోటులకట్టలైననుపరే.”

గ్రంథ విమర్శన

మదరాసు సహకారసంఘముల ఆర్ట్స్ (1933 సం॥ నెం 6 రు):—

డెమోస్టైజ్ 188 పుటలు, వెల రు. 1-8-0లు. ఇందు సహకారసంఘముల ఆర్ట్స్ ఆంగ్లభాషలోను ఆంధ్రభాషలోను కూడా ప్రకటింపబడియున్నది. ప్రాత ఆర్ట్స్ను కొత్త ఆర్ట్స్ను గల భేదములను తెలుపు దీర్ఘమును ఉపోద్ఘాతముతో రాజీయమున్నది. ప్రతి శిక్షకునును విభులమును వ్యాఖ్యానము కలదు కనుక యెట్టివారికిగని పక్షిలు సహాయ మవసరములేకుండనే గ్రంథము సులభముగ అవగాహనము కాగలదు. సరియైన సహకార విజ్ఞానము నిట్టి గ్రంథములద్వారా నెఱుంగక సంఘములను నడుపుటకు పూనుకొన్నచో అనేక ప్రమాదములు కలుగుట కాటంక ముండదు కనుక ప్రతి సహకారసంఘమును సహకారియు దీనిని తెప్పించుకొని చదివి మరీకార్యక్రమమునకు గడంగుట ఉత్తమపద్ధతి. దీనిని హిందూ ధర్మశాస్త్ర గ్రంథనిలయ ప్రకాశకులగు (కపిలేశ్వరపురం తూర్పుగోదావరిజిల్లా) శ్రీయుత చాగంటి శేషయ్యగారు రచించిరి.

మదరాసు లోకలుబోర్డుల ఆర్ట్స్ (1920 సం॥ నెం 14 రు):—

డెమోస్టైజ్ 451 పుటలు లోకలుబోర్డుల చరిత్ర ముపోద్ఘాతములో సంగ్రహముగ వివరింపబడినది. ఆర్ట్స్యొక్క పెద్దనుల కన్నీంటికి విభులమును వ్యాఖ్యానము. స్థానిక సంస్థలు రాష్ట్రీయ సంస్థలకు పునాదులై శత్రువరంగములై యున్నవి. వానిని నిర్వహించుటయందు మనగ్రామీలు లభ్యుత్సాహమును శ్రద్ధను చూపుచున్నారు. ఇట్టియెడ చట్టమునుగూర్చిన సమగ్రమును జ్ఞానము లేటెనుగులో ప్రకటింపబడుట అత్యవసరము. ఇట్టివిజ్ఞానము, ప్రస్తుతము

బోర్డుసభ్యులు బోటల్లో లేగుచుండు స్ఫర్థలు కలహములు ఆజ్ఞానము మొదలగు వానిని చల్లార్చగలదు. దీనిని ప్రకటించి శ్రీయుత చాగంటి శేషయ్యగారు అశేషాంధ్రజనులకృతజ్ఞతను జూజుగొనుచున్నారు. వెల రు. 4-0-0 లు మాత్రము ఆర్ట్స్ను సంబంధించి వంతెనకు మోకొద్దు తీర్పులు సహా అందందు ఉదహరింపబడినవి. కపిలేశ్వరపురము నందలి హిందూ ధర్మశాస్త్ర గ్రంథనిలయమువారు ప్రకాశకులు.

మదరాసు లోకలుబోర్డు ఆర్ట్స్ (నిబంధనలు)

డెమోస్టైజ్ 218 పుటలు వెల రు. 2-0-0. పై ఆర్ట్స్ను గూర్చి అవ్యుదయ్యుడు ప్రభుత్వమువారు ప్రకటించు నిబంధనలు మొదలగునవి చాగుగా తెలియనిదే పై ఆర్ట్స్ ఆమలు జరిపించుట కష్టము. ఈ విషయమును గమనించి శ్రీ శేషయ్యగారు వీనినికూడ లేటెలు గులోనికి తర్జుమాచేసి విభులమును వ్యాఖ్యలతో ప్రకటించివారు. ఈ గ్రంథ గ్రంథములును ప్రతి వంచాయితీ అశీనునందును ప్రతి బోటరు వద్దనుకూడ ఉండవలసివి. ఆంధ్రులెల్లరును ఈయవకాశమును తీసుకొని వీరిని పఠించి మంచి రాజకీయ జ్ఞానమును లోకజ్ఞానమును వలపరచు కొందురుగాక! ఇదియును పై గ్రంథ నిలయమువారి వల్లనే ప్రకటితము. ఈ మూడుపుస్తకములును కాలికొల్లెందువై నిరుపమగు నమ్యులో నున్నవి.

డివేలరా:—

కొనుపైజ్ మమారు 220 పుటలు వెల రు. 1-0-0 గ్రంథకర్త శ్రీయుత గడ్ద లింగయ్య వాడగిగాడు. స్వతంత్ర విద్వాండు ప్రభుత్వ సంస్థాపకుడగు సుప్రసిద్ధవీరుని ఆచార్యుచరిత్రము. విప్లవవాదికాక, బహిష్కారవాదికాక శాస్త్రసమ్మతమైన ఆంగీకరణము పల్పిన డివేలరాగారి పిశ్చేను చదవరంగపుటెల్లరు

ప్రతిదేశభక్తుడును పరించి గ్రహించుచున్నది. కృష్ణ జిల్లా ఎలమర్రు గ్రామములోని ఆదర్శగ్రంథ మాలవారి ఆయివనసుమము.

హరిజన సముద్ధరణము:—

క్రామనైజ 18 పుటలు గ్రంథకర్త శ్రీయుత ఆత్మిని సూర్యకారాయణగారు, హరిజనకవి, మునిషి పలు కాన్పిలరు, ఎక్స్ పో మెంటు, ఏలూరు. హరి జనులకు సూర్యయు మహాత్మునిసూర్యయు పాటలు పద్యములు గలవు. పాటలమెట్లు మిక్కిలి చక్కగా ఉండును.

అమరావతి:—

క్రామనైజ 20 పుటలు. వెల రు. 0-4-0. గ్రంథ కర్త శ్రీయుత కర్ణపాలెం పట్టుంబకాశ్రమి గారు బి. ఎ. ఏకశ్రేణులైతే గ్రామపునర్నిర్మాణ సూపరువైజ గుగా నియమించుబడిన కవిగారు చారిత్రక, కల్పక, మతవిషయకముగ మిగుల ప్రసిద్ధిగన్న అమరావతి లోని చాముండికేశ్వరునిమీద ప్రాసినగీతపద్యముల శతకము. కవిత్రయము సులభము మనోహరము.

స్వదేశ సంస్థానములు:— ✓

క్రామనైజ 105 పుటలు. ధైర్యపైలుచేపరు చక్కనిఅమ్మ, వెల రు. 0-8-0 లు చూతమే. గ్రంథ కర్త శ్రీయుత వార్ల వెంకటేశ్వరరావుగారు. ప్రకాశము వార్లవారు, కవులవరం (పోష్ట) కృష్ణజిల్లా. ప్రస్తుత సంస్థానాధీశుల ఆదర్శ, దుక్కిమ్మ, ఆనంభ్యా కవిపాపములు, దురుఃతస్యభిచారము ఆరిదుర్వ్యయము, అన్యాయ పరిపాలనము, ప్రజలకష్టములు మొదలగు విషయములను ఆనేక సుప్రసిద్ధభాగీతు పాశ్చాత్యాధికారి విశేషులు ప్రాతల సాక్ష్యములతో సహా యిందుదహరింపఁ బడినవి. బ్రిటిషు ప్రభుత్వమువారు తగుతస్య తీసుకుని ప్రభువులకు బహు ప్రజలకు రక్షణ చట్టములను స్థాపించేయించుకొన్నచో అది ప్రస్తుతమున్న అరాచకమునకు తోడు విరుద్ధము లగునూడ పాల్పడి యావచ్చారిత కాంతిని భంగము

కలుగ లేదుక మానవని యాగ్రంభమువలన సుస్పష్ట మగును.

గోపాలకృష్ణుని చాటువులు:—

క్రామనైజ 40 పుటలు. చక్కని దశపరికాగిత ములు. ఆందమగుఅమ్మ, దెజవాడలోని శ్రీమదాంధ్ర విద్యాపీఠ గోష్ఠివారిచే ప్రకటితము. పీఠవిచారణకర్త గారి 10 పుటల యుపాధ్యక్షమును అత్యంతమనోహరమై యున్నది. సుప్రసిద్ధదేశసేవకుడు, రామ భక్తుడు, కళాశోవిడుడు, సక్రయోన కీర్తిశేష గోపాలకృష్ణయ్యగారిని ఆంధ్రదేశమువశేగాక యావచ్చారితభండమునకు పూజింపనివారు లేరు. పాశ్చాత్య విద్యావికారముచే మూర్ఛిభవించిన ఆధునాతనాంధ్ర త్రయముయొక్క కరువునై అతడు ఆంధ్రస్వాదయముల నెల్ల జూచుకొనినాడు. అతని చాటువులేమి, ఉపన్యాసములేమి, విజ్ఞాన విమర్శనాతరంగములు కాని మాటలప్రావులు కావు. హాస్యకళా చక్రవర్తియైనను అతని మనోహరహాస్యముగో అత్యంతగాభిర్యమును అనంతసర్వమును అంతర్భూతములై యున్నవి. అతని సంస్మరణము యథాథాకాంధత్య ప్రతిపాపనకు మూలకందము కాకమానదు. అతని చాటువులు కొందరు తలచుచున్న కేవల వ్యక్తిపరియాచకములుకాక మనోహరములగు ప్రకంసలనియే మేము భావించెదము. మారునివలె మౌనముల నెదుర్కొని, ధీరునివలె విమర్శించి వీరునివలె మరణించుటయే ఆంధ్ర లక్షణమైనచో అతనిని మించిన ఆంధ్రులు ఆరిదియని చెప్పవలెను. అతని ప్రాతలనెల్ల ప్రకటించదలచిన విద్యాపీఠము వారికి ప్రాత్యహ మాయవలదుకొన్న ఆంధ్రసర్వలెన్నియును ఈ దిన్ని సాత్తమును వేనకేలు ప్రతులుకొని ఆంధ్రదేశమునం దంతట విరజల్లి తగిన సహాయము నొనరింతురనియే విశ్వసించుచున్నాము. దెజవాడలోని పత్రికావారాధ్యక్షులలోనుండు విచారణకర్తగారివద్ద ప్రతులు వెలకు లభించును. ఏజంట్లును గ్రంథవిశేషమును త్వరచేతి అర్జునులు పంపుదురుగాక. ఇందు రంగనాథప్రబోధమును సంస్కృత

శ్రీకామ్యకము, శ్రీరామలింగేశ్వరస్వామి, శ్రీరామ చంద్రుడు, ప్రతిపారాధన, మహాత్ముని యువవా సము, తన్నుగూర్చి, వాకొకటరేషక వాయుకులు, ఆంధ్రవాణివిలాసము, ఆంధ్రకళలు, గుంటూరు పురము, గుంటూరివారు, ఆంధ్రసభాధ్యక్షులు, టంగు టూర ప్రకాశపంతులుగారు, ప్రాశస్త్యం రాధా శర్మగారు, శ్రేయత రాళ్లపల్లి ఆనంతకృష్ణ శర్మగారు, శ్రేయత రాళ్లపల్లి ఆనంతకృష్ణ గూర్చియు, ఈ గ్రంథములోని పద్యముల గుణాగుణ ములనుగూర్చియు చక్కని విమర్శనము వ్రాసివారు. పద్యములు నవనములతోఁ జెప్పిలచు ఒక నూతన త్వము నోడుచున్నది.

“నయాచేరిఫారమ్—చవాస్తీయప్రేముమ్
నకాన్సిల్ నతుప్రీవికాన్సిల్ పదంవా
స్వరాజ్యారి హస్తాంగరాజ్యేనియన్తా
ఫరంగీ ఫిరంగీ దృగంగీకరోతు”.

కరుణలేని కమితము:—

క్రామపైజ 15 పుటల చిన్నికథ. శ్రీ స్వామి తత్త్వనందప్రణీతము. ప్రకాశకులు శ్రీయత ధూరి పాటి కోటయ్యగారు, ఆనంతవరము, రెవారి తాటాకా. వెల అమూల్యము అనగా ఉచితము. కార్మికసంఘప్రచురణములలో మొదటిది. హరిజన పాలికాపులు నవరైతులయొద్ద ననుభవించు కష్టము లిందు చిత్రింపఁబడినవి. రైతు జానకయ్య చాలా మందివాడే కాని హరిజనులయొడ నుండవలసిన కరుణలేని కారణమున పాలికాపుకోటయొక్క యటుంబ మెల్లయు నకించినది. ఇట్టి గ్రంథములు ప్రస్తుతపు హరిజనులయొడ నవర్లు చూపించు కరుణ లేనితనమును తోలగించి వారిని బాగుపరచుట కెంతయు తోడ్పడును. ఈ ప్రచురణములెల్లయు నుచితముగ నొసగఁబడును గనుక ప్రకాశకులు కోరినట్లు ఆంధ్రులెల్లరును విరివిగ తెప్పించుకొని విషయమును గ్రహించి ఆచరణలో పెట్టుదురు గాక!

క్రొక్కాటుమొటుగు:—

క్రామపైజ 13 పుటలు. పైదయవైటుపేదరు. చక్కనియధ్యు. వెల రు. 0.4.0 లు మాత్రము.

ఆనంతపురము కవిమహారసమితికి చెందిన వెల్లాల ఉమామహేశ్వరరావు బి.ఏ., పాల్వూరి నుజ్జుజానా ర్యుడు బి.ఏ., మకం వాసుదేవమూర్తి బి.ఏ., గార్లతే రచించఁబడిన ఆనేక పద్యమాలికతోగూడిన ఖండ కావ్య గ్రంథము. శ్రీయత రాళ్లపల్లి ఆనంతకృష్ణ శర్మగారు పాపీత్యమున ఖండకావ్యముల స్థానమును గూర్చియు, ఈ గ్రంథములోని పద్యముల గుణాగుణ ములనుగూర్చియు చక్కని విమర్శనము వ్రాసివారు. పద్యములు నవనములతోఁ జెప్పిలచు ఒక నూతన త్వము నోడుచున్నది.

జమీందారీ రైతుసమస్య:—

డెమ్మిపైజ 40 పుటలు. భరతదేశములో నగ మనకు మించియున్న జమీందారీధూములు, ఆ జమీందారీల ఉత్పత్తి, వారి హక్కు-బాధ్యతలు, ప్రజల హక్కులు, ఇబ్బందులు, ఆపస్థలు, వీనికి సంబంధించిన ప్రాతచట్టములు, వాని లోపములు, చేయ వలసిన సవరణలు మొదలగు విషయములెల్లయు సం గ్రహముగ నిందు తెలుపఁబడియున్నది. జమీందారీ రైతులకును ఇతర రైతులకునుగూడ మిక్కిలి ఉపయోగించు గ్రంథము. వెల రు. 0.4.0.

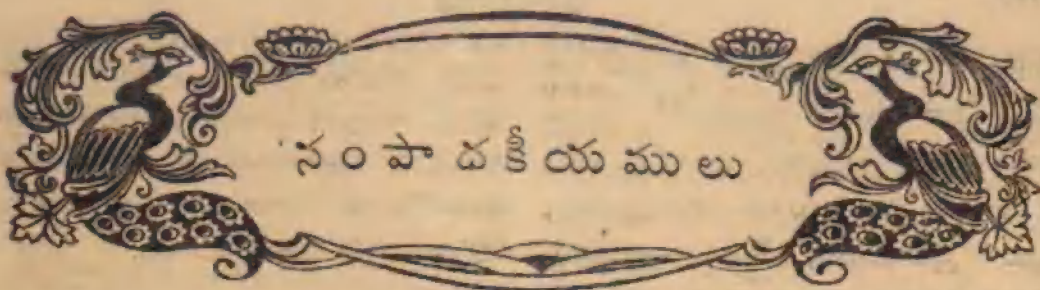
మద్దుకత:—

క్రామపైజ 42 పుటలు. వెల రు. 0.2.0. గ్రంథకర్త శ్రీయత మంగిపూడి వేంకటశర్మగారు. భారతీనుండి పునర్ముద్రితమైన చక్కని ద్విపద కావ్యము. అచ్చ తెనుగుపదముల పుట్టి. ఆరిసుల భయ. సవతులకయ్యయతోను మగని పక్షపాతము తోను, నెలతల తగవుపలుకులతోను జీవకళలోడుచు మాట్యప్రావై ప్రతిపుటయు కలకలలాడుచుండును. భామభిమానులు, పాపీత్యకభాభిమానులు, ధర్మాభి మానులు, ఎల్లయు చదువవలసినది. ప్రథము చక్కమ గోదావరిజిల్లా నెడదవోలులోనున్న కవిగారిపద్య వెలకు లభించును.

గ్రంథస్వీకారము:—

ప్రేమాంజలి, కుభోదయము, కాలేశ్వరయ, గాన కళాచంద్రిక!

భారతజాతీయ ఋణములు.

విలేఖనల కొకమనవి.

[గృహలక్ష్మికి వ్యాసములు, వద్యములు, గేయములు వార్తలు మొదలగు వానిని సంపుట సహృదయులెల్లకు నొకమనవి. పుత్రమున కొక చక్కసే, నీరాతో, విడివిడియక్కడములుగా లిఖించుటయే గాక వ్యాసాంతమున పంతకము సంపూర్ణముగు విలాసముకూడ వ్రాయవలెనని వేడుచున్నాము. లేనియెడల నట్టివానిని ప్రకటించుటయు కష్టము, ప్రకటించినచో వారికి పంపించగల్గుటయు దుష్కారము. గృ|| సం||]

చులుపుటపు:—

1866-లో ప్రారంభమై 1933-లో పునః ప్రారంభమైన భారత జాతీయ సాంఘిక మహాసభయొక్క ఉపన్యాసములను తీర్మానములను, వేటొకచో ప్రకటించినాము. పూర్వపు సంఘ సంస్కారుల వ్రాయుత్తములు నఫలికృతములై నవని కొందరును, ఆపనులు పూర్తి కాకున్నను పూర్తిచేసుకొనుటకు వేటొవేలు సంస్థలు లేది పనిచేసుకొనుచున్న వను కారణమున కొందరును, సాంఘికతత్వములు పెచ్చురేగుచున్న ఈ దినములలో ఇట్టి సభను పునఃప్రారంభించినచో ముఱింత విషమ భావములు దేశములో వ్యాపించ వచ్చునన్న కారణమున కొందరును ఈపునః ప్రారంభన మహోత్సవమునకు సుముఖులు కాకుండిరి. అయినను మదరాసులో సమకూడిన మితవాద మహాసభానాయకుల ఆగమనమును వృథా పోనీయక ఉపయోగించుకొందమను తలంపునను; వివిధ రూపములుగాను

రాష్ట్రస్థములుగాను చెదరియున్న సంస్కార సంచలనముల నెల్ల నేకనూత్రము మీద నడిపించు తలంపునను; వివిధరాష్ట్రములలోని సంస్కారాభిమానులు సంవత్సరమున కొకసారియైనను ముఖాముఖిని కలసి వారివారి రాష్ట్రముల స్థితిగతులను, నిర్వహించిన పనులను, అనలంబించవలసిన మార్గములను గూర్చి సంప్రశించుకొన్నందువలన విశేష ప్రయోజనము కలుగగలదను తలంపునను; అనేక సంస్కారాభిమానులు పట్టుపట్టి దీనిని పునః ప్రతిష్ఠించుట యెంతయు ప్రశంసనీయము.

ఈ సందర్భమున ప్రాతసభలు నిర్వహించిన పనులను రానున్న సభలద్వారా నిర్వహించు దలచుకొన్న పనులను మనము కొంచెము పరిశీలించితిమేని సాంఘికసేవ సాంఘిక సభలు అనిన పూర్వ మెట్టిఅభిప్రాయము పెట్టుకొని పెద్దలు పనిచేసిరో, ఇప్పటి నుంచి ఎట్టి అభిప్రాయము పెట్టుకొని పని

చేయనున్నారో, అనగా ఆ పదముల అర్థ మెంత విశాలముగ మాతినదో మనకు ఊహించుకొన సాధ్యము. పూర్వము సముద్రయానము, మెట్టియాడు హెచ్చించుట, విధవా వివాహము, స్త్రీల కుష్మతవిద్య, నిమ్మజాతు్యధరణము మొనలగు కొన్ని సమస్యలు సభలలో ప్రధానవర్చుకు వచ్చుచుండెడివి. వీని ఆన్నిటి యెడలను ఇప్పటికి, పూర్వపు సభల ఫలితముగానే అనుకొనవచ్చును, సుపూర్ణ సముఖతక గాకపోయినను మూఢవిముఖత తొలగినది. తిలకు, మాలవ్యా, ప్రభుతులే సముద్రపు గాలి నాఘ్రాణించి పాశ్చాత్య సీమలను త్రొక్కి మతభ్రష్టులు కాకుండా మరలినచ్చినామనుకొనుచున్నారు. స్త్రీల కుచితవేతనములను నెఱలనుచూపి బడులలోని కాకర్షించవలసిన గతులులేప్పి, వారు జీతములు కట్టుకొని చదువుకొందుమని దరఖాస్తులు పెట్టినను ఆన కాశములు దొరకని స్థితులుకూడ ఏర్పడుచున్నవి. తిరువాన్కూరు వంటి సంస్థానములో పురుషుల యుద్యోగములను పడద్రోసి స్త్రీలు ఉన్నతో ద్యోగములను నిర్వహించుచున్నారు. విధవా వివాహములను నిరోధించు గడకువారు లేరు. బాలికల వివాహవయస్సు దానంతట నదే హెచ్చుచున్నది. ఒక్క దేవాలయ ప్రవేశ సాదర్భమున తప్ప శుద్ధ సనాతనులుగూడ హరిజనోద్ధరణమునకు సాయపడుచునే ఉన్నారు. ఇప్పటికిరి వేదికలపై గంధీరోపన్యాసముల నిచ్చుచు స్వవిషయమున జారిపోవు సంస్కారులు పెక్కులున్నారు కాని, ఆచరించువారి సంఖ్య

కూడ హెచ్చుచుండుట గమనించ తగ్గదే. పూర్వ మెప్పటికన్నను కాంగ్రెసు సంస్థయు కాంగ్రెసు నాయకులును సాంఘిక విషయములలోకూడ చాల విశాలభావములను కలిగియుండుట ప్రశంసనీయము.

పూర్వము సంఘసంస్కార ప్రయత్నము లొక్క హిందూ సంఘమును గూర్చియే చేయబడుచుండెను. నేడు భారతదేశీయులందఱు నొక్కజాతి యనియు వారందరికి ననుకూలించు సంస్కరణములు చేయవలయుననియు వివిధజాతులు మతములవారు కలిసి సమాన సూత్రముల నవలంబించుచున్నారు. అర్యసమాజమువారు రామక్రిష్ణ మతమువారు అనీలిసెంటు వివేకానంద ప్రభృతులు మహాత్మాగాంధీగారు మొదలగువారిట్టి యుద్యమములను నడిపించుచుండుట చేత ఈ అందోళనమున కొక ఆధ్యాత్మిక పాశుద్ధతకూడ చేకూరినదని చెప్పవచ్చును. ఇప్పుడు దేవాలయ ప్రవేశము, వివాహవిచ్ఛేదము, స్త్రీవారసత్వము, మద్యపాననిషేధము, ఆరోగ్యప్రచారము, కార్మికులవసతి గృహములు, గ్రామ పురర్నిర్మాణము, వయోజన విద్యాప్రచారము మొదలగు విషయములు ప్రధానముగ సంఘోద్ధారకుల దృష్టిపథమున రాగించుచున్నవి. సాంఘిక విద్వేష భావములను నిర్మూలించుట సంఘ సంస్కారుల ప్రథమ ప్రయత్నమై యున్నదనుట కాటంకములేదు.

హిందూసంఘ సంస్కార విషయమున ననాతనులకును సంస్కారులకును విరోధ

ములు పొచ్చుచున్నవనుట స్పష్టము. శృతి స్మృత్యాదుల అధికారమావశ్యకమని యొకరును, భావస్వతంత్ర్యమే ప్రధానమని మఱి యొకరును పిడివాదములు పట్టియున్నారు. రజస్వలసంతరవివాహములు పాపమని శారదా చట్టమును మీరు వారొకరును తప్పురవ్వ వివాహములు ఘోరపైశాచికమునని తలచి అట్లు మీరింకవారిని శిక్షింపఁ దొరకొను వారొకరునునై హిందూసంఘము రెండు భంకములుగఁ జేలుచున్నది. ఈ అపాయమును సభవారు గుర్తించిరి. సి. వి. కృష్ణస్వామి అయ్యరుగారు తమ అహ్వనసంఘాధ్యక్ష కోపన్యాసములో ఈభేదమంత దుస్తరమైనది కాదనియు, ఉభయపక్షములవారును నొక్కొక్కమొట్టుదిగుచో కలిసి పనిచేయుట కవకాశము కలదనియు, శాస్త్రములమీద యుద్ధముచేయ నక్కరలేకయే హరిజనులకు దేవదర్శన భాగ్యము నిరోధించకయే రెండు పక్షములును చేతులుకలిపి దేశాభివృద్ధికి పాటుపడుట సాధ్యమనియు తమచుభిప్రాయమును చెప్పినారు. హిందూ సంఘము యొక్క విశ్వాసమునకు పాత్రుడయిన మాలవ్యాగారు వివాహవయస్సు 11 లేక 12 సంవత్సరము లుండవలెనని చెప్పినప్పుడు సంస్కారులలోని వితండవాదు లతని సూచనను నిరాకరించి సామరస్యమును కూర్చుకొను అవకాశములను పోగొట్టిరనియు, హరిజన దేవాలయ ప్రవేశ నందర్భముననైన నట్టి అవకాశము నుభయపక్షములవారును గోల్పోరాదనియు సలహా యుచ్చుచున్నారు. రాజకీయ సమస్యల పరిష్కారము నిమిత్త

మొదలెగని పట్టుదలతో గుండ్రబల్ల చుట్టును కూర్చొని ప్రభువులతో చర్చలుసేయుటకు విమగ్నకొనని మితవాదసాంఘిక మహానాయకులు, అంతకంటెను తక్కువప్రధానములు కాని సాంఘిక సమస్యల నందర్భమున పండితులము వీతాధిపతులము మతాధికారులము అనుకొనువారితో గుండ్రబల్ల చర్చలు కొన్ని సాగించినచో కొంతఫలిత మేర్పడునేమో కాని, ఉభయపక్షములును తమ పిడివాదములు వదలక సాంఘిక విద్వేషములను వృద్ధి చేసిన పెనునేరమునకు భాజనులగుదురేమో అనుకొనుట కవకాశములు మాత్రము కనిపించుచున్నవి. అఖిలభారత సాంఘిక మహాసభవారు హిందూసంఘము నీయుపద్రవము నుండి తప్పింపఁ గలిగింపచో కృతార్థులగుదురనుటకు సందేహములేదు. దీనితోఁబాటు హిందూ మహమ్మదీయ సమస్య, బ్రాహ్మణ బ్రాహ్మణేతర సమస్య, వివిధజాతులలో శాఖల సమస్యలు మొదలగున వెన్నియో గలవు. దృఢదీక్షతో చేయ నిశ్చయించుకొన్నచో ఇవి రాజకీయములకంటెఁ గూడ ప్రధానములై రాజకీయ ముక్తికి పునాదులు. ఏడాదికి మూడు రోజుల ముచ్చట కాకుండా వీరు పనిచేయవలెననియు, వీరికి దేశీయులు తోడ్పడవలె ననియు పొచ్చరించుచున్నాము. సభ కేవలము హిందూ సంఘ సంస్కారసభగా గాక అఖిల భారత సంఘ సేవా సభగా పరిణమించినది గనుక స్థిరమగు సేవలనది చేయగలదని నమ్ముచున్నాము.

నిజమైన సగలు:—

నేటివర కొక్కహిందూదేములకు తప్ప భారతీయాంగనల ప్రియతర సుందరాభరణంబులఁ గిడురించి నిలువుదోపుచేయగల సామర్థ్యము మానవమాత్రుల కెవ్వరికిని లేకుండెడిది. వారైకైనను స్త్రీల సంతానవిషయముననో, భర్తృసందర్శముననో, కుటుంబ గౌరవముననో మహాపాయము వాటిల్లినప్పుడు తప్ప వారి యెంటినగలమీద చేయి నేయుటకు తాహతుకాని సాహసముకాని లేకుండెడిది. ఇక రసపుత్రస్త్రీలు క్షత్రియాంగనలు రెడ్డి వెలమ కమ్మ మొదలగు రాజకులములయందలి అంగనలు ప్రాణ విసర్జన నేళలయందుతప్ప సాధారణసమయములలో యెడలి యేడువారములనగలను దీయువారేకారు. బ్యాంకింగు పద్ధతులు బలసి ధనమునకు రక్షణము వృద్ధి విధానము లేర్పడిన యీ కాలమునఁగూడ, ఎవ్వరోతప్ప శరీరశృంగారమునందుకంటె ధనాభివృద్ధియందెక్కువ శ్రద్ధ గూర్చుకున్నారు. కొందరి సగలు నాజాకుతనములేని శడ్డీలుకావచ్చును, కొందరివి బంగారువెలకంటె మహారీయే యెక్కువగానుండు యెత్తుతక్కువసగలు కావచ్చును; కాని విద్యావిహీనలగు పట్లటూరి పకచులకు, విద్యావిలసిలగు పట్టణవానపు లి. ఏ. యెమ్మలకుకూడ సగలయందాసక్తి భారతదేశమున తగ్గలేదు సరేగదా వీరిని చూచిన యూరేషియను యూరపియను ననితలుకూడ ఈ విలాసములకు పశ్యలగుచున్నారు.

ఇట్టి సగలపైకి చెట్టినాడు మహాత్ముడు తన దివ్యమగు దండయాత్ర. నాడు స్వరాజ్య సంపాదనా ప్రయత్నమునను, నేడు హరి జనోద్ధరణ ప్రయత్నమునను గూడ అతను ప్రప్రథమమున స్త్రీల మెడలు తడుముటకు ప్రారంభించినాడు. కేవలము సగల విక్రయమువలన వచ్చిన మొత్తము చందాలమొత్తముకంటె నెక్కువగ నుండదని యెల్లతెలింగినదే. మహాత్ముడు కాదు అతని పితామహుడు వచ్చినను సరే, దర్శనములు దండములు స్పర్శలు కొంచెము సగల కానుకలు తప్ప నిలువుదోపులిచ్చుడి నెలతలుకూడ విస్తారము లేరని మనమెల్లటము నెఱింగిన విషయమే. అయినను నాడును నేడునుగూడ అసంఖ్యాకలగు స్త్రీలు తమయాభరణముల నొసంగిరనిన, రెండు ఉద్యమములును మన స్త్రీలయభిమానమునకును తన్మూలమున మన దేశీయుల యుత్సాహమునకును నెంతవరకు ప్రాత్రములై సవో మనకు సుస్పష్టమగుచున్నది.

మణియును తక్కినదేముల్లవలె మహాత్ముడు ఇచ్చి కట్టినది గిలుబాడడమేకాక, ముం దెప్పుడును చేయుచుకొనరాదని మోమోటములు గఱపుచున్నాడు. కాస్త శ్రీమంతులెట్లును చేయుచుకొనక మానరు, పేదవారి దుర్భర దారిద్ర్యస్థితులలో నెట్లును చేయుచుకొనలేరు, సామాన్యులైనను వీని యెడల కొంత వైరాగ్యము పొందగలరను నాశలేకున్నది. మహాత్ముడిదే యవకాశమును గైకొని భరతదేశస్త్రీలకు నిరాదం

10 జీవనము, అమాయక సౌందర్యము, ఆదరణభావము మొదలగు వానియందు శాశ్వతముగ నభిమానమును దీక్షయు గల్పింపఁ జూచుచున్నాడు. భారతస్త్రీలు ఎల్లరును అనతికాలములో అట్టి మహాదాశ యములకు వశ్యులు కాలేకున్నను శ్రీమంతు రాండ్రు తమనగలను మోసుకొనుచు గొప్ప వారమని పెట్టినగళుండుటయు, పేదవారు నగలు లేకున్నంతమాత్రమున తమకు చిన్న తనమని భావించక సంతతమందహాస భూషితి వదనారవింద లగుటయు, సామాన్య స్త్రీలు తమకున్న కొంచెము ద్రవ్యమును నిష్ఫలము లగు నగలమీదనే పెట్టక లాభకరములగు వ్యవహారములయందుంచుటయు నేర్చు కొన్నచో మహాత్ముని సంచారమువలన మహాఫలము చేకూరినదని సంతోషించ వచ్చును. ఇక నిలువుదోపులిచ్చి, ఇకముందెప్పుడను నగలను చేయించుకొనమని వాగ్దానము చేసి ఆప్రకారము మనిగట్టి కీ॥ శే॥ అన్నపూర్ణాదేవియు మనుచున్న గోమతీ అమ్మగును స్త్రీగోకమునకు నగలయందు నిర్వామోహమును గలపు ఆదర్శక రత్నము లనుటకు సందేహములేదు. మరి యును దేశసేవయు దీనజనోద్ధరణమును ప్రధానమూ నగలజులుగుతగులు ప్రధానమూ యనునప్పుడు మొదటి రెండువ్రతములే ఉత్తమస్త్రీలక్షణము లనునదికూడ మన ఆంధ్ర మహిళారత్నములు మఱువకుం దురుగాక! అట్టి సుముహూర్త వేళలయందుఁ గూడ శరీరమును విడచిరానొల్లని నగలు

నగలే కావు. దేశసేవా సక్తి, దీపరక్షణాను రక్తియే దివ్యాభరణము లనుమాటను తెనుగు తెలువ తెన్నుడును మఱువకుందురు గాక!

హనుజనులకు ఆంధ్రులు రు 75000ల మొత్తమునకు భూరి విరాళముల నొసగినారు. ఇందులో సుమారు రు 10000 మొత్తమైనను మహిళామతెల్లుల ఆభరణముల బాబ తుడై యుండును. హిందూపురమునుండి మహాత్ము డాంధ్రులకు తనకడపటి సందేశము నొసంగియున్నాడు. హరిజనుల కాంధ్రపురంధ్రీ రత్నములు తమ ధనములను నగలను మాత్రమే కాక వారి హృదయకనాటములను గూడ తెరవవలెనని ఆతనాదేశించియున్నాడు. ఆంధ్రమహిళామణులొసంగిన తమశరీరముపై నుండు నగలకంటె మానసములలో పలనుండు దయ, స్నేహము, ఆదరణము మొదలగు భూషణములు హరిజనుల కెక్కువ వాంఛనీయములు. వేయిపెట్టిపోసినను ఒక్క ఆదరణవాక్యమునకు సరిగాదు. వారిపై పశు పక్ష్యాదులయందుకంటె తక్కువదృష్టిని బరవక రాకపోకల దగ్గర, మాటామంతి సుదర్శమున, పనీపాటూ చెప్పునప్పుడు సువికాల మానవకుటుంబములో భారతజాతిలో హిందూ సంఘమునకు చెందిన సహచరులవలె చూడవలెననియే మహాత్మునిభావము. ఇట్టి ఆదరము స్త్రీలకు పెట్టని భూషణము. వారు పూనుకొన్నచో ఈ సవర్ణావర్ణభేదము తృటి కాలములో త్రుల్లిపోకమానదు.

స్వర్ణీయ చల్లా శేషగిరిరావుగారు:—

శ్రీయుత చల్లా శేషగిరిరావు పంతులు గారి యకాల మరణమునకు మేమెంతయు చింతించుచున్నాము. వీరు స్వత్రమగు న్యాయవాదివృత్తిని 16 సంవత్సరముల క్రిందట విసర్జించి ఆంధ్రప్రదేశ్ సామాజిక సేవకు బానుకొనిరి. నాటినుండి నేటివరకు సంతతధారగా అతని లేఖనిలోనుండి దేశము లోని సకల ఉద్యమములకు సంబంధించిన చక్కని విమర్శనలు సలహాలు ఉత్సాహకరములగు ఉద్బోధనలు గుఱిసి ఆంధ్రులయల్లములనెల్ల పల్లవినంజనేయుచుండెను. దేశాభివృద్ధికరములగు సుద్యమములయందెల్ల పాల్గొని పోషించుచుండుట దేశోద్ధారకుని వంతును వాటినిదిద్ది విమర్శించి చక్కజేయుచుండుట ఇతని వంతుగా నెంతో కాలము గడచినది. శేషగిరిరావుగారి స్వతస్సిద్ధములైన శాంతము, ఆదరము, వినయము, అభిమానము, సదాశయములే అతని స్వవహారములయందును వ్రాతలయందును గూడ ప్రకటమగుచుండినకతన అతను సర్వజన మిత్రుడైనాడు. ఆంధ్రదేశమెల్లయు జనవరి 26-వ తేదిని అతని స్మారకదినముగా భావించి అతని ఆత్మశాంతికి ప్రార్థనలు సలుపవలెనని దేశీయనాయకులు హెచ్చరించుచున్నారు. అతను పనిచేసినన్నట్లు ఆంధ్రప్రదేశ్ కయే తన జీవనముగ భావించి రాత్రింపగ స్లో కే దీక్షతో పనిచేయుచు జీవనమునెల్ల దానికై త్యాగముచేసినది చెప్పవచ్చును. కనుకనే అతను కొలదిమంది సహాయసంపాదకులు మాత్రమే

పొందగల ఉత్తమలోకమును ఉన్నత గౌరవమును పొందుచున్నాడు. దుఃఖివరితప్పు తెన అతని బంధువర్గమునకెల్ల మానంపూర్ణ సామధూతిని తెలుపుచున్నాము.

శ్రీ శ్రీ వికలదేవుని లక్ష్మ్యుగారు:—

శ్రీయుత వికలదేవుని రాధాకృష్ణయ్య గారి సహాధర్మచత్వి శ్రీమతి లక్ష్మ్యమ్మగారు, డిసెంబరునెల 26-వ తేదిని ఆకస్మికముగ మరణించిరని తెలుపుట కెంతయు చింతించుచున్నాము. బీదకుటుంబమున జన్మించి యెనిమిదవయేటనే వివాహితయై లేతవయస్సుననే యత్రవారింటి యదుపాజ్ఞలకు లోబడి వర్తిం చుచుండవలసిదయ్యు తెనుగునందు సంగీతి మునందు సగిగ, ఊలు, గాజు మొదలగు వానితోజేయు సగిషీపనులయందు అత్యంత నైపుణ్యమును సంపాదించగలుగుట ఆమె బుద్ధిసూక్ష్మతను చాటుచున్నది. స్త్రీలు ఇల్లువిడిచి బయటికి వెళ్లుట నెఱుగనిదినము లలో ఆమె లక్ష్మీవిలాససభను స్థాపించి స్వీపాంతోష్ఠ్యోపన్యాసము లొసగుచుండుట ఆమె దూరదర్శనమునకు నిదర్శనము. శ్రీ రామభక్తి, బంధుప్రేమ, దీనదయ ఆమెకు పెట్టని నామ్ములు. దేములకు సగలు సత్తములకు నిధులునొసగి తనపేరు నీభూలోకమున సీరవరచుకొనునది. ఈమె చరిత్రమును సంగ్రహముగ వేరొకచో ఈసంచికయందే ప్రకటించినాము. ఈమె యాత్మకు పరమేశ్వరుడు శాశ్వతానందము నొనగూర్చును గాక!

ప్రథమతరగతి బంగారుపతకములను పొందిన

కేసరి

డెంటల్ క్రిము

మృదు మధుర పరిమళి మిళితము.

దంతములను ముత్యములవలె చేయుటయేగాక పంటిజబ్బుల నన్నిటిని
నివారించును.

అగాలు 8 మాత్రమే.

కేసరి కుటీరం,

ఆయుర్వేద ఔషధశాల, మదరాసు.

లోధ్ర

స్త్రీల ఋతు దోషాది రోగములకు